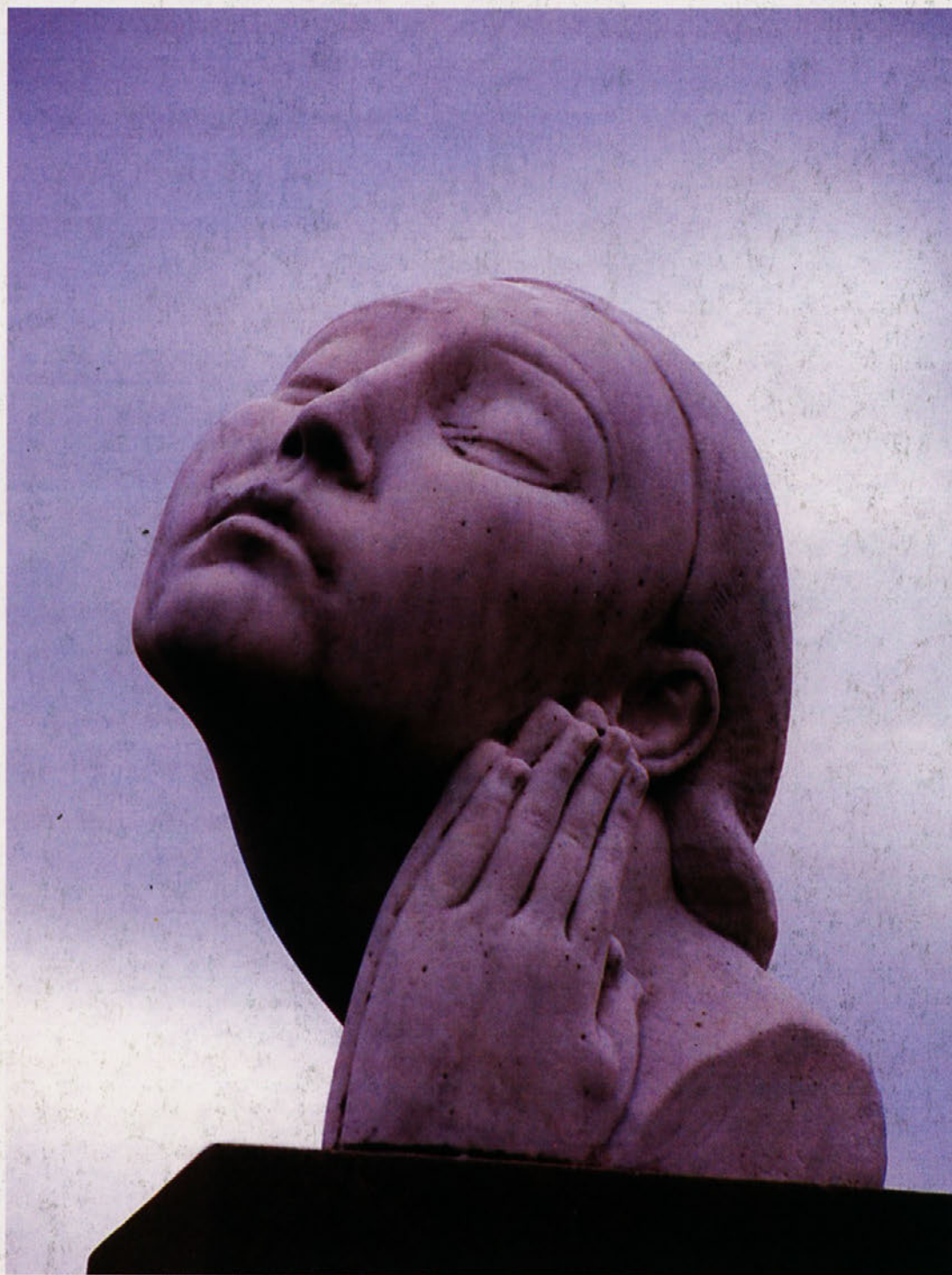

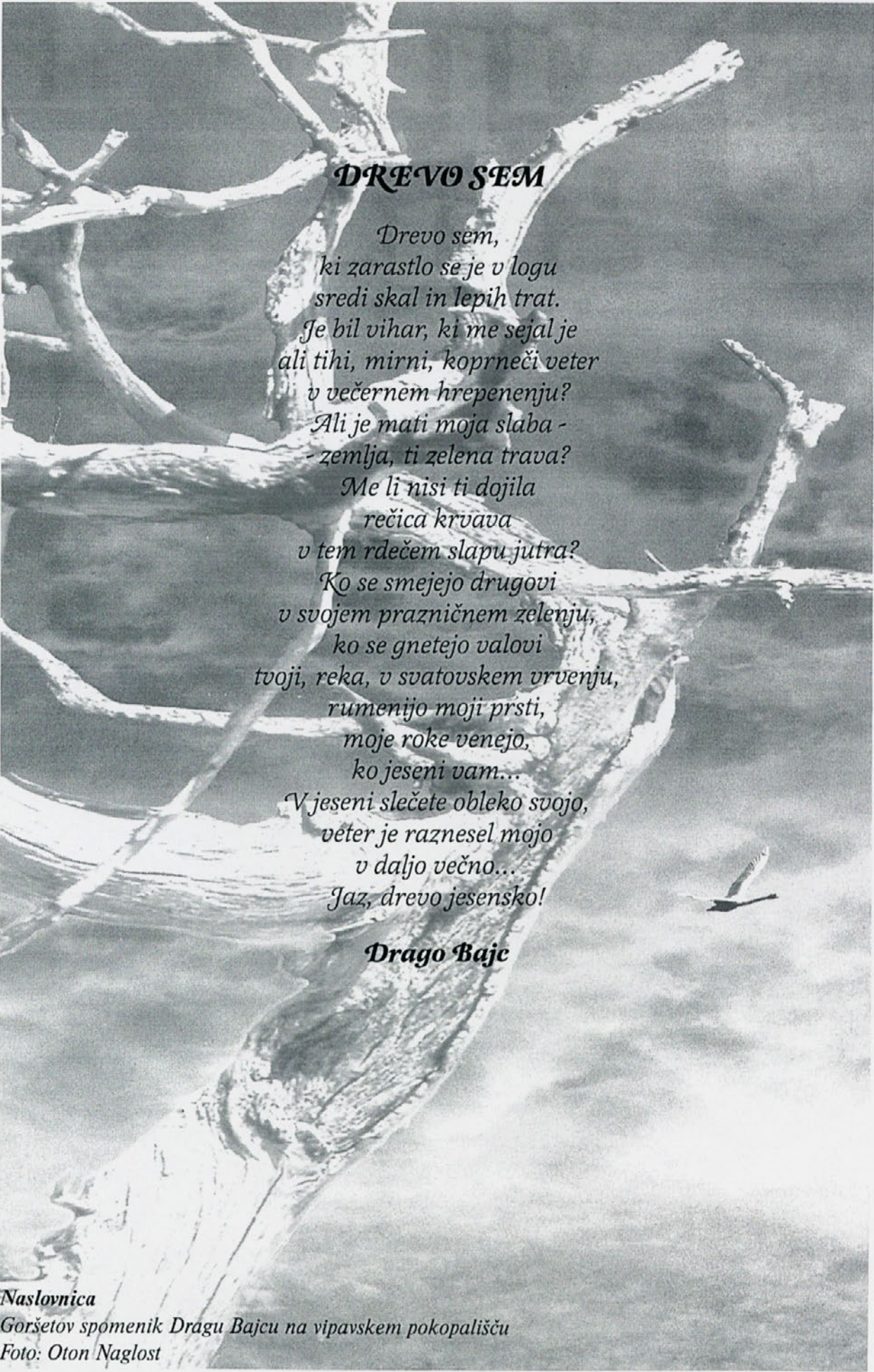
vipavski glas

št. 70

letnik XIX

oktober 2004

DREVO SEM

Drevo sem,
ki zarastlo se je v logu
sredi skal in lepih trat.
Je bil vihar, ki me sejal je
ali tihi, mirni, koprneči veter
v večernem hrepenenju?
Ali je mati moja slaba -
- zemlja, ti zelena trava?
Me li nisi ti dojila
rečica krvava
v tem rdečem slapu jutra?
Ko se smejejo drugovi
v svojem prazničnem zelenju,
ko se gnetejo valovi
tvoji, reka, v svatovskem vrvenju,
rumenijo moji prsti,
moje roke venejo,
ko jeseni vam...
V jeseni slečete obleko svojo,
veter je raznesel mojo
v daljo večno...
Jaz, drevo jesensko!

Drago Bajc

Naslovnica

Goršetov spomenik Dragu Bajcu na vipavskem pokopališču

Foto: Oton Naglost

Osnovna šola Draga Bajca Vipava
Občina Vipava
Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij TIGR Primorske
Krajevna skupnost Vipava
Društvo za kreativno preživljanje prostega časa Razmetano podstrešje

VABIJO

**na prireditve ob stoletnici rojstva
pesnika, novinarja, borca za narodnostne in socialne pravice,
organizatorja TIGR-a**

Draga Bajca

23. oktobra 2004 ob 18.30 v vipavski cerkvi
Maša zadušnica za Draga in Milana Bajca

23. oktobra 2004 ob 19.30 v prostorih stare šole, Trg Pavla Rušta 6, Vipava
Literarni večer in predstavitev pesniške zbirke Draga Bajca »Drevo sem«

29. oktobra ob 10. uri v avli Osnovne šole Draga Bajca v Vipavi
**Proslava ob stoletnici rojstva Draga Bajca in predstavitev zbornika o Dragu Bajcu
in njegove pesniške zbirke »Drevo sem«**

29. oktobra 2004 ob 16. uri, Ulica M. Bajca 14, Vipava
Odkritje obnovljene spominske plošče na rojstni hiši Draga in Milana Bajca

29. oktobra 2004 ob 18. uri v avli Osnovne šole Draga Bajca v Vipavi
Osrednja proslava ob stoletnici rojstva Draga Bajca

Prisrčno vabljeni.

DRAGO BAJC (1904-1928) - pesnik, borec za pravice Primorcev in žrtev fašizma

Drago Bajc se je rodil 29. oktobra 1904 v kmečki družini Janeza Bajca iz Vipave in Ivane Hrovatin iz Dupelj. Krščen je bil že naslednjega dne kot Carolus (Karel), domači

Drago Bajc, star 4 leta. Takrat so fantki nosili krila.

pa so ga klicali Korle. Drago je imel še tri brate in sestro: Viktorijo Ivano - Viko, Janeza - Žaneta, Milana, Edvarda - Eda in brata, ki je umrl že na dan rojstva. V župnijskih knjigah je družina zapisana s priimkom Bajec. (*Arhiv župnijskega urada Vipava, Rojstna in krstna knjiga, 1. januar 1889 - 31. december 1929 in Družinska knjiga - Status animarum, IV*) Kasneje pa se v dokumentih izmenjujeta priimka Bajc in Bajec. (*PANG, Fond Draga in Milana Bajca, 1924 - 1980, fasc. 1, Indeks, Osebna izkaznica očeta Janeza, Prošnja Draga Bajca za odložitev služenja vojaškega roka*)

Otroci so v ranem otroštvu ostali sirote. Leta 1915, ko je bilo Dragu enajst let, je umrla mama Ivana. Bil je čas prve svetovne vojne in oče je kot avstrijski vojak moral od doma. Za otroke so skrbeli tudi pri Sandrovih v Dupljah na materinem domu in pri teti na Gorenjskem. Draga, ki je bil zelo nežne, čutne narave, je smrt matere zelo prizadela. Oče Janez se je 1919 leta ponovno poročil z Josipino Petrič z Gradišča. V zakonu sta se rodili še Dragovi polsestri Emilija in Jožefa.

(*Arhiv župnijskega urada Vipava, Rojstna in krstna knjiga 1. januar 1889 - 31. december 1929 in Družinska knjiga - Status animarum, IV*)

Drago je osnovno šolo obiskoval v Vipavi, nato pa ga je oče vpisal na škofijsko gimnazijo Zavoda svetega Stanislava v Št. Vid nad Ljubljano. Že tedaj je kazal Drago nadarjenost za slovenski jezik. Med šolskimi predmeti mu je bila prav slovenščina najljubša. Tu je imel tudi najvišjo oceno - prav dobro.

Po končani nižji gimnaziji v Št. Vidu nad Ljubljano je Drago nadaljeval šolanje na klasični gimnaziji v Kranju. Tu se je šolal do šolskega leta 1924/25. Tedaj je moral šolanje prekiniti, saj je bil kot italijanski državljani dolžan v Italiji odslužiti vojaški rok. Drago bi rad prej maturiral in tako končal gimnazijo, zato je vojaške oblasti v Gorici zaprosil za odložitev služenja vojaškega roka, vsaj do mature v juniju 1925.

Vojaške oblasti so Bajčevo prošnjo zavrnila. Moral je prekiniti šolanje in odslužiti vojaško dolžnost, verjetno kot radiotelegrafist v južni Italiji. Le mesec dni pred koncem služenja vojaškega roka septembra 1926 so ga v Catanzaru zaprli in nato premestili v tržaški zapor. Italijanske oblasti so že dalj časa iskale avtorja Deset zapovedi za rekrute, ki so bile

Dijaki klasične gimnazije v Kranju leta 1923. Drago stoji tretji v drugi vrsti z leve.

objavljene v humorističnem listu Čuk na pal'ci. Zaradi njih je bil štiri mesece zaprt tudi urednik lista France Bevk, objava pa je verjetno pripomogla, da so humoristični list

prepovedali že leta 1926. (*Marijan Breclj, Beseda o pesniku, Drago Bajc, Drevo sem, Koper 1978, str. 61*) Zaradi pomanjkanja dokazov so Bajca izpustili, moral pa je odslužiti še dva meseca vojaščine za toliko, kolikor časa je bil zaprt. (*Prav tam.*)

Dragov oče Janez Bajc (1880-1960) kot vojak Avstro-ogrske države v I. svetovni vojni, v II. svetovni vojni zaprt na Ustiki, v Padovi in Nemčiji.

Po vrnitvi domov je v Dragu še vedno tlela želja po študiju. Moral pa je opraviti še gimnazijsko maturo, kar mu je leta 1927 tudi uspelo. Rad bi študiral, toda materialno stanje mu ni dopuščalo. Zelo je bil navezan na domače, zlasti na očeta, vzljubil pa je tudi mačeho. Radi so mu pomagali, vendar težki časi pod fašizmom, polni pomanjkanja, kljub lepi kmetiji niso dovoljevali, da bi se Drago posvetil le študiju. V šolskem letu 1927/28 se je kot izredni študent vpisal v prvi letnik pravne fakultete Univerze v Padovi. Poleg študija je bil tudi novinar pri poduredništvu časopisa *Edinost* v Gorici vse do prepovedi časopisa septembra 1928. Delo je zahtevalo veliko truda, ves čas pa je tudi literarno ustvarjal.

Srečko Logar, novinar pri poduredništvu *Edinost* v Gorici se je Draga Bajca takole spominjal: "Moj šef Berti Rejc mi je ob neki priliki omenil, da bo kmalu prišel k nam neki študent iz Vipave in prevzel moje delo. Nestrpno sem ga čakal. Končno mi je nekega dne Berti predstavil dolgega, suhega fanta z naočniki in z bujnimi lasmi. Zdel se mi je

zelo šibkega telesa in zanemarjene zunanosti. Zato sem ga obsodil, da za posle, ki smo jih takrat opravljali, ni niti malo primeren. Imel sem vtis, da je duševno bogat človek in kakor ustvarjen za študij, za univerzo, za naše takratno delo na terenu pa prav nič. Prve dni sem ga spremljal po vseh uradih in ustanovah, kjer smo dobivali podatke za naš list. Ti podatki so bili zelo suhoparni in skopi. Ko pa jih je Drago predelal v članke, so le ti postali sočni in zanimivi, da sem jih še sam bral z velikim veseljem. Čez nekaj dni sem mu odstopil svoj delokrog, prepričan, da je on kot ustvarjen za to delo. Postala sva velika prijatelja... Goriško poduredništvo *Edinost* je z njim pridobilo odlično moč. Razen rednega dela je večkrat napisal kako priložnostno črtico, vmes pa je pisal pesmi. Pisal jih je v zvezek, ki ga je navadno nosil s seboj. Večkrat nam je kaj prebral in nas povprašal za mnenje. Bil je zelo kritičen do samega sebe in kljub temu, da so bile njegove pesmi dobre, se je le težko odločil za objavo." (*PANG, Fond Drago in Milan Bajc, 1924-1980, fasc. 1, Spomini Srečka Logarja*)

Razmere Dragu Bajcu niso bile naklonjene, saj so ga fašisti ves čas nadzorovali. Njegov zaslužek je bil majhen in živel je zelo skromno, brez stalnega bivališča. Večkrat lačen kot sit je prenočeval pri sodelavcih v mestu ali na deželi, vendar pri vsakem le kratek čas. Največkrat se je zaradi nevarnosti aretacij umaknil v Padovo. V takih razmerah mu ni bilo dano, da bi opravil izpite na fakulteti. Zaradi stalnih groženj in zasledovanja je Drago

Bajcovi otroci na dan pogreba mame Ivanke Bajc 24.9.1915 v Dupljah pri »Sandrovih«. Teti Marija in Alojzija držita Milana (1912) in Edvarda (1914). Zada je Drago (1904), desno Ivan - Žane (1909) in levo Viktorija (1907).

oktobra 1928 odšel v Padovo. Nameraval je opraviti tudi izpite. Medtem pa je Albert Rejec izvedel, da Bajcu grozi konfinacija. V Padovo so poslali svojega zaupnika, ki bi Dragu pomagal zbežati v Jugoslavijo. Toda Draga je našel hudo bolnega, z visoko vročino. Kljub boleznim ga je prepričal k odhodu iz Padove, preko Idrije čez mejo v Kraljevino Jugoslavijo.

Drago je onemogel prišel le do Bilj, do Humarjeve domačije, kjer je živel Bajčev sodelavec Rado in njegova sestra, Dragovo dekle Cvetka Humar. *"Pasji lajež je opozoril*

Poročna slika Dragovih staršev Janeza in Ivanke Hrovatin leta 1904 v Dupljah pri »Sandrovih«. Ob nevesti sedi njen oče Aleksander, ob ženinu pa njena mati Ivanka. Skrajno desno sedita Kajetan Premierstein z ženo Mici iz Ljubevča. V drugi vrsti stojijo nevestine in ženinove sestre, skrajno levo pa ženinova starša Terezija in Janez Bajc, v zadnji vrsti so sorodniki iz Ljubevške veje Premiersteinov. Fotografiral je Franc Kunc iz Ljubljane.

Humarjeve, da se pri vrtnih vratih nekaj dogaja. Ko se je hčerka Cvetka opogumila in šla pogledat, je našla Draga Bajca, ki je ležal za zidom, ves premočen in onemogel. Poskušal je nekaj povedati, pa ga niso mogli razumeti. S težavo so ga bolj zvelkli kot prinesli v hišo, in ko je mati Humarjeva opazila, da ima visoko vročino, mu je skuhala čaja. Sprva se je nekoliko opomogel ter povedal, da ga išče policija, da je skrivoma zbežal iz Padove. Večkrat je ponovil: "Umrli bom, umrli bom." (Marijan Brečelj, Beseda o pesniku, Drago Bajc, Drevo sem, Koper 1978, str.66)

Ponoči so Bajca premestili v hišo Andreja Perica, ker so se Humarjevi bali policije, ki je nadzorovala družino. Zdravstveno stanje Draga Bajca se je zelo poslabšalo in Franc, sin Andreja Perica, je odšel v Gorico po

zdravnika. Ker se je Bajčevo stanje hitro slabšalo, so domači poklicali duhovnika in italijanskega zdravnika, ki pa ni mogel več pomagati. Ko se je Franc Peric vrnil domov, je bil Drago že mrtev.

Tudi po smrti fašisti Dragu niso dali miru. Oblasti so hotele pokop kar na pokopališču v Biljah, kar pa Dragovi sodelavci niso dovolili in domačim je uspelo dobiti dovoljenje za prevoz pokojnika v Vipavo. Vest o Bajčevi smrti se je hitro razširila med ljudmi. Na poti proti Vipavi so se zgrinjale množice in prinašale cvetje. Tudi pred hišo se je zbrala nepregledna množica ljudi, ki so v Vipavo prihajali od vsepovsod. Prišli so polni vlaki dijakov in študentov iz Jugoslavije, vendar so jih Italijani zadrževali na vlakih. Oblast je vztrajala, da bodo dovolili pokop šele, ko se bo množica razšla. Toda ljudje so ostali in pogreb je bil prestavljen najprej za uro, nato pa na naslednji dan. Zjutraj so se ljudje spet množično zbirali pred Bajčevo domačijo in Italijani so ponovno prestavili uro pogreba. Šele na prošnjo očeta so se ljudje umaknili, vendar le na dvorišča in stranske "gase" ter čakali.

Kvesturini, ki so prišli iz Gorice, so ljudem grozili, jih preganjali in iskali sodelavce Draga Bajca. Pogreb so dovolili šele štiri dni po Bajčevi smrti 29. oktobra 1928. Med pogrebniiki so bili lahko le družinski člani, sorodniki in najbližji sosedje, seveda v spremstvu policije. Množica ljudi je stala po ulicah in "gasah" ter molče spremljala pogreb. Ko je bila krsta v jami, pa je kljub zastraženosti nekemu dekletu uspelo izpod plašča potegniti šop rdečih nageljnov in jih spustiti v grob. V imenu vseh preganjenih je bila to zahvala narodnemu junaku za vse njegove žrtve. Policija je dekle naglo potegnila stran, pogrebniik pa je hitel zasipati grob.

Italijanskim oblastem se je zdel celo mrtev Drago nevaren, zato so zastražili grob in niso nikogar pustili na pokopališče. Ponoči je straža vendarle odšla in zjutraj je bil grob prekrit s cvetjem.

Leto dni po smrti so Dragu Bajcu postavili nagrobni spomenik. Po naročilu Dragovih

prijateljev, sodelavcev in tigrovcev ga je izdelal kipar France Gorše. Osnutke svojih del je v letih 1929/30 razstavljaval v Tumovi hiši v Gorici, kjer naj bi tudi izbrali osnutek za spomenik. Kiparska in kamnoseška dela je kipar opravljal na dvorišču kamnoseka v Tržaški ulici. (*Hilarij Frančeškin, Spomini na Draga Bajca, PANG, Fond Draga in Milana Bajca, fsc. 1*) Za dogovore s kiparjem Goršetom je bila določena žena Hilarija Frančeškina, ki naj bi delo tudi spremljala. (Prav tam.) Goršetu so naročili, da mora biti spomenik postavljen do druge polovice oktobra 1929. Toda delo se je kiparju zavleklo, ker je delal na več krajih in na skrivaj. Bil je čas množičnih aretacij in Gorše se je bal, da odkrijejo njegova dela in jih uničijo. Novembra pa so spomenik le pripeljali v Vipavo. V petih delih so ga s kamionom pripeljali pred pokopališče. Obvestili so Dragovega očeta Ivana, ki je odšel po zidarja Ivana Poniža, njegovega očeta in po še nekaj sosedov. V tajnosti so skupali jamo za temelje. *"Namesto cementne funde so v jamo položili kar nekaj kamnitih okenskih okvirjev - vajngerjev, da je bila postavitev spomenika hitrejša. Tako je spomenik ob svitu že stal. Delali*

Jožefa Bajc, roj. Petrič (1880-1943), na »parah« 20.6.1943, Dragova krušna mati, ki je prejela njegovo žalostno pismo iz zapora v Katanzaru z dne 29.9.1926.

so v naglici in v strahu pred italijanskimi karabinjerji." (Magda Rodman, Ob spomeniku Draga Bajca 1999, Vipavski glas, št. 51, december 1999, str. 9)

V kratkem času jim je uspelo postaviti skoraj tri metre visok obelisk, vrh katerega otožno sloni bela glava iz marmorja. Spomenik so postavili tako, da je marmornata glava obrnjena proti Jugoslaviji, kamor Dragu ni bilo usojeno priti. Otožna glava je simbolizirala tudi

upanje in željo zatiranih Primorcev po svobodi in skupnem življenju vseh Slovencev.

V skrajni tajnosti je skupina Vipavcev opravila zelo pogumno dejanje. Kljub razmeram, v katerih je bil spomenik postavljen, še kljubuje času in nemo priča o tiraniji nad Primorci v času fašizma.

Drago Bajc - vodja narodno obrambnega gibanja v Zgornji Vipavski dolini

Joža Vilfan, Dragov sošolec na kranjski gimnaziji in njegov dober prijatelj je zapisal, da je imel Drago dve veliki ljubezni - Primorsko in Cankarja. O obeh je govoril z velikim zanosom. Čutil je bol zatiranega primorskega ljudstva in doživil je njegovo uporno hrepenenje.

Drago je postal duhovni vodja mladih in jim z veliko ljubeznijo do domačih krajev, ljudi in slovenskega jezika vzbujal narodno zavest. Še kot gimnazijec v Kranju je ob prihodu domov v Vipavo predaval ob obletnicah slovenskih kulturnikov, bil pa je tudi pobudnik in aktiven član prosvetnega društva "Krelj". (*Pripoved Stanka Ferjančiča, zapis hrani Magda Rodman iz Vipave*) Leta 1924 je Drago sodeloval na srečanju primorskih visokošolcev in kulturnih delavcev na Nanosu. Izvedli so tečaj slovenskega jezika in se pripravljali na ilegalno delo za ohranjanje slovenskega jezika in kulture, saj je bilo fašistično nasilje iz leta v leto hujše.

Spontani odpor proti fašizmu je prerasel v ilegalno narodno obrambno gibanje s ciljem ohraniti slovenski narod na Primorskem in priključitev pokrajine k Jugoslaviji. Oblikovana je bila ilegalna narodno obrambna organizacija TIGR (Trst, Istra, Gorica, Reka), ki je razširila svoje delovanje po sestanku na Nanosu v začetku septembra 1927 leta. Tedaj so jasno načrtali način delovanja in naloge organizacije. Zelo močne tigrovske celice so delovale tudi v Zgornji Vipavski dolini. Začetnik in vodja narodno obrambnega gibanja je bil Drago Bajc. Po Bajčevi smrti pa so glavno vlogo v vipavski celici prevzeli Stanko Poniž, Izidor Rehar, Ivo Može in Mirko Princes. Zelo dejavni so bili tudi Maks Bratuž, Ivan Bajc,

Avzug Perhavec, Ivan Hrib, Boža Poniž, Ivan Mohorčič, Ignac Ferjančič, Ljubo in Irena Hrovatin, Milko Petrič in Stanko Ferjančič. (PANG, *Fond Antona Rutarja, fasc. 7, Zapisi Antona Rutarja o delovanju tigrovcev po vipavskih vaseh*) Sodelovali so s celicami v Vrhpolju, v Podnanosu, na Gočah, v Ložah, v Mančah, v Podragi, na Erzelju, na Slapu. (Prav tam.)

Vipavska celica je bila povezana z Gorico. Sodelovala je z Zorkom Jelinčičem, Albertom Rejcem, Zmagom Krašna in Srečkom Logarjem. Tesno so bili povezani tudi s primorskimi emigranti onstran meje v Jugoslaviji. (PANG, *Fond Antona Rutarja, fasc. 7, Zapisi Antona Rutarja*) Na Goče, v Podrago, v Podnanos in v Manče so zlasti Danilo Zelen, Just Godnič, Tone Černač, Franc Fortunat in Štefan Erjavec prinašali literaturo in propagandni material. Sestajali so se na žagi in v mlinu izven vasi na Dobracu v Podragi, ki je bila last Jožeta Uršiča. Zaradi odročnosti je bil prostor zelo primeren za sestanke in skrivanje trojk. Stanko Poniž je trojke oskrboval z vsem potrebnim, predvsem s hrano, ki so jo Ivo Može, Mirko Princes in drugi nosili iz Vipave v skrivališče v Podragi. (Prav tam.)

Pomembna dejavnost vipavske celice je bilo razdeljevanje abecednikov Prvi koraki, saj je primanjkovalo šolskih učbenikov za učenje slovenskega jezika. V tajnosti in z veliko vnemo so jih razdeljevali člani prosvetnih društev, dijaki, učitelji, predvsem pa vaška mladina, ki je ljudi na vasi najbolj poznala. Kjer niso bili prepričani, kako bodo sprejeli učbenik, so ga nastavili na okno ali pred vrata. Stanku Ponižu so abecednike Prvi koraki dostavljali iz Gorice v zabojih kot drugo trgovsko blago. Ko je tak način dostavljanja učbenikov postal negotov, so jih v oglarskih vrečah, črnih od oglja prinašali oglarji iz Gorice, kamor so z Nanosa vozili prodajat oglje. Ivo Može in do smrti Drago Bajc sta nato s sodelavci poskrbela, da so jih zaupniki po vaseh dobili dovolj za vse šolarje. (Prav tam.) Fašisti so seveda vedeli za abecednike, saj so bili izdani z vednostjo oblasti. Toda kljub temu so fašisti abecednike jemali otrokom, celo na poti v šolo, zato so starši in slovenski učitelji zabičali otrokom naj abecednikov Prvi koraki ne nosijo s seboj. Po

vaseh so pri družinah delovale tudi tajne slovenske šole, katerih pobudnik je bil Zvonimir Lasič. Ena izmed šol je bila na Gočah pri Stanki Bezek, poučevali pa sta tudi Jelka Kodre Lasič in Hajda Ferjančič. (Prav tam.)

Bogato kulturno življenje so gojila društva, ki pa so bila leta 1927 ukinjena, toda člani niso

Tigrovci v Logu pri Vipavi 15. 8. 1927 - drugi z očali stoji Drago Bajc, ob njem desno je Stanko Ferjančič iz Vipave (1904-1988).

prenehali z aktivnostjo. Sestajali so se skrivaj po hišah, cerkvah in na izletih, ki so postali pomemben del narodno obrambnega gibanja, saj so omogočili skrivne prireditve in množične sestanke, kjer se je krepil narodni odpor.

Po navodilih Zorka Jelinčiča, tajnika Zveze prosvetnih društev in Alberta Rejca, tajnika političnega društva Edinost so po krajih Julijske krajine ustanavljali nogometne in druge športne klube z namenom krepitve narodne zavesti mladih. V Zgornji Vipavski dolini so pobudo uresničevali Drago Bajc, Zvonimir Lasič, Stanko Poniž in Stanko Ferjančič. (PANG, *Fond Antona Rutarja, fasc. 7, Zapisi Antona Rutarja*) S spretno organizacijo nogometnih klubov po vaseh so pritegnili mladino. Leta 1926 so v Vipavi ustanovili nogometni klub Nanos. Predsednik kluba je postal Stanko Poniž, tajnik Drago Bajc in kapetan Zvonimir Lasič. Fašisti so

Dragovi polsestri Emilija in Jožefa ter brat Ivan-Žane s hčerko Magdo 7.2.1943

naredili vse, da bi preprečili zbiranje mladine v nogometnem klubu. Vsiljevali so včlanitev fašistov v klub in prepovedali treniranje nogometa na vojaškem vežbališču, Bajc in Poniž sta odločno protestirala in poudarjala, da je Nanos športni klub in ne politično društvo ter da niso iredentisti, kar sta utemeljevala z dejstvom, da v klubu igra tudi italijanski študent. Uspelo jima je ohraniti slovenski značaj kluba, pa tudi prostor za treninge. Nogometaši so pogosto tekmovali po Primorski. Gostovali so celo v Gorici, v Barkovljah, na Reki, v Postojni in na Opčinah. Tekme so bile vedno lepo obiskane. Stroške gostovanj so nogometaši krili sami. Vozili so

se večinoma s kolesi in med seboj so si pomagali tudi tako, da je premožnejši prispeval več. Zaradi množičnega izseljevanja v Jugoslavijo, se je število nogometašev precej zmanjšalo. V Vipavi in v Ajdovščini ni bilo mogoče sestaviti enajsterice, zato sta se združila nogometna kluba "Skaš" iz Ajdovščine in vipavski "Nanos". Nastal je nov klub z imenom "Burja". (PANG, *Fond Antona Rutarja*, fasc. 7, *Zapisi Antona Rutarja*)

Drago Bajc je bil duhovni vodja tigrovcev. Vsako nalogo je Drago opravil z vso vnemo, vestno in sodeloval je pri še tako tvegani in težki akciji. Dragova smrt je tigrovce močno prizadela in tudi pritisk oblasti se je stopnjeval. Mnogi zelo dejavni tigrovci so morali zaradi vse hujših pritiskov emigrirati v Jugoslavijo. Kljub temu fašistom ni uspelo uničiti tigrovske organizacije. Tigrovci so se še naprej z vso močjo borili za obstoj in pravice primorskega ljudstva.

Sto let mineva od rojstva Draga Bajca, mladeniča, ki je mladost, najlepše misli in življenje posvetil svojemu ljudstvu. Še vedno živi med nami v svojih pesmih, njegovo ime je nosilo prosvetno društvo, od leta 1970 pa se po njem imenuje tudi vipavska osnovna šola. Učenci in učitelji predstavljamo šolo v javnosti z nešteti odmevnimi uspehi. Tako vsakokrat dokazujemo, da je naša šola vredna Bajčevega imena, imena osebnosti vedno pripravljene na nesebično tovarištvo in žrtve.

Ana Kobal

Viri in literatura:

1. Arhivski viri

Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (PANG)

- *Fond Milana in Draga Bajca, 1924-1980, fasc. 1*

- *Fond Antona Rutarja, fasc. 7, 9*

Arhiv župnijskega urada Vipava

- *Rojstna in krstna knjiga, 1. januar 1889-31. december 1929*

- *Družinska knjiga - Status animarum, IV*

2. Časopisni viri

Fond Tomajske knjižnice v Škofjiški gimnaziji Vipava

- *Goriška straža, 31. oktober 1928, št. 83, Zahvala družine Bajc ob smrti Draga Bajca*

3. Drugi viri

Spomine Stanka Ferjančiča, Dragovo spričevalo iz nižje gimnazije in fotografije hrani Magda Rodman iz Vipave.

Literatura:

- *Bajc, Drago, Drevo sem, Koper 1978*

- *Cenčič, Mira, TIGR, Slovenci pod Italijo in TIGR na okopih v boju za narodni obstoj. Kras in Vipavska dolina, Ljubljana 1997*

- *Cenčič, Mira, TIGR v Vipavi, Vipavski glas, marec 1998, št. 44, str. 7-11*

- *Rodman, Magda, Ob spomeniku Draga Bajca 1999, Vipavski glas, št. 51, december 1999, str. 9*

MED STAREJŠIMI VIPAVCI ŠE ŽIVI SPOMINI NA DRAGA BAJCA

Med zgodovinske osebnosti Vipave sodi prav gotovo tudi študent, pesnik, borec za narodnostne pravice, organizator Tigra na Vipavskem in žrtev fašizma na Primorskem Drago Bajc, ki je bil rojen v Vipavi. Njegov lik in čas tragične smrti smo skušali ujeti v spominih starejših Vipavcev. Povprašali smo jih, ali se ga spominjajo, kaj o njem vedo danes, po sto letih od njegovega rojstva, so bili morda osebno na njegovem pogrebu, kaj so jim starši o njem pripovedovali. Tako smo izvedeli tudi kaj novega ali pa so živi spomini potrdili že zapisano.

O njem so nam pripovedovali:

KARLO PREMRL, roj. 1915, Vipava, Tabor 16

Dobro se spominjam njegovega pogreba. Jaz sem nesel svečnik. Pogreb je bil v času sv. Simona. Ta dan je bil v Vipavi veliki sejem, ki smo ga Vipavci kupili od Vrhpoljcev za eno *nafo* vina. Vipava je bila polna ljudi. Pokojnega so pripeljali iz Bilj na vozu s konjsko vprego. Na pogreb je prišla tudi njegova izvoljenka. Na dan pogreba je stala na majhnem balkonu pred hišo, si pulila lase in v silnem joku in bolečini kričala: »Prekleti fašisti, ker ste mi ga umorili«. Pogreb so oblasti večkrat prepovedale, pa spet dovolile. Ljudje so se poskrili ali pa šli nazaj na domove. Po novem dovoljenju oblasti, da pogreb bo, so se hitro s kolesi obveščali od vasi do vasi in spet se je zbrala velika množica ljudi. Njegov oče je zaradi takih razmer italijanski oblasti zagrozil, da če ne bodo dovolile pogreba, ga bo on sam zakopal na vrtu pred hišo. Ljudje so čakali na pogreb tudi v cerkvi, tako da je bila že polna, ko so vanjo pripeljali krsto z njegovimi posmrtnimi ostanki. Ko pa se je žalni sprevod pomikal proti pokopališču, je bila krsta še v cerkvi, ljudje pa že na pokopališču. Pokopal ga je takratni vipavski dekan Ignacij Breitenberger ob navzočnosti italijanskih karabinjerjev. Spomenik so mu postavili naskrivaj, ponoči. Glava na vrhu spomenika gleda proti Jugoslaviji. Slišal sem, da je Drago hodil tudi po slovenskih vaseh v Benečiji in tam širil slovenski tisk.

Kot mlad fantič sem bil večkrat na njegovem domu. Bila sva prijatelja z njegovim najmlajšim bratom Edvardom. Skupaj sva kidala hleve, enkrat v našem, drugič v njihovem. Moj brat France je bil njegov letnik. Drago je izvedel, da je Franc dobil vpoklic v italijansko vojsko in ga je prišel na naš dom pozdravit, pa ga ni bilo več doma. Odšel je že v Ajdovščino na železniško postajo. Drago pa je skočil na kolo in ga šel na postajo v Ajdovščino pozdravit.

Vem, da je študiral bolj lačen kot sit. Od doma mu niso mogli nič pomagati. Na kmetijah je bila takrat pod Italijo velika mizerija. Denarja ni bilo od nikoder. V Ljubljani je med študijem zgodaj zjutraj nosil mleko po hišah, da je kaj zaslužil. Oblečen je bil zelo skromno. To so opazili tudi njegovi sošolci. Sam se je tega zavedal in rekel: »Meni nima kdo pomagati, matere nimam več, oče pa komaj plačuje davke in težko preživlja ostale v družini«.

V Padovi je izvedel, da ga imajo oblasti na posebnem seznamu nadzorovanih oseb. Prijatelji so ga opozorili, naj se pazi, zato se je hotel po velikem ovinku umakniti proti domu. Ljudje so takrat govorili, da je v neki gostilni v Gorici naročil pijačo, ki naj bi bila zastrupljena. Komaj je prišel do Bilj, ko se je že zgrudil na dvorišču prijatelja Humarja in svoje izvoljenke.

Italijanske oblasti takrat niso dovolile, da bi šli s krsto v sprevodu po glavnem trgu do cerkve, ampak smo morali po krajši poti do »Gorice« in v cerkev. Mislim, da je bilo to popoldan med 16. in 17. uro. Drago je bil poseben človek, suh in velik. Nosil je očala. Vedel sem, da piše pesmi, cenili smo ga kot Srečka Kosovela, da je bil tudi Tigrovec pa sem izvedel šele po mnogih letih.

IVAN REHAR, roj. 1912, Vipava, Laurinova ul.3a

Spominjam se pogreba Draga Bajca, v množici ljudi od blizu in daleč sem bil tudi sam. Italijanske oblasti niso dovolile pokopa, ljudje so se razšli in spet prišli, ker je bil pogreb trikrat odložen.

Oblasti so se bale, da ne bi prišlo do množičnega upora proti fašističnemu zatiranju Primorcev. Draga Bajca smo poznali takrat pod imenom Korle.

Videl sem ga večkrat, ko je prihajal domov na počitnice. O njegovi smrti se je še dolgo govorilo, da so ga zastrupili. Bil je velik človek. Podoben je bil italijanskemu kralju Umberto, ki sem ga osebno videl. Drago je po hišah nosil slovenske knjige. Moj brat Franc, roj. 1907, je imel naročen časopis Čuk na pal'ci. Spominjam se, da smo tam brali njegove humoristične članke, tudi iz rodne Vipave. Doma smo brali tudi časopis Naš glas, izhajal je v Ljubljani, dobili smo ga ilegalno. Imeli smo tudi Edinost, Goriško stražo in Domoljuba. Moj brat je pozneje delal kot kolar v Trstu in je pomagal gasiti Narodni dom, ki so ga fašisti zažgali leta 1920.

Spomenik so Dragu postavili leto dni po njegovi smrti. Postavili so ga v eni noči, ker so se bali oblasti. Nič nismo takrat vedeli, kdo ga je pripeljal in postavil. Da je deloval v Tigru, nismo vedeli, to je prišlo na dan šele pozneje. Z Dragom se je bolj družil moj brat Franc kot jaz. Vem, da je bil Drago pri vojaki v kraljevi gardi v Rimu. Tu so bili izbrani samo veliki ljudje. Po činu je bil sottotenente - podporočnik, ker je bil izobražen.

ALOJZ PREGELJ, roj. 1915, Vipava, Pod gradom 5

Z Dragom nisem nikoli govoril, ker je bil starejši od mene. Bil pa sem na njegovem pogrebu. Bil je velik in je nosil očala. Italijani so ga preganjali, ker se je boril za naše pravice pod fašizmom. Pravili so, da so mu dali v Gorici strupa v pijačo. Pogreb ni smel po *placu* do cerkve, ampak po bližnjici na »Gorico«. Vem, da je bil pri tajni postavitvi njegovega spomenika navzoč tudi vipavski kamnosek Tomažič (bil je zelo zaveden Slovenec). Ko smo čakali na pogreb, smo se skrivali. Povsod je bilo polno kvesturinov - policistov, uslužbencev javne uprave. Po pogrebu so italijanske oblasti spraševale, kdo je bil vse na njegovem pogrebu.

ANTON CIZARA, roj. 1915, Vipava, Gradnikove brigade 13

Vse je bilo pripravljeno za njegov pogreb, pa so ga italijanske oblasti preprečile. Ko so prišli karabinjerji, sem se umaknil domov in nisem več prišel blizu. Takrat smo se bali, imeli smo zelo slabe izkušnje z italijanskimi oblastmi. Drago je poredko prihajal v Vipavo. Vem, da je ilegalno raznašal Prve korake, to je bil učbenik slovenskega jezika, po katerem so nas starši doma učili slovensko, ker je bilo v šoli prepovedano. Drago je pisal tudi v Čuka na pal'ci razne humoristične zgodbe iz Vipave. Njegov dobri sodelavec v Tigru Stanko Poniž mi je šele leta 1935 zaupal, da je deloval v Tigru. Takrat mi je imenoval tudi Avgusta Perhavca. Kot posebno zagrizenega fašističnega fanatika iz tistih časov se spominjam italijanskega učitelja iz Vrhpolja Sotosantija, ki je kot učitelj edini nosil fašistično uniformo s pištolo za pasom tudi v razredu. Zanimivo, da ga v taki uniformi drugi italijanski uradniki niso kaj dosti obražali, vsaj tako smo mi takrat to opazili.

NEIMENOVANA

Osebno nisem poznala Draga Bajca. O njem mi je pravila moja teta Antonija, roj. 1875. Bila je njegova sosedka. Njej je nosil knjige Goriške matice, ki jih je skrival pod plaščem. (Založba Goriška matica je delovala v Gorici od leta 1919 do 1940, njena prva knjiga je bil Koledar za leto 1920). Bila je razgledana žena in je veliko brala. Zanimala se je za politiko in sta skupaj kaj modrovala. Tudi ona je imela učbenik Prvi koraki. Povedala mi je, da je bil zaveden Slovenec in da so ga zastrupili. Na dan pogreba se je, kljub prepovedi, zbrala velika množica ljudi od blizu in daleč. Italijanske oblasti so se bale ljudi, zato so njegov pogreb kar naprej odlagale na kasnejši čas. Ljudje so na skritem čakali do zadnjega in spet prišli skupaj. Njegova izvoljenka Cvetka Humar je v obupu in žalosti zakričala: »Umorili ste ga.«

MARIJA KRAŠNA, roj. 1911, Vipava, Beblerjeva 23

Z Dragom, ki smo ga poznali pod imenom Korle, smo bili skoraj sosedje in dobri prijatelji. Z njim sem se srečala, ko je v študijskih letih prihajal domov iz Ljubljane in Kranja. Takrat smo se zbrali skupaj v naši *gasi*. Nanj smo bili ponosni, bil je študent iz naše *gase*. Čakali smo ga, prihajal je iz šole, veliko je vedel povedati. Spoštovali smo ga, ker je bil preprost in prijazen in je hodil v slovenske šole. Ko je prihajal domov, je rad obiskoval sosedje in se zanimal za njihove življenjske zadeve. Dobre prijateljice smo bile tudi z njegovo sestro Viko, ki je živela na Gorenjskem. Bila sem tudi na njegovem pogrebu. Povsod smo se skrivali in ob napovedi pogreba spet planili na kup. Ko smo izvedeli, da so mu skrivaj postavili spomenik, smo bili radovedni in ga šli pogledat na pokopališče. O Dragu, njegovi smrti ter spomeniku je bilo dobro govoriti le potihoma. Po njegovi smrti smo sumili, da je deloval v Tigru, vendar o tem ni nihče naglas govoril.

DORA SELJAK, roj. 1918, Vipava, Vojkova 10

Časov fašizma in smrti Draga Bajca se dobro spominjam. Kot desetletna deklica sem šla pokojnika kropit na njegov dom. Truplo je ležalo v zaprti krsti. Ob vhodu v sobo sta stražila dva karabinerja. Spominjam se velike množice ljudi od blizu in daleč, ki je stala na dvorišču in po sosednjih ulicah. Večine ljudi nisem poznala. Takrat so govorili, da je bil Drago zastrupljen s kavo, ki jo je spil v Gorici. Drago je nosil moji prijateljici in poznejši sosedu Maruški Poniž slovenski učbenik Prvi koraki. Iz tega učbenika, ki je bil za nas takrat edini slovenski učbenik, so nas starši učili slovensko. Pri hiši je bil kot svetinja, vse drugo je bilo pisano v italijanskem jeziku. Maruški je prinesel več izvodov, ona pa jih je delila naprej po hišah. Še danes se spominjam pesmice iz Prvih korakov:

*Ciciban je cvetke bral,
lepe cvetke je teptal,
priletela je čebela,
pičila in odletela.
Vrtič ves je poteptan,
tam se joka ciciban.*

Kako smo takrat spoštovali materno besedo in našo kulturo. Danes pa se zdi, da je vse tuje več vredno od domačega. Dragu so naskrivaj postavili spomenik leto po njegovi smrti. Za takratno oblast je bilo nezaslišano, da deklinška glava na vrhu spomenika gleda proti matični Sloveniji in so zato zahtevali, da se glava na njegovem spomeniku obrne tako, da bo gledala proti Italiji. Kako se je to takrat končalo, ne vem. Smrt Draga Bajca smo čutili kot veliko krivico in velik udarec za nas Slovence, ki smo živeli pod italijansko okupacijo.

VINKO PREMRL, roj. 1913, Vipava, Laurinova 12

Draga smo poznali pod imenom Korle. Spominjam se ga. Bil je velik človek, suh, nosil je očala, kar je bilo takrat redkost. Ko je umrl, sem bil star petnajst let. Običajno je bilo, da so otroci in mladina redno spremljali pokojne Vipavce v pogrebnem sprevodu. Če je bil grob pokojnega ob pokopališkem zidu, smo se splazili nanj in gledali z visokega pogrebni obred. Tako sem šel tudi jaz na pogreb. Čakal sem na pogreb pred Črncovo hišo, a pogreba ni bilo. Zato sem odšel domov, ne da bi vedel, kdaj bo. Spominjam se tudi slovenskega učbenika Prvi koraki, ki smo ga na skrivaj prejeli.

Zapisale v juliju 2004

Mojca Lavrenčič, Magda Rodman, Klara Koradin

Objavljamo še dva odlomka, ki govorita o liku Draga Bajca in časa v katerem je živel, iz knjig:
Dr. Avgust Sfiligoj - Boj Slovencev pod fašizmom za narodne pravice, Gorica 1984
Pričevanje, str. 51

»Drugi še hujši udarec je organizacijo doletel s smrtjo Draga Bajca iz Vipave, Rejčevega pomočnika v uredništvu Edinosti, visokošolca na padovanski univerzi in marljivega člana tajne organizacije. Meseca oktobra 1928 sta z mnogimi drugimi slovenskimi študenti bila v Padovi, on da napravi neke izpite, jaz pa zaradi doktorata. Nenadoma se pri meni oglasi Maks Rejec, Bertijev brat in mi prinese iz Gorice sporočilo, da je Bajec določen za konfinacijo. Prosi me, naj mu to sporočim ter naj mu tudi povem, da mu je organizacija pripravljena dati pomoč za beg, če noče v konfinacijo. Po kratkem premisleku je Drago Bajec odločil: "Ne, v konfinacijo ne grem, ker bi se rad še naprej boril proti fašizmu. Pomoči za beg tudi ne potrebujem, ker si bom že sam pomagal." Odklonil je tudi ponudbo, da ga spremljam na poti, ki si jo je sam izbral, in še istega dne odšel z vlakom do Rubij pri Sovodnjah, od tam pa v slabem vremenu peš proti Biljam, kjer je baje stanovala njegova zaročenka. Tam nekje so ga našli nezvestnega na tleh in z žalostjo smo prijatelji kmalu izvedeli za njegov tragični konec. Tako je fašizem udarjal po naših borcih.

Vsi, kar nas je bilo Slovencev in Hrvatov v Padovi smo namreč gojili odpor proti fašizmu in med seboj poudarjali zvestobo narodu. Ob neki priliki so prijatelji kar na javnem zapeli himno Trst, Gorica, Reka, sloboda nas čeka!" Nastopila je policija in jih ovadila univerzitetnemu senatu, ki je zažugal z izgonom z univerze.«

Zorko Jelinčič: Pod svinčenim nebom, GMD 1994
Udarec za udarcem, str. 153 in 154

V deželi je vrelo; ljudje so bili obupani, vsi iz sebe. Vsak je po svoje iskal izhod iz te strašne zagate, ki se je še večala, ko se je začela dolga gospodarska kriza. Posebno v mladih ljudeh je vrtal en sam občutek: stran s tega strašnega pogorišča, tu ni več življenja.

Takrat so začele velikopotezno propagando izseljeniške in ladijske družbe, posebno v naših krajih - menda v soglasju z režimom. Začelo se je tisto dolgo in žalostno poglavje, kakršnega menda še nismo doživeli. Vse se je podvizalo, da se reši iz tega kužnega blodnjaka. Belgijski in severnofrancoski rudniki niso mnogo vsrkali. Glavni tok izseljevanja se je takrat obrnil v Južno Ameriko, Argentino, Brazilijo. Vsako soboto je bil goriški kolodvor natrpan z našimi ljudmi. Jok, prizori obupa ob ločitvi, ko se je odtrgal vlak za Genovo, za parnik v Južno Ameriko.

Nihče ni nikdar vodil računa o tem, koliko jih je šlo - najboljših, najkrepkejših - čez lužo, koliko po Evropi, koliko jih je ob raznih prilikah prešlo jugoslovansko mejo.

Ozračje je postajalo vedno bolj svinčeno žalostno, a zato nič manj napeto. Kako tudi ne - fašizem je šel trdo po svoji poti, pri nas prav barbarsko. Saj so se ljudje poskušali zaposliti tudi doma, a kako? Člani našega društva iz Renč so mi pripovedovali o treh domačih zidarjih, ki so šli za delom v Trst. Imeli so srečo. Potrebna je bila le še sindikalna izkaznica. Pri sindikalni organizaciji jih je službujoči fašist nagnal z brcami, toda ne simboličnimi, s svojim trdim škornjem.

V naših ljudeh je vrelo, a skromni in mirni, preveč kulturni za fašistično dobo, tega niso pokazali, vendar je kdaj le izbruhnilo.

V zvezi z zaplenjenim propagandnim materialom v Baški grapi so imeli agenti nalog, da poleg Rejca aretirajo tudi pesnika Draga Bajca, Rejčevega pomožnega dopisnika pri Edinosti. Tiha, mehka vipavska pesniška duša. Takrat, v drugi polovici oktobra 1928, je bil ravno za nekaj tednov v Padovi, kjer je bil vpisan na pravno fakulteto.

Poslali smo nekoga v Padovo, da ga je obvestil, naj pravočasno zbeži. Izstopil je na železniški postaji Rubije - Sv. Mihael, zadnji pred Gorico ter ponoči hodil po bližnjicah proti Biljam, na dom svoje zaročenke. Že bolan, z visoko vročino je blodil s svojimi zadnjimi močmi. Kasno, že proti jutru, je padel onesveščen prav pred zaročenkinim oknom. Tudi zdravniška pomoč ni pomagala: še istega dne je umrl, 25. oktobra 1928.

Kot blisk se je raznesla vest po vsej deželi ter globoko vznemirila naše ljudi. Ko so ga peljali po Vipavski dolini na njegov dom v Vipavski trg, so se po vaseh ob cesti zbirale goste gruča ljudi, kakor se to ni zgodilo že od pamtiveka.

Za pogrebni sprevoz naslednjega dne je ves trg gomazel domačih ljudi iz bolj oddaljenih krajev. Vse ulice so bile natrpane, do njegovega doma pa se skoraj ni bilo mogoče preriniti. Poleg naših je bila ob njegovem mrtvaškem odru tudi delegacija TIGR-a iz Trsta.

Policija je bila besna. Prepovedala je pogreb in ga je odložila za nedoločen čas. Za pogrebni sprevoz je prepovedala pevske zборе, ki so bili na ta dan že zapeli na domu; prepovedala je tudi zvonjenje.

Zjutraj je policija določila pokop navsezgodaj. Nekaj kolesarjev je hitelo v najbližje vasi poleg tistih, ki so obvestili domačine v trgu. Predno se je mračni sprevoz v vsej tišini premaknil izpod njegove rodne strehe, so se že od vseh strani začele zgrinjati množice. Zatrpane so pokopališče in vsa pota do njega. Okrepljena policija se ni znašla in se je izogibala incidentov z razdraženimi ljudmi, ki so hodili zakrknjeno molčeči za belo krsto. Ni bilo glasu iz črne množice. Duhovnikov glas s ceremonialnimi molitvami se je slišal do srede trga.

Ko so grude ilovice zagrmle na krsto, je stopila na svežo gomilo mladenka - domačinka iz trga ter z jasnim in odločnim glasom spregovorila kratek poslovilni govor. Kakor bi treščilo v napeto ozračje. Ženske so zajokale, nobeno oko ni ostalo suho. Policija je čutila napetost in se ni zganila. Dekle je lahko govorilo do konca. Stiska težkega trenutka jo je dvignila iz množice in vanjo je spet potonila. V naslednjem času je zbirka za Bajčev spomenik vrgla tolikšen znesek, da smo ga takoj lahko naročili pri kiparju Goršetu, ki je izklesal glavo in izdelal načrt za ves spomenik.

Letos se še posebej spominjamo 100-letnice rojstva Draga Bajca, ne moremo pa mimo spomina na njegovega brata Milana Bajca, saj sta oba žrtvovala mlada življenja za domovino Slovenijo. O Milanu Bajcu smo v našem glasilu že pisali v 16. št. VG in članek o njem ponovili v 58. št. VG. Tokrat objavljamo še spomine Cirila Pelicon, ki je z Milanom v partizanih delil vse hudo in dobro od 27. 5. 1942 pa do njegove prerane in nasilne smrti 27. 2. 1943. Ciril Pelicon je še edini živeči borec iz Vojkove čete.

SPOMINI CIRILA PELICONA NA SOBORCA MILANA BAJCA - STRICA

MILAN BAJC - Stric je bil rojen 11.10.1912. leta v Vipavi - v Trgu. Vipavci se menda še vedno imajo za Tržane, in tudi starejši prebivalci okoliških vasi še vedno rečejo, da gredo ali da so bili v Trgu. Tržani menijo: v Vipavi (reka Vipava) se kopamo, v Trgu živimo.

No, Milan ni dolgo živel v Trgu, že kot mladinec je odšel na Gorenjsko k teti v Gorenjo vas, kjer je odrasel. 1941. leta ob napadu na Jugoslavijo je prostovoljno vstopil v »Soško legijo«. Vrinil se je med branilce Snežniškega pogorja. Italijanske čete niso naletele na kak organiziran odpor, le obmejne posadke in planinske enote do moči bataljona so se na posameznih odsekih žilavo borile, naslanjajoč se na mejne utrdbe. Dajale so

močan odpor in nekaj dni zadrževale napredovanje italijanskih napadalcev. Dne 11. aprila 1941, ko so nemške enote 49. in 51. korpusa zasedle Zagreb, so Italijani zavzeli Sušak, Baker, Delnice, Logatec, Vrhniko, Ljubljano in Jesenice. Zanimivo je, da so bili njihovi napadi na območju Snežnika odbiti s protinapadom enot planincev, v pretežni meri slovenskega rodu. Potem, ko je jugoslovanska vojska kapitulirala in je bila ustanovljena NDH (Neodvisna država Hrvaška), so se branilci snežniškega in javorniškega pogorja razšli. Kar je bilo med njimi Hrvatov, so se priključili novoustanovljeni vojski NDH v moči približno ene čete v Karlovcu; kar je še ostalo Slovencev, so iz Karlovca odšli proti Ljubljani. Na tej poti so se nekateri spretno izognili nemškemu

ujetništvu. Vsem se to seveda ni posrečilo. Tako srečo je imel Franc Žagar, kasneje partizan Čamberlajn, Milan Bajc, kasneje partizan Stric, in verjetno še marsikdo.

Milan Bajc - Stric, komandant Gragorčičevega bataljona

Osvajalci so se takoj lotili iskanja in aretacij že preoblečenih jugoslovanskih vojakov. Zato so se tisti, ki niso želeli priti v ujetništvo, skrivali okupacijski oblasti, ta se je še posebno trudila odkriti primorske prostovoljce »Soške legije«, ki so jim bili pravi trn v peti. Ni jim preostalo drugega, kot se prikriti v ilegali ali se zateči v gozdove.

Priprave na Poljansko vstajo so dozorele s prizadevnostjo odborov in številnih zaupnikov OF ob vesteh, da hoče okupator iz obmejnega pasu izgnati Slovence in naseliti Nemce, kar je ob ustoličenju dr. Friedricha Rainerja 16. decembra 1941 v Celovcu poudaril tudi nemški notranji minister Wilhelm Frick z besedami: »...vaša naloga je, da to deželo napravite povsem nemško... Posebno v južni obmejni pas bo moral priti močan in čvrst nemški rod.« Najuspešneje so potekale priprave za ustanovitev Škofjeloškega bataljona v Poljanski dolini. Po umiku nemških orožnikov iz Gorenje vasi in Sovodnja so bili vaščani številnih naselij prepričani, da so postali svobodni, in da bodo mogli z uporom preprečiti vrnitev okupatorskih posadk in izgon Slovencev iz obmejnega pasu. Partizani so prirejali po vaseh kratka zborovanja in poudarjali nujnost oboroženega upora, mobilizacijske patrulje pa so po hišah vabile moške na zborna mesta za odhod v

Cankarjev bataljon. Največji odziv za odhod v partizane je bil med mlajšimi moškimi prebivalci Poljanske doline, kar je zasluga, poleg drugih, tudi Milana Bajca. Prav je, da ne pozabimo njihovih izjemnih dosežkov.

Čeprav so prvi poljanski in žirovski borci že leta 1961 popisali udeležence poljanske vstaje decembra 1941, ta popis ni bil popoln, ker popisovalci samovoljno niso hoteli popisati tistih udeležencev vstaje, ki so kasneje vstopili v vrste nasprotnikov OF in tudi tistih, ki so odšli zdoma, pa se v Cankarjev bataljon niso vključili. Leta 1980 se je Anton Peterne-Igor ob pomoči 20 nekdanjih partizanov lotil natančnega popisa in zbral še podatke o 68 pri prvem popisu neupoštevanih ali izpuščenih udeležencev vstaje. Ugotovil je, da je šest mobilizacijskih patrulj zbralo 221 prostovoljcev, in sicer patrulja Rudija Robnika 105, Toneta Demšarja 72, Antona Peternelja iz Koprivnika 27, Boštjana Jezerška pet, Antona Nartnika osem in Pavla Ingliča štiri. Iz Poljan, Predmosta, Hotovelj, Vinharij, Kremenika in Bukovega Vrha je takrat odšlo k partizanom mimo mobilizacijskih patrulj 65 prostovoljcev, od 23. do 26. decembra pa je odšlo na javke še 13 prostovoljcev z Jarčjega Brda, Mlake, Krivega Brda in iz Delnic. Mobilizacijske patrulje so odvedle z Mlake dva prostovoljca, iz Zaprevala pet in prav toliko iz Četene Ravni, Podvrha tri, Gorenje Žetine sedem, iz Dolenje Žetine šest, Gorenje Ravni štiri, iz Malenskega Vrha osem, Jazbin pet, z

V Gorenji vasi s teto Milko Hrovatin, ki mu je nadomeščala mamo, leta 1935.

Murave šest, iz Javorij 24, Dolenčič devet, Delnic 19, Podobena 15, z Volče 10, iz Loma nad Volčo šest, iz Zakobiljka osem, iz Lovskega Brda štiri, z Gorenjega Brda 11, Dolenjega Brda 12, iz Srednje vasi šest, Žabje vasi pet, Poljan 10, Predmosta pet, Hotovelj 35, Vinharij pet, Kremenika pet, Bukovega Vrha 15, Bačen enega, Gorenje vasi osem, Gorenje Dobrave dva, Zadobja tri, Dolgih Njiv dva, Brobovnice tri, Žirovskega Vrha dva, s Hotavelj dva, iz Čabrač enega, Suše dva, iz Žirov štiri, s Fužin devet, iz Podgore tri, iz Hobovš osem, Koprivnika štiri, s Podjelovega Brda dva, iz Nove Oselice dva, Stare Oselice sedem in iz Planine pri Polhovem Gradcu dva.

Iz Poljanske doline je bilo že pred 22. decembrom v partizanih 37 moških, od 22. do 26. decembra pa se jih je pozivu za vstajo odzvalo 307, skupaj torej iz 51 vasi 344 Poljancev, od tega 276 samo iz 30 vasi takratnih občin Javorje in Poljane, 21 iz vasi občin Trata (Gorenja vas), Oselica in Žiri 68, ter 22 iz Škofje Loke in osmih okoliških vasi, skupaj 381 moških iz enega mesta in 64 vasi. Iz Selške doline je decembra 1941 odšlo v partizane 18 prostovoljcev. Od prostovoljcev, ki so odšli zdoma, jih 33 ni prišlo do Cankarjevega bataljona, samovoljno je bataljon zapustilo 20 novincev, 11 jih je poveljstvo odpustilo, 30 jih je odšlo prezimovat "na svoje", 90 se jih je udeležilo dražgoške bitke, 281 se jih je vrnilo domov, od tega 273 iz Poljanske doline. Decembrska vstaja je v Poljanski dolini zajela več prostovoljcev, kot so njeni organizatorji sprva pričakovali, kar dokazuje njihovo pripravljenost na boj za obstoj na svoji zemlji in osvoboditev. V nemškem poročilu z dne 22. decembra 1941 o vstaji na Gorenjskem piše, da se je začela "... na tukajšnjem ozemlju v preteklem tednu dobro organizirana vstaja..."

Nemški napad na Mošenjski planini 12. januarja 1942 je dokazoval, da bodo nemške enote Cankarjev bataljon zasledovale ter ga skušale obkoliti in uničiti. Zato se je bilo treba odpovedati frontalni obrambi in obnoviti izrazito partizansko taktiko bojevanja. Ob tem pa dosežki decembrske vstaje in dražgoške bitke niso

izostali. Poleg velikega moralnega pomena, s katerim sta zaslužnjem Slovincem utrdili spoznanje, da se bo samo z bojem mogoče osvoboditi, je moral okupator opustiti uresničevanje nekaterih svojih načrtov, druge pa spremeniti. Poveljnik nemške varnostne službe je poročal v Berlin, da so na Gorenjskem morali zaradi silovitega upora nadaljnji izgon prebivalstva odložiti najbrž do konca vojne. Novi šef civilne uprave pa je v prizadevanjih, da bi deželo pomiril, moral objaviti razglas, da nadaljnjega izгона mirnega prebivalstva ne bo

Veseli dogodek - poroka bratranca Rajka Jelovčana 1.1.1938. Milan sedi zadnji desno.

Fotografiral Holynski, Ljubljana.

več in obnoviti deželi ime »Oberkrain« ter opustiti misel na priključitev zasedenega ozemlja k veliki Nemčiji, zato se je tudi mobilizacija Gorenjcev v nemško vojsko zakasnila. No, to je treba vedeti in nikoli pozabiti.

Strica sem spoznal 27. 5. 1942 pod vasjo Podraga pred Šlosarjevo poljsko hišico v vinogradu. Nam Ložičanom in Podgričanom ga je predstavil Majko. Stanko Ferjančič - Premrnov iz Podboršta pri Podnanosu. Veliko pozneje, ko je Stric že padel 27. 2. 1943, sem zvedel, da je bil Stric Milan Bajec ali Bajc. Ta priimek so poitalijančili v tridesetih letih prejšnjega stoletja v Bacci.

Pri ustanovitvi Zgornje Vipavske partizanske čete 29. maja 1942 je Stric postal politični delegat prvega voda te čete - Vojkovega voda.

Karlo Trošt se ga v knjigi »Po Vojkovih poteh« na 15. strani spominja takole: V začetku februarja (2. ali 3. februarja 1942) so nekega večera prišli k nam tudi Vojko, Zvone in še nekateri. Bilo je po napadu na bunker pri

Štanjelu, kjer so zaplenili poltežko strojnico tipa SIA. Spominjam se, kako jo je Pavle Ruš ponosno pokazal in rekel: »Ta pa bo delala«.

Vojko se je pridružil partizanski skupini prav tistega dne, prav tako je prišel tedaj na Slap tudi Stric. Ta je po dražgoški bitki bolan in poln ozeblin prišel na Tolminsko, od tam pa ga je Slavka Malikova pripeljala na Slap. Najela je taksista Karla Celesteja iz Vipave. Stric je bil ves čas pri nas, dokler ni ozdravel in se pridružil partizanski enoti. Naredili smo mu skrivališče na podstrešju, kjer smo poskrbeli tudi za ogrevanje (Op.: Zvone – Anton Ferjančič, Vojko – Janko Premrl, Stric – Milan Bajc).

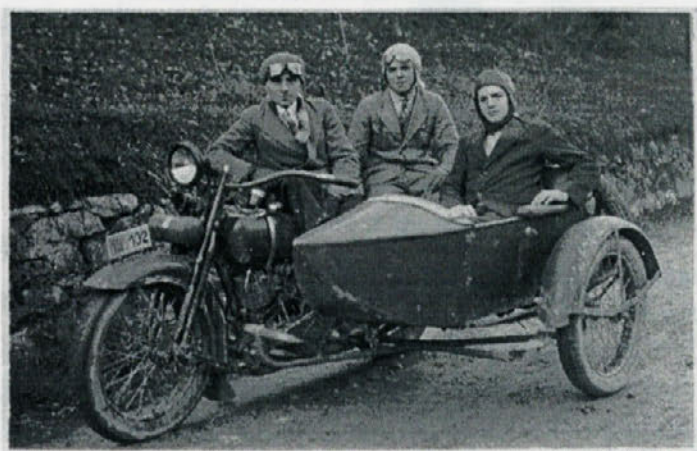
Stric je v Vojkovem vodu opravljal vse mogoče naloge. Bil je politični delegat in je skrbel za politično informiranje s spodbudnimi novicami s partizanskih bojišč v Jugoslaviji in Sloveniji, ki smo jih dobivali z zamudo, saj kurirska zveza ni bila še pogosta, enkrat ali tudi ne mesečno, zato je sam skrbel, da je prišel do radijskih novic preko terenskih obveščevalcev. Takrat so bile novice z bojišč zelo slabe. Povsod so sile osi Rim Berlin Tokio žele velike uspehe, napredovanja Nemcev v Rusiji so bila tudi po 40 do 60 km dnevno. Prodor proti naftnim vrelcem v okolici Bakuja je silovito napredoval. Prav tako so sile osi žele uspehe na drugih bojiščih. V zraku so še imeli premoč in so London in druga angleška mesta silovito bombardirali. Nemška propaganda je na ves glas vpila »Zdaj, zdaj bo Anglija pokleknila in kapitulirala«. Trdili so, da izganjajo medveda z dimom iz brloga.

Stric je ta poročila komentiral in dejal, da bo prišel čas, ko se bo ta vojaški stroj ustavil. Veliko je govoril o partizanskih akcijah, o bojih, ki jih je sam doživel v letu 1941-42 na Gorenjskem, predvsem na Rovtu in v Dražgošah. Raje je kahal kot govoril. Pozneje, ko se je razvnela bitka za Stalingrad, pa je pogosto rekel:

»No, pa se je le zgodilo to, kar sem vam pravil, da se bo, da si bodo polomili zobe«. Ves navdušen je rekel: »Pa se je ta njihov stroj zaribal«.

Stric je imel za seboj težke, a ne preveč uspešne boje v Dražgošah in Nanoško bitko, zato je

raje govoril o spopadu s policisti na Rovtu. Tudi pred akcijo na oboroženi kamion na cesti na Nanos 21.7.1942, preden smo zasedli položaje v zasedi, nas je spodbudil s primerom uspešnega boja iz zasede v Rovtu. Pripovedoval je z izjemnim navdušenjem, ves prežet s ponosom: »V prvi polovici decembra 1941 je partizanski bataljon ali Cankarjev bataljon prišel v Rovt. Bataljonski izvidniki so sporočili poveljniku bataljona Jožetu Gregorčiču, da prihajajo po poti policisti. Poveljnik je bataljon razporedil 20 do 40 metrov nad vojaško cesto, po kateri so prihajali nemški policisti. Ko je nemška predhodnica odšla mimo partizanske zasede, se je splašil zajec, za katerim so policisti spustili policijskega psa in v gneči opazovali lov. Takrat je Cankarjev bataljon z dobro namerjenim orožjem udaril po nemški koloni. Policisti so obležali na cesti ali se skušali prikriti pod njo. V manj kot v polurnem boju je padlo 45 policistov, štirje pa so bili ranjeni. Zaplenili smo tri strojnice in tri brzostrelke, 38 pušk, 6 pištol in nekaj streliva ter opreme.« Srečko – Anton Nabergoj je šaljivo pripomnil: »Tisti pridni zajček ni bil zajec, pač pa junak, verjetno je bil član OF ali vsaj njen podporni član. Tukaj na Nanosu zajčja zavest še ni na tako visoki ravni, vendar naši terenci jih pridno ozaveščajo in se jim posreči, da se kateri le

Milan Bajc v triciklu (sedi desno), z bratrancem Rajkom Jelovčanom v Gorenji vasi leta 1937.

odloči za zanko.« Tako se je Srečko pošalil, žal je to bila njegova zadnja šala, ker je v tem spopadu padel.

V akciji je Vojkov vod 21. julija 1942 zaplenil lahko strojnico, 3 kratke in 5 dolgih pušk, 3 pištole in vrečo bomb. Stric je Majku pomagal

s kraja boja odnesti padlega Srečka v skrivališče in odšli smo na izhodiščne položaje, kjer je bila odložena oprema. Tam je Stric s šilcem žganja postregel zadihanim soborcem in hiteli so naprej proti Jerovšču, kjer so odložili in poskrili pretežka bremena v gosto podrast. Vojko in Stric sta načrtovala akcijo, v kateri bi preizkusili novo zaplenjeno lahko strojnico. Zasedo sta postavila nad ostrim ovinkom na Mravah na cesti Vipava-Podnanos-Razdrto-Postojna.

Vojko je ukazal: »Ko bo strojnica zapela, vsi hkrati ustrelimo na kamion«. Toda strojnica, komaj zaplenjena lahka bređa, se ni oglasila. Vsi presenečeni so Majka vprašujoče pogledali: »Zakaj nisi streljal?« Majko je pojasnil: »Strojnico je ročna bomba poškodovala«. Tako ni bilo iz nje glasu in ne spopada.

Drugi dan, 22.7.1942 nismo imeli miru. Že zjutraj ob svitu smo se morali umakniti pred zasledovalci. Po vodi smo hodili, da bi za seboj zakrili sledi pred slednimi psi, tudi poper, kolikor ga je bilo, je Stric porabil v ta namen.

Bila je prva baraka v Brinovem griču pri Črnem Vrhju, sestavljena iz povezanih okroglic, nosilni stebri pa so bili debele rastoče smreke. Zgrajena je bila v dveh nadstropjih. Tako so borci spali v prvem in drugem nadstropju, v pritličju pa so bili veliki kamniti skladi, skale in razpoke med skalami, tako da ta prostor ni bil uporaben za drugo kot za orodje in šaro. Dolga je bila kakih šest metrov, široka pa za dolžino ležišča. Na južni strani ni bilo stene. Tako je bila še najbolj podobna praznemu čebelnjaku. Nadstropja so bila visoka približno meter in pol, da so se borci le plazili po ležišču, pred ležišči pa lahko stali. Od tu so v drugo nadstropje malo poskočili, pa so se potegnili navzgor. Severna stena je bila sestavljena iz drobnih drevesnih debel, ki so bila na dveh mestih pritrjena z leskovimi vezmi, da se jih je dalo v sili hitro odstraniti za zasilni izhod.

Stric je delo organiziral tako, da je ena skupina sekala drevesca, druga jih je prinašala, tretja pripravljala vijti, četrta pa je postavljala in vezala okroglice pokonci na odrejena mesta. Streha je bila iz šotorskih kril, kasneje pa še iz

Menil je, da to zaleže. Ker je bil Vojko pri napadu ranjen, mu je Stric svetoval, da bi obiskala Kantetovo mamo. Ona je bila vsem takratnim partizanskim ranjencem v veliko pomoč. Pomagala je Milku Puntarju, Petru Čeliku, Vojku in drugim.

Stric je bil tudi pravi arhitekt in organizator gradnje barake, neke vrste navpične brunarice.

desk pod šotorskimi krili. Poveljnik Soškega odreda Mirko Bračič je Strica in četo pohvalil. barako ter borce pa očitno zadovoljen fotografiral. Takrat je bil Stric že dalj časa politični komisar 3. Trnovske ali Vojkove čete. Pri gradnji je pripravljena debela vezal na določena mesta. Bračič mu ni zameril partizanskega imena Stric, čeprav je malo prej

kot sta se srečala, trdil, da v partizanih ni ne stricev ne tet, medtem ko se je ostro obregnil ob ilegalno ime Filozof Franca Lavrenčiča Šlosarjevega iz Podrage. Bračič mu je rekel, da sedaj ni čas za filozofe, zato si je Franc izbral novo ime Grenki. Mogoče tudi zato, ker je grenko požrl očitek. No, Stric je ostal Stric, čeprav naj bi jih v partizanih ne bilo.

V knjigi *Primorska pred vseljudsko vstajo* izpod peresa dr. Toneta Ferenc na strani 63/64 piše: »Najhujši udarec pa je narodnoosvobodilna vojska v Vipavski dolini utrpela 27. februarja. Štiri dni prej so trije kurirji, ki jih je vodil Ciril Pelicon-Rado, odpeljali iz tabora 3. ali Trnovske čete na Brinovem griču skupino partizanov, med katerimi sta bila tudi Milan Bajc-Stric, ki ga je štab primorske operativne cone deset dni poprej imenoval za komandanta 1. bataljona Južnoprimskega odreda, in Franc Krča-Čuč, učitelj, bivši komandant 2. bataljona v Dolomitskem odredu, ki so ga postavili za vodjo vseh kurirskih postaj na Primorskem. Drugi dan so prišli na Slap pri Vipavi in dan ali dva prebili pri Žorževih. Odšli so naprej in 27. februarja ob devetih zjutraj pri Gabrjah padli v večjo italijansko očiščevalno akcijo. Izvajali so jo oddelki 255. pehotnega polka divizije »Veneto«, 2. alpski bataljon iz Trsta, 2. premični oddelek javne varnosti in krajevni karabinjerji.

Partizani so bili popolnoma obkoljeni v nekem vinogradu, skriti v kupu rožja, kjer jih je baje izsledil oficir s psom. Na sovražnikove pozive k vdaji so odgovorili s srditim odporom. Padlo je vseh devet partizanov, sovražnik pa je imel dva mrtva in enega ranjenega.

Omenjene izgube so bile velik udarec za narodnoosvobodilno gibanje v Vipavski dolini, še posebej za 1. bataljon Soškega odreda.

Njegov politični komisar France Brežič-Marolt je 2. marca 1943 poročal štabu odreda, da je nasprotnik začel ofenzivo s celo divizijo in da so padli komandant Gregorčičevega bataljona Milan Bajc-Stric, osem partizanov, med njimi tudi Franc Krča-Čuč vsi kurirji razen enega, kurir iz osrednje Slovenije in odposlanec glavnega poveljstva, ki so ga poslali na Primorsko. Tožil je tudi, da so pretrgane vse zveze, zato da mora oditi v Vipavsko dolino ter vzpostaviti novo javko in zvezo s tamkajšnjo četo. Prosil je tudi, da bi poslali novega komandanta bataljona.«

Temu ni kaj dodati, razen mogoče seznam padlih, kot so zapisani na spominski plošči v Gabrjah, postavljena 1986. leta:

Andlovec Pavel – Sočan	rojen 1924
padel 17.2.1943 v Šmarjah	
Bačar Alojz – Stric	rojen 1920
Bajec Milan – Stric	rojen 1912
Čehovin Franc – Cvetko	rojen 1913
Kavčič Jakob – Noe	rojen 1913
Krča Franc – Čuč	rojen 1911
Koren Franc – Zdravko	rojen 1924
Repek Franc	rojen 1922
Žnidaršič Anton – Tonček	rojen 1921

**VEČNA JIM SLAVA
ZGORNJE VIPAVSKA IN TRNOVSKA
PARTIZANSKA ČETA
TER KRAJANI GABERJA
1986**

Mogoče bi morali še zapisati Smrekarja iz Dolenjskega, ki ga omenja pismo občinskega odbora ZZB NOV Ajdovščina z dne 11.6.1973. Vendar je treba le upoštevati poročilo štaba divizije »Veneto« z dne 24.3.1943, kjer piše o osmih padlih partizanih.

Iz opisanega je mogoče spoznati Milanove – Stričeve značajske lastnosti. Bil je pravi stric, zlahtitelj vseh mogočih značajskih nasprotij mlajših, starejših, sobivajočih osebkov, ki so se zlili v želeni ustvarjalni konglomerat ali skupnost soborcev Vojkovega voda, nato čete, polbataljona in bi se enako zgodilo (manifestiralo) v bataljonu pod njegovim poveljstvom, a žal je padel.

Bil je lep, postaven sinjeok mladenič, milega videza in mehkega vljudnega značaja. Znal je ustvariti pravi domači milje, česar se je lotil, se je končalo lepo, po domače. Ob ustanovitvi prvega primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič 10.8.1942, nas je popisal, ker je imel lepo pisavo. Mene med zadnjimi, tam na zaporedni številki nad osemdeset, mogoče 84, ker sem bil pred tem v patrolji in izvidnici. Povedal sem mu rojstni datum: dvanajsti avgust. »O«, je rekel, »ti si boš pa lahko zapomnil datum ustanovitve bataljona«. Popis je opravil, prav kmalu zatem je dal seznam v steklenico, ji z gorečo svečo na grlo in zamašek

nakapal parafin in sta jo z Zvonetom – Antonom Ferjančičem, odnesla in jo nekje zakopala ali skrila v kako špranjo. Nihče je ni več našel. Stric bi jo zagotovo.

Všeč mi je bil Stric od prvega dne, zato mogoče nisem dovolj kritičen, vendar naj bo zapisano: Skromen, a razumen mladenič, njegovo telo je bilo zlito z opravo, opasačem, orožjem v eno samo naravno celoto. Dajal je vtis, da ima venomer vse čute uprte v okolico; ne da bi se mu to videlo, je z enim pogledom vse zajel, vse videl, vse ocenil in vse razumel. Govoril ni ne preveč, ne premalo. V pičlih nekaj kratkih stavkih je racionalno zaobjel in vse povedal, pomiril, uredil, rekel samo najnujnejše, pa vendar tako, da ni bilo več kaj dodati.

Primer, Slavko je dejal: *»Danes smo imeli veliko večjo srečo kot včeraj ali kadarkoli doslej. Tudi sam sem mislil, kot je včeraj na Lužah rekel Sočan, da bo po meni.«*

»Kaj je rekel Sočan?« vpraša Vojko.

Sočan vstane in reče: *»Mihec je junija padel prvi, Srečko julija, do bendime (trgatev) bo po nas. Avgust, september in oktober; še trije smo Ložičani; vsak mesec eden (Sočan, Rado, Jakec).«* Vojko se smeje, naju s Sočanom vpraša: *»Kako ste s štetjem pri vas, kaj znata šteti samo do tri? Saj ste vendar še štirje: Jakec, Iztok in vidva!«*

»Ah, drva naberimo, da vam za ta srečni dan skuham prežganko,« je rekel Sočan in pogledal v nahrbtnik, če so šibice suhe.

Vojko pripomni: *»Drva naberimo in zakurimo, za kuhanje pa je še prezgodaj. Bolj kot za večerjo me skrbi, kaj je s Petrom.«*

»Kaj bi bilo z njim?« je rekel Slavko.

»Ti si mesaril, ti si se šel dohtarja, moral bi bili obzirnejši do Petra.« je zaključil Slavko. Vojka to prizadene in reče: *»Če je koga bolelo, je mene!«*

V ta pogovor se vmeša Stric, ki je že nabral suhljadi in jo odložil na mestu, kjer je Sočan postavljial kamenje za kuhinjo. Tudi drugi smo prinesli drva in jih pripravili; prelomili smo jih na ustrezno dolžino. »Čez kake četrt ure bomo zakurili, takrat nas bo tudi Peter lahko našel. On hudo trpi, ker je ranil brata Janka. Njemu je težje kot nam. Ko bo Sočan skuhal prežganko, bo tu, in tudi če ga ne bo, nič zato,

bomo imeli več prostora, da se raztegemo po ležišču«, se je smeje dotaknil postelje – zemlje. Imel je prijeten glas in vedno lep nasmešek na obrazu.

Rad se je pogovarjal o vsem, vendar ko je nanesel pogovor na motocikle, takrat mu je srce poskakovalo in vztrepetal. Okusil je že slast vijuganja z motornim kolesom po planinskih ridah, kot je rekel. Imel je dekalca (DKW), raje bi imel štiritaktni BMW, manj za njim smrdi, se je pošalil. Bil je prijeten sogovornik. Ko smo prišli do Korena nad Višnjami (Col) je Čuču – Francu Krču rekel: *»Poglej to našo Vipavsko dolino«,* in mu pojasnil, *»tam, kjer je največ luči, je Ajdovščina.«* Povedal mu je tudi imena vasi, ki so bile le medlo osvetljene, ker je bila zatemnitev, vendar so svetlobe jih je le obdajal. Zjutraj ob zori smo prečkali cesto Ajdovščina – Vipava pod dvorcem Zemono in reko Vipavo pri Žorževi domačiji. Šli smo čez reko po deblih podrtih jelš. Ustavili smo se v hudourniškem potočku med vinogradi blizu Žorževih. Že kmalu smo dobili zvezo z 2. četo. Slavko – Ivan Mohorčič je menda že vedel, da je Stric poveljnik bataljona. Kot poveljnik 2. čete 1. bataljona Južnoprimorskega odreda mu je raportiral in poskrbel, da so Stricu na levi rokav prišli položajno znamenje poveljnika bataljona. Proti večeru je že bilo, ko je v četo prišel Ivan Turšič – Iztok in mi rekel, da gre v našo Trnovsko četo. Tako sem se od Strica le bežno poslovil, a ga nisem nikoli več videl. Noe pa ga je preprosil, naj mu dovoli, da ostane še dan, dva z njim, da si bo pozdravil ožuljeni nogi. Ostal je s Stricem za vedno. Tako sva s Cvetkom – Avgustom Rupnikom zapustila 2. Vipavsko četo in vodila v Črni Vrh – Brinov grič Iztoka, ki sta ga spremljala Jaka (Jakob Gregorič) in mladi Vojko. Na Slapu za Žorževo hišo sva se s Cvetkom obložila s koruzno moko. Imela sva jo preveč, ker je bilo mišljeno, da bo tudi Noe nosil, ta pa ni šel z nama, tako sva bila prisiljena nositi za tri. Slapenske mladinke so naju obložile z darili, da sva se sama sebi smilila in že na začetku poti klecala pod težo bremena. Prehod čez reko Vipavo se nam ni posrečil. Stopili smo na deblo podrte jelše preveč skupaj, in smo spodnje veje, ki so

deblo držale tik pod vodo, s svojo skupno težo preveč obremenili; tako smo bili mokri do pasu, pa še Jaka bi nam skoraj ušel pod vodo. Iztok se je že prej slabo počutil, imel je vročino, potem pa še ta kopel, že pri Zavetnikih je začel pešati, kmalu smo morali dalj časa počivati in po drugem ali tretjem prepogostem počitku ga je tresla mrzlica, da nismo mogli več nadaljevati poti. Poiskali smo zadostno kritje in ga greli z lastnimi telesi, vse dokler ga sončna toplota drugi dan ni zazibala v miren spanec. Proti večeru je bil toliko na nogah, da smo krenili in prišli v Brinov grič, ko se še ni dobro zdanilo.

Tam v Vojkovem taboru je vladala ena sama izjemna potrnost, žalost, da bi jo lahko kotalili. Kmalu za nami so pritavali v tabor Vojkovi pogrebci. Pokopali so ga: Franc Benčina - Lado - Novak, Anton Žgavec, Anton Rupnik in Martin Lampe.

Lado - Franc Benčina je povedal Cvetku, potem še meni, da je Vojko ponoči umrl. Premagal ga je jok, da ni več spregovoril. Okrog devete ure je Iztok prišel iz barake in si ogledoval Vojkovo busolo oz. kompas in mi povedal, da je to sedaj njegovo. Meni to ni bilo prav, mislil sem, da bi busola morala ostati v četi, rekel pa nisem nič. Bi pa moral reči vsaj to, da bi to bolj pripadalo Stricu kot njemu. Seveda ta ugovor ne bi spremenil ničesar več, me je pa nekako jezilo, da sem molčal v

nepravem času. Še me je držalo, da bi ta zamolčani ugovor izpeljal, a prav takrat je prišel Iztok in mi rekel, da bom šel z njimi na pot. Ravno prav, sem pomislil, tako bom mogoče le popravil krivico, saj bomo srečali Strica. Takrat bo prilika, da rečem, naj da Stricu Vojkovo busolo. Odšli smo zvečer in prišli zjutraj na Slap, se nad Žorževo domačijo nekako poskrili med podrastjem. Kmalu po našem prihodu so prišle k nam mladinke s Slapa, ki so iz Gaberja prinesle debele gorjače in na teh krvavih gorjačah je bilo polno las naših ubitih tovarišev, ki so jih prejšnji dan italijanski vojaki izsledili in pobili ranjene kar s koli in palicami. Italijani so trupla odložili tam, kjer je sedaj v Gaberju spominska plošča. Nato so jih odpeljali na štanjelsko pokopališče, kjer so jih razstavili v strah in opozorilo ter jih poslikali. Bilo je to v nedeljo, 28. februarja 1943. Dan prej so jih pobili, 27. 2. 1943. leta. Prav takrat, ko smo bili v Vojkovem taboru priča žalosti in potrtosti ob Vojkovem pogrebu. Kakor koli ta dejstva obračam, sta Vojko in Stric umrli isti dan ali pa v razmaku manj kot 24 ur drug za drugim.

Bila sta izjemni osebnosti, ki sta se uspešno odlično ujemala, skupaj odločno borila proti okupatorju. In po več kot letu dni skupnega vojskovanja sta skoraj hkrati izkpravela.

Ciril Pelicon

Viri/spomini:

- Anton Peterne-Igor, *Poljanska vstaja in življenje partizanskih skupin v Poljanski dolini pozimi 1941/42*, l. 1983.

- Dr. Tone Ferenc, *Primorska pred vseljensko vstajo 1943*, Južnoprimerški odred in Gregorčičeva brigada.

Ob izidu pesniške zbirke Draga Bajca

Ob stoletnici rojstva pesnika Draga Bajca iz Vipave smo izdali njegovo pesniško zbirko DREVO SEM. Zbirko je uredil Marijan Breclj iz Nove Gorice, velik poznavalec življenja in dela Draga Bajca. Marijan je za knjigo napisal bogato spremno besedo. Knjigo smo obogatili z več dokumentarnimi fotografijami.

Knjiga je formata 14x20 cm v trdi italijanski vezavi, obsega pa 120 strani. Prednaročniška cena je 2000 SIT (v ceni je vključen DDV). Knjigo boste plačali ob prevzemu. Prednaročila sprejema KS Vipava, ga. Marica Černigoj, ob torkih od 16. do 18. ure na telefon 05 366 50 38. Knjigo boste lahko še kupili po nižji ceni na prireditvah, posvečenim 100-letnici rojstva Draga Bajca.

Knjigo toplo priporočamo v branje.

Za založbo: Branko Lušina

ZVONOVI NA SLAPU PRI VIPAVI SKOZI ČAS

24. julija 2004

Spoštovani, lepo pozdravljeni!

Novi zvonovi v župniji Slap predstavljajo redki izziv za odstiranje vloge in pomena zvonika in zvonov v zgodovini kraja.

Cerkvenim stavbam, kjer so se kristjani že od prvih časov zbirali k bogoslužnim opravilom, so že od 6. stoletja po Kristusu prizidali stolpe, v katere so obešali zvonove in jim zato pravimo

zvoniki. Zvonik s svojo višino, to je pokončno smerjo, kaže v nebo, kjer po človeški predstavi prebiva Bog in je tudi človekova končna domovina. V srednjem veku so v zvonik marsikje nameščali uro z bitjem na zvonove, ki človeka opozarja, da mora dobro porabiti čas. Križ na vrhu zvonika opozarja, da je le v križu človekovo zveličanje. Podoba petelina, ki je tu in tam na vrhu zvonika ob križu, človeka spodbuja k čuječnosti.

Pred uvedbo zvonov so vernike vabili v cerkev s pomočjo lesenih ali kovinskih plošč. Še dandanes marsikje ropotulje (drdre), ki so še v rabi na veliki teden, spominjajo na te čase. Od 6. stoletja dalje so vlogo klicarjev k bogoslužju prevzeli zvonovi. Kmalu so prišli v splošno navado. Oglajajo se pri veseljih in

žalostnih dogodkih človeškega življenja pa tudi ob naravnih nesrečah. Od srednjega veka dalje so cerkve imele po dva, tri ali več zvonov.

Zvonove so kmalu po uvedbi že blagoslavliali. Ta blagoslov se imenuje »krst zvona«. Ljudje so dolgo časa mislili, da zvonovi odganjajo hudobne duhove, nevihto, točo. Pojasniti pa kaže, da se moč, ki odganja vpliv hudobnega duha in vremenskih nepravil, ne prepisuje brnečemu bronu (to bi bilo praznoverje!), ampak molitvi Cerkve. Blagoslovljeni zvon naj kliče vernike k molitvi in, ko bo zvonil v božjo čast, naj Božje usmiljenje odvrta od ljudstva nesreče in kazen.

Kaj vemo o zvonikih na Slapu?

Ni nam znano, kakšen je bil zvonik prvotne cerkvice na Slapu, ki morda sega že v 13. stoletje (1223?), je pa nedvomno izpričana v letu 1373. Ohranjeni ostanki gotsko zasnovane cerkve (sklepniki gotskega rebrovja) nič ne povedo o zvoniku. Smemo pa sklepati, da je bil podoben večini tedanjih zvonikov na Vipavskem, v katerih je fasada prehajala v zvončnico z dvema ali tremi linami. Taki obliki rečejo tudi »zvonik na preslico«.

Sedanji zvonik datira v leto 1702, kakor razberemo iz latinskega napisa na njegovem pročelju, ki govori o prezidavi in razširitvi cerkve. Zvonik je oglejskega tipa in je visok 28 m. Značilna je zvonarska celica (zvončnica) s polkrožnimi linami, v katerih so obešeni zvonovi. Nad linami je postavljen osmerokotni nastavek z zidano piramido, od leta 2000 oblečeno v baker. Na vrhu je zasidrana kovinska krogla, nad katero se pneti kovinski križ in vrtljivi petelin, znanilec vremenskih sprememb.

Osrednja pozornost seveda velja slapenskim zvonovom, o katerih pa nimamo zanesljivih podatkov vse do 19. stoletja.

Znani zvonoslovec prof. Ivan Mercina (1851-1940) z Goč spričuje, da je kot dijak poslušal slapenske zvonove v sedemdesetih letih 19.

stoletja in navaja, daje veliki s težo 565 kg imel glas F, srednji s težo 396 kg glas A, mali s težo 244 kg glas H, skupna teža 1.205 kg. Mali zvon je bil po njegovem vlit v prvi polovici 19. stoletja v eni izmed livarn Colbachini, bržkone v Gorici blizu cerkve sv. Roka (Podturn). Zakaj so Slapenci leta 1886 naročili nov zvon v čast sv. Matiju pri ljubljanskem zvonarju Samassi, ki ga je posvetil tedanji ljubljanski škof in kasnejši goriški nadškof ter kardinal Jakob Missia, se ne ve.

Zgodilo pa se je, da je 4. junija 1893 počil najmanjši od treh zvonov. Glede na to, da stari zvonovi niso bili med seboj usklajeni, je nezgoda z malim zvonom dala priložnost, da so se o zvonovih temeljito pogovorili. Dne 12. avgusta 1893 je slapenski župan ob 15,30 sklical v šolske prostore vse gospodarje in postavil na dnevni red vprašanje zvonov. Na seji je bil sprejet sklep, naj se na novo vlijejo vsi trije zvonovi. Slapenci so se zavezali, da bodo poravnali vse stroške in sicer iz iztrška za stare zvonove, s prostovoljnimi prispevki in namenskimi nabirkami. V skladu s pregovorom, da »se železo kuje, dokler je vroče«, so zvonove nemudoma naročili v livarni Albert Samassa v Ljubljani. Že 19. oktobra 1893 je generalni vikar ljubljanske škofije dr. Henrik Pautter posvetil nove zvonove kar v Ljubljani v čast sv. Matiju, Materi Božji in sv. Florijanu.

Veliki zvon (ES) je tehtal 1.036 kg in je bil okrašen s podobami sv. Matija, sv. Jakoba in sv. Petra in je imel posvetilo: *Bogu v čast pojemo, žive kličemo k božji službi in molitvi, umrle spremljamo k večnemu počitku*. Srednji zvon (G) je bil težek 591 kg in je bil okrašen s podobami sv. Florijana, sv. Jožefa in Svetega križa in posvetilom: *Ognja, treska in hudega vremena, nagle in nepredvidene smrti, reši nas, o Gospod*. Mali zvon (B) je tehtal 306,5 kg okrašen s podobami sv. Notburge (kapela!), Matere Božje in Svetega Križa ter posvetilom: *Bog jim daj večni mir in pokoj, večna luč naj jim sveti. Amen*. Skupna teža je znašala 1.933,5 kg. Stroški za vse tri zvonove so znašali 4.220 kron. Polovico vsote so poravnali ob prevzemu zvonov, ostalo polovico pa po mučnih pogajanjih šele po desetih letih. Prav zaradi tega so nekateri v župniji dvignili glas in menili, da so trije zvonovi razkošje in da bi zadostovala dva.

Zvonovom pa ni bilo dano dolgo služiti svojemu namenu. Med prvo svetovno je avstrijska oblast odvzela v vojne namene tudi cerkvene zvonove (zvonove za topove!). Pustili so le tiste, ki so imeli zgodovinsko in starinsko vrednost. Najprej so leta 1916 sneli veliki zvon, kmalu za tem je prišel na vrsto srednji, ostal je le še mali. Župnik dr. Leopold Lenard se je

na vse kriplje trudil, da bi rešil, kar se rešiti da. Dokazoval je, da zvonovi ne služijo samo bogoslužju, ampak da se z njimi sploh daje »znamenje«. Ljudje, da nimajo ur, zato se ravna po cerkveni uri. Nastala bi zmeda pri bogoslužju, v šoli in v drugih slučajih. »Potem bo konec novega in starega sveta. Amen!« - je zaključil.

Po končani vojni je italijanska zasedbena oblast hitela obljubljati, da bo v najkrajšem času brezplačno nadomestila od Avstrije odvzete zvonove z novimi. Toda pot do novih zvonov na Slapu je trajala celo desetletje. Neutrudni župnik Janko Pišot se je pogajal in prosil na vse strani, obrnil se je na samega predsednika italijanske vlade Mussolinija, vendar brezuspešno. V veliko pomoč je bil znani beneškoslovenski duhovnik in narodni buditelj prof. Ivan Trinko, ki je bil uradni posrednik med državo in Cerkvijo v zadevi zvonov. Državna oblast je končno le pristala na vrnitev velikega in srednjega zvona. Stroške za prelitje malega zvona, ki je med tem časom počil zaradi preobremenjenosti oziroma nestrokovnega ravnanja z njim, in razliko v

skupni teži glede na prejšnje zvonove (šlo je za kakih 85 kg) pa naj bi nosili Slapenci. V soglasju z zvonoslovcem prof. Ivanom Mercino je vendarle leta 1929 prišlo do dogovora z livarno Colbachini v Padovi, naj se vlijejo vsi trije zvonovi na novo. Sredi februarja 1930 so bili zvonovi vlti in kolavdirani, zmanjkalo pa je časa, da bi jih Slapenci slišali že za praznik farnega zavetnika sv. Matija 24. februarja. V začetku marca so bili novi klicarji v skupni teži 2.095 kg (132 kg več kot stari avstrijski) po vlaku odposlani v Ajdovščino, od tam pa v slovesnem sprevodu na okrašenih vozovih prepeljani na Slap.

Kar zadeva intonacijo se je livar Colbachini zvesto držal navodil prof. Mercina. Veliki zvon s težo 1.048 kg in glasom ES se ponaša s podobami sv. Matija in sv. Jakoba in več drugih okraskov, dodana pa sta papeški grb in fašistični grb (snop palic s sekiro). Napisi pa so v latinskem jeziku in sicer: *Boga opevam, žive kličem, za umrlimi žalujem*. Sledi napis z zgodovinskim prizvokom: *Uničilo me je divjanje sovražnika, ponovno sem oživel iz sovražnikovega brona, z jasnim glasom opevam Italijo in Boga*. Dodan je še grb in napis livarne Colbachini, letnica 1930 in navedba imena kraja Slap oz. Slappe Zorzi. - Srednji zvon je tehtal 607 kg in je imel glas GES, okrašen pa je bil s podobami sv. Florijana in svetega Jožefa. Latinski napis pa se je glasil: *Ognja, treska in hudega vremena, nagle in neprevidene smrti, reši nas, o Gospod*. - Mali zvon s težo 440 kg in glasom AS sta krasili podobi Matere Božje in Svetega križa, latinski napis pa se je glasil: *Gospod, daj jim večni mir in pokoj in večna luč naj jim sveti*.

Slapenci so želeli, da bi se blagoslovitev in namestitve novih zvonov opravili pred veliko nočjo. V pričakovanju slovesnosti pa je prišlo do neljubega dogodka. Zaradi neke ne dovolj premišljene izjave je nastala zamera, užaljenost in stavka pevskega zbora in to tik pred praznikom. Ne ve se, za kaj je šlo. Vsekakor je župnik Pišot obžaloval, da je zaradi malenkostnih zdrah prišlo do razbitja mladega obetajočega zbora, ki se ne da kar čez noč izvežbati in zahteva »kvintalarsko« potrpeljenje in vse to za »božji lon«. V skrajnem slučaju - je opozarjal župnik - bo slovesnost

povzdignil planinski zbor v ne ravno dobro ime domačih, ki naj tako prevzamejo nase žig sramote. Značilen je zaključek župnikovega opomina: »Torej pamet v roke, sicer bo tudi velikonočna procesija ukinjena. Nazaj z združenimi močmi do novih uspehov!« Župnikova svarila so zalegla. Na tiho nedeljo, 6. aprila 1930 ob 15. uri popoldne, je vipavski dekan msgr. Ignacij Breitenberger s slavnostnim nagovorom blagoslovil zvonove. Avto za prevoz dekana iz Vipave in večerjo pri Bonetovih je iz župnijske blagajne poravnal župnik Pišot.

Na veliki teden so zvonove namestili v zvonik. Tehnična dela je opravil tržaški mehanik Viktor Sbissa ob pomoči domačih sodelavcev. Pred tem se je župniku zdelo vredno opozoriti na največjo pozornost in previdnost pri dviganju v zvonik, zlasti otroci »nimajo zraven nič opraviti, torej naj le od daleč gledajo!« Pri poravnavi stroškov je šlo razmeroma gladko. S posebno nabiralno polo prostovoljnih prispevkov so cerkveni ključarji s člani Odbora za nabavo zvonov izvedli akcijo po hišah in zbirali podpise gospodarjev, ki so se zavezali, da bodo prispevali ali v denarju ali v vinu. V splošno zadovoljstvo so v kratkem zbrali

potrebnih 4.000 Lir. Ko so na veliko noč 1930 zvonovi ubrano zazvonili, si župnik Pišot ni mogel kaj, da se ne bi vzneseno zahvalil livarju Colbachiniju za lepo izvedeno delo.

Komaj dobrih deset let so novi zvonovi spremljali cerkveno dogajanje na Slapu, že je italijanska država med drugo svetovno vojno po avstrijskem zgledu segla po zvonovih, da bi jih prelila v topove. Dne 3. decembra 1942 so predstavniki livarne De Poli iz Vidma sneli iz zvonika srednji in mali zvon v skupni teži

1.047 kg in ju odpeljala v Videm. Odvzeti zvonovi so samevali v De Polijevem skladišču do konca vojne, ker takratna oblast zaradi kapitulacije Italije ni imela časa, da bi jih predelala v vojne namene. Mussolinijeva vlada se je sicer zavezala, da bo v enem letu po končani vojni in sklenitvi mirovne pogodbe vrnila oziroma poravnala vse stroške za vlivanje in namestitvev zvonov v zvonik, vendar je ostalo le pri obljubi in neizpolnjenih pričakovanjih.

Po povojni priključitvi k Jugoslaviji je jugoslovanska vlada leta 1949 prvič zbrala podatke o odvzetih zvonovih na Primorskem, da bi jih uveljavila pri pogajanjih za vojno odškodnino. Pa je bilo vse tiho celih šest let. Leta 1955 je državna oblast izdala ponoven poziv za prijavo odvzetih zvonov. Ker se ni nič premaknilo, je škofijsko vodstvo (dr. Mihael Toroš) zahtevalo pojasnilo. V odgovoru so tedanji jugoslovanski oblastniki sporočili, da je cerkvena terjatev brezpredmetna. Govorilo se je, da je Italija svoje dolgove Jugoslaviji, tudi kar zadeva odvzete zvonove, poravnala. Ali in koliko je jugoslovanska socialistična država iztržila za zvonove in kam je ta denar izginil, se do danes ne ve.

Od tristoletnici obnovitve in razširitve slapenske cerkve in stoletnici vzpostavitve župnije ter zlati maši župnika Franca Kralja leta 2002 je bila po šestdesetih letih sprožena pobuda za naročilo novih zvonov na stroške same župnije Slap. Na zasedanju

Pripravljalnega odbora za zvonove iz vrst članov ŽPS-a in v navzočnosti zvonoslovca dr. Matjaža Ambrožiča je bil 20. januarja 2003 sprejet sklep, da se nova zvonova naročita pri livarni Colbachini v Padovi, kjer so bili leta 1930 vlití prejšnji zvonovi. Po večmesečnih pogajanjih je bila 28. julija 2003 pogodba podpisana. Na jesen istega leta sta bila zvonova pripravljena in 10. oktobra 2003 je sledila prva kolavdacija. Pri preizkusu je bil sprejet le srednji zvon v teži 610 kg in z glasom GES, kakor domenjeno. Mali zvon ni ustrezal, zato je bil ponovno vlit decembra 2003 in tudi to pot je bil zavržen. Ker pri livarni Colbachini ni bilo mogoče doseči jamstva o pravilni intonaciji malega zvona, se je vodstvo župnije odločilo, da 3. februarja uvozi le srednji zvon.

Nastalo zadrego je Pripravljalni odbor za zvonove rešil tako, da je v dogovoru s kolavdatorjem 26. marca 2004 naročil mali zvon v domači livarni FENIKS v Žalcu. V začetku maja je bil zvon pripravljen in 18. maja uspešno kolavdiran ter še istega dne pripeljan na Slap. Težak je 446 kg in ima glas AS. Skupna teža sedanjih zvonov je 2.104 kg.

Kakor hitro sta bila zvonova doma, so stekla dela za dviganje in namestitvev zvonov v zvoniku ter avtomatizacijo zvonjenja. To in druge pritikline je izpeljal inž. Tomaž Klopčič iz Ljubljane, prenovno zvonarske line in samo namestitvev zvonov pa je opravila skupina izredno prizadevnih domačih mojstrov, ki bi upravičeno zaslužili naziv »vitezi dela«.

Za popolnejšo sliko kaže omeniti še okraske, podobe in napise na novih zvonovih.

Srednji zvon ima izvirne slovenske okraske, ki jih je izrisala redovnica, sestra Pavla Bajec, ter vtisnjeni podobi Matere Božje in Vstalega Kristusa. Napisi, ki spremljajo okraske in podobi, pa so: *Pridi Stvarnik Sveti Duh, razsvetli z lučjo nam razum, pred nami hodi, vodi nas.* Sledi napis: *Mati Marija, dobrotno nam ohrani dom in rod.* Vtisnjena sta tudi papeški grb in grb Slovenije s podnapisom: Slovenija - naša domovina. Končno še grb livarne Colbachini ter napis *Slap pri Vipavi A.D. 2003.*

Mali zvon ima prav tako omenjene slovenske okraske in podobi sv. Florijana in svetega Jožefa z napisi: *Sveti Jožef nam pomagaj, kadar*

*pride smrtna ura, kadar bo življenja kraj. In še:
Varuj nas sveti Florjan, da ne bode ogenj prižgan,
sprosi nam sveto nebo. Vtisnjen je vipavski grb
z napisom: Vipavska dolina - dežela rajskomila.
Sledi znak livarne FENIKS in letnica 2004.
Slovesna blagoslovitev novih zvonov
predstavlja uspešen zaključek poldrugo leto*

*trajajočih priprav in naporov. V veliko
zadoščenje je Slapencem, da blagoslov
opravlja vipavski rojak in pomožni koprski škof
dr. Jurij Bizjak.*

Bog daj, da bi zvonili »lejt dosti!«

Franc Kralj

PRIGODNICA

ob blagoslovitvi novih zvonov in prenovljene slike svetega Matija 25.07.2004

K sliki:

»Z oltarja svet' Matija blago se smehlja
jen vrli Ani Sirk-Fakuč priznanje da,
de prenovljen njegov nekdanji je sijaj
de končno našel mesto v cerkvi spet bo kot nekdanj.«

K zvonovom:

»Komú še, bratje, zdej zdravico č'mo zapet,
le koga Bog ohrani naj še mnogo let?«

Naj jih navedem:

»Imenitni mojster z Žalca Kač Antón
je sturu mali novi zvon,
za druž'ga mojster Colbachini dau
je h temo delo an dober mau,
de s starim bratom trije zdej zvonovi
kraljujejo nad našimi domovi.

Naj tudi drugim se priznanje da,
ki čast in hvala jim velja.

To so:

Za dober glas zvonov Matjaž Ambrožič zmeraj vneti,
Antón Kobal jen Slavko Mikuž jen še Giacométti,
zaslužni Goričan Comár don Valentino
se z nuno-sestro Pavlo v družbi tej počut'jo fino.

Tomáš je Klopčič brumni inženir,
ki dau zvonovom pravih je manir,
jen neutrudni pa še kunštni slapinski krajani
so pomagali is delam furt naprej zagnani.

Vse špeže je poglihal - lep Bog lonaj! - verni slapinski komun,
z občinskim svetom žépan je ipauski tud' pomagau, de je u turni zgún.
Za žlahtni konec škof je Jurij žegen dal,
zdej fajmošter s farani se raduje France Kralj.

Je delo, Bogu hvala, srečno dokončano,
zvonovi le zvonite glásno jen ubrano.

Naj v vek' doni ta trojni zvon,
Buh dej, de pel bi milo: bim, bam, bom!

ŽIVLJENJSKA POT FRANCA VIDRIHA IZ PODRAGE

3. del

Britanci so med drugo svetovno vojno pošiljali v Jugoslavijo svoje misije preko dveh posebnih služb: SOE (Special Operations Executive – Uprava za posebne operacije) in ISLD (Inter-Services Liaison Department – oddelek za

Spomladi leta 1943 v Kairu. Od leve proti desni: Franc Vidrih, Ilija Stulić in Alojz Sivec (vrnil se je z misijo 18. julija 1943, izginil brez sledu oktobra 1945).

koordinacijo in zveze, imenovana tudi Intelligence Service), ki sta akcije medsebojno koordinirali. V Jugoslavijo so pošiljali britanske odposlance, poleg njih pa so še posebej izurili primorske Slovence, ki so bili zajeti kot italijanski vojaki na afriškem bojišču. Franc Vidrih (prijatelji so mu dali vzdevek »Mali«) je bil vključen v ISLD. V svojih spominih poimenuje to službo kot IS (Intelligence Service). Po odhodu prvih padalcev, ki so se v domovino vrnili v noči s 17. na 18. marec 1943, je tudi sam nestrpnost čakal na odhod.

Padalski tečaj v Palestini (junij 1943)

»... Andrej Škerjanc (op: iz *Postojne, padel na Visu julija 1944*) in jaz sva bila določena za padalski tečaj. Center za urjenje padalcev je bil v odročnem kraju, približno 30 km severozahodno od Haife. Pokrajina se je imenovala Rama David. V roku 14 dni je bilo treba opraviti celoten tečaj z vsem, kar k temu spada. Prve dni je bila samo telovadba. Bila je raznovrstna in precej zahtevna. Vsak je moral obvladati deset skokov s padalom, štiri posamezne, tri skupinske in tri nočne

skupinske. Pri prvem skupinskem skoku se je meni pripetila nesreča. Ta dan smo nekako tekmovali med skupinami, in sicer, katera skupina bo prej zapustila letalo ter se zopet v najkrajšem času po pristanku zbrala in pospravila svoje stvari. S Škerjancem sva bila dodeljena v skupino Grkov, ki pa niso bili najbolj pogumni. Instruktor je pred mene postavil pet mož z naročilom, da naj jih rinem pred seboj skozi vrata. Škerjanc je imel nalogo, da takoj po mojem odskoku hitro sproži mehanizem za spuščanje kontejnerjev, kjer je bilo orožje in osebna oprema. Ostalih pet pa je potiskal instruktor ter naposled tudi sam odskočil. Ker je Škerjanc prehitro sprožil mehanizem, sem prišel s padalom v škarje med oba kontejnerja. Padalo se je po eni strani skoraj do polovice pretrgalo, eden od kontejnerjev pa me je oplazil po desni nogi, da mi je na treh mestih vrezal precej globoke rane. Obenem me je zavrtelo tako, da sem se vrtel proti zemlji, kot bi bil na nitki. Kljub vsemu sem še kar dobro pristal, čeravno so mislili, da bo kaj hujšega. Kakor hitro sem pristal, so že bili reševalci z nosili pri meni. Rane so me sicer precej pekle. Ker sem pristal na zorani zemlji in sem z ranjeno nogo podrsal po zemlji, so se rane zamazale. Za tisti dan so bili vsi skoki odpovedani.

Naslednji dan sem moral kljub bolečinam v nogi v letalo. Ta dan se je za enega Grka tragično končal. Vsak padalec je bil s padalom pripet k jermenu, ki je bil pritrjen na železno cev, tako da se je po njem pomikala gor in dol. Ko je padalec odskočil, se je padalo izvleklo iz nekakšnega nahrbtnika, nato se je počasi odpiralo. Ko smo bili vsi pripravljeni za odskok, se je ta Grk premislil in ni hotel ven, prestrašil se je. Instruktor ga je odklopil ter ga poslal na zadnji sedež. Ko smo eden za drugim odskočili, se je za nami spustil tudi ta, ki ni bil priklenjen. Odskočil je, kakor da ne bi imel padala, seveda naravnost v smrt. Kakšen je izgledal, nisem hotel videti.

Po končanem tečaju sva se srečala s Sivcem, ki se je vračal v Kairo. (op: Alojz Sivec iz Libušenj je pristal v domovini z misijo »Livingston I« 18. julija 1943. Pred odhodom je svojcem napisal dolgo pismo, v katerem je natančno opisal srečanje s Francem Vidrihom in njuno vrnitev v Kairo. Jeseni 1944 je izginil brez sledu.) Izkoristil sem priliko, da sem si ogledal nekaj zanimivosti Palestine. Sivec je dobro poznal kraje. V njegovi družbi sem si ogledal razne farme, ki so jih zgradili Židje, pobegli iz Evrope. Ogledali smo si Jeruzalem, Betlehem, Getsemani, Oljsko goro. Ob Mrtvem morju smo se sprehajali. Pa še druge zanimive kraje smo videli.«

Priprave na odhod

»... Z Alojzom Šircem (op: po drugih navedbah Leopold, doma iz Podkrajja, umrl na vojaški službeni poti decembra 1945) sva bila dobra prijatelja, zato me je izbral za svojega spremljevalca. Določena sva bila, da greva skupaj kot skupina »Vravec«. (op: Britanci so obe misiji v mesecu avgustu imenovali »Livingston II«, pozneje preimenovana v »Crayon«, partizani pa so celotno akcijo pristanka padalcev in pošiljko materiala imenovali operacija »Vravec«.) Določeno je bilo, da odideva iz Kaira 8. avgusta. 1943. Nekega dne sva bila poklicana na razgovor v Centralni štab IS (op.: Intelligence Service). Sprejel naju je takratni major Miller. Poznal sem ga že prej. Bil je zelo vljuden in priazen. Lepo naju ju sprejel. Pred njim ni bilo potrebno stati mirno, pač pa sproščeno kot med starimi prijatelji. Vsega pogovora nimam v spominu, toda več kot je govoril, bolj se je v meni nekaj odkrivalo, kajti po njegovih besedah smo bili mi njihove igračke. Moram zapisati, da sem bil podrejen Šircu, ker je bil starejši in bolj sposoben v radiotelegrafiji. Imel je že enoletno prakso. Med drugim je major rekel, da sva poslana v težko situacijo glede na razmere na ozemlju, kjer je bil določen pristanek. Po polurnem pogovoru in razlaganju, je prišel na dan s temeljnim vprašanjem. Zanimalo ga je, če sva se kaj pogovarjala o odhodu in če sva se kaj odločila, h komu bi šla ali k četnikom ali k partizanom. Ker sva bila s Šircem že obveščena o situaciji četnikov in partizanov,

sva odgovorila, da greva k partizanom. Sledil je premor, nato pa: »Za danes dovolj, na svidenje v kratkem.«

Dne 25. julija sva bila ponovno vabljen na pogovor k majorju. Kakor prvič naju je tudi tokrat vljudno sprejel ter po kratkem nagovoru z nekim čudnim naglasom dejal: »Vidva gresta k vašim bratom partizanom.« Te besede je izgovarjal s posebnim poudarkom. Nisem si mogel tolmačiti, ali mu je prav ali ne. Nato je prešel na glavno zaključno temo. Obrazložil nama je, kaj oni želijo od naju, ko pristaneva na določenem kraju. Rekel je: »Vajina naloga je, da poročata o vojaških transportih na relaciji Postojna – Trst ter o željah in potrebah partizanske vojske.« ...

Odhod iz Kaira, 8. avgusta 1943

»Prišel je dan slovesa. 8. avgusta 1943 sva se odpeljala z vlakom iz Kaira v Derno. V Derno so se nama pridružili še trije, ki pa jih jaz nisem poznal. Pripovedovali so nama, da so specializirani za uporabljanje eksploziva. (op: to so bili Alojz Črnigoj iz Stomaža, izginil brez sledu jeseni 1945; Valter Gorjanc iz Slavinja pri Hruševju, padel junija 1944; Cvetko Šuligoj iz Gorice, umrl leta 2001; vsi trije so bili v sestavi SOE.)

14. avgust 1943: Tega dne zvečer so naju prepeljali na letališče Derna, kjer nas je prevzel član posadke, ki je moral skrbeti za odskok iz letala. Na letališču smo se prerekali, kdo bo prvi na vrsti. Nihče ni hotel biti. Zato je odgovorni sam od sebe določil mene. Med tem časom so mehaniki in piloti pripravljali letalo, preizkušali motorje in polnili rezervoarje. Točno ob 19. uri se je letalo pričelo premikati, pomikalo se je po zasilni in ne po betonski vzletni stezi. Pričelo se je dvigati vedno više in više. Za srečno pot so nam dali sladkega čaja in žvečilni gumi. Toda s Šircem sva si, kot Slovenca, preskrbela nekaj drugega. Smatrala sva, da ima čaj premalo energije v sebi. Približno nad mestom Bari, tako so povedali piloti, je bilo letalo poškodovano, ker nas je napadlo protiletalsko topništvo. Vrnili smo se v bazo. Da ne pozabim! Letalo je bilo zelo veliko. Bilo je grajeno za bombardiranje ali pa za prevoz vojaškega materiala. Bilo je štirimotorno, imenovano Liberator.

15. avgust 1943: Polet ob 19. uri. Približno eno uro smo že bili v zraku, ko je eden od motorjev pričel čudno ropotati. Pilot je ugotovil, da je pokvarjen, zato smo se vrnili v bazo...

16. avgust 1943: Ker zaradi naše zamude niso bili prepričani, da partizani še vedno čakajo, je bilo nujno, da se preko vez prepričajo, kakšna je situacija. Zato so nam za en dan odložili polet in smo morali čakati nova obvestila. Ob tem čakanju smo postali nervozni in nestrpni. Na večer so nas obvestili, da naslednji dan zopet odrinemo, da je pri nas vse v redu ter da nas še vedno čakajo na kraju pristanka, za katerega še vedno nismo nič vedeli...

17. avgust 1943: Zopet so nas pripeljali na letališče, kjer smo čakali na odhod. Toda ta večer nismo bili tako razpoloženi in brezskrbni kakor prvi dan. Prvi in drugi dan je odpeljalo samo po eno letalo. Ta dan pa so pripravljali bombnike in lovce. Vsa letala so preizkušali, hrumelo je na letališču tako, da je kar glušelo. Med čakanjem sem opazoval, kako so letala polnili z gorivom in bombami. Izgledalo je, kot da pripravljajo eskadriljo za bombardiranje. K nam dodeljenemu letalu so pripenjali kontejnerje, kjer je bila spravljena naša in partizanom namenjena oprema in orožje. Na poti do pristanka smo bili oboroženi z dvema pištolama in nekaj naboji. Piloti in posadka našega letala ter posadke ostalih letal so se objemali in pozdravljali, morda zadnjič na tem svetu. Tudi meni je srce nekam čudno utripalo, ko sem se vzpenjal v ogromen trup letala z mislijo, da zadnjič stopam po zemlji, pa čeprav je to Afrika.

Odleteli smo ob 19. uri, kakor vsakokrat poprej. Vsak izmed nas je bil zatopljen v samega sebe, nobenega pogovora ni bilo. Obrazi so bili nekoliko prepadeni. Šele tega dne, ko smo bili na poti že štiri ure, nam je eden od posadke povedal, kje bomo pristali. Ko je navedel področje Nanosa in kapelo sv. Hieronima, sem se temu začudil, kajti po moji presoji ta teren ni bil pripraven za tak pristanek. Leteli smo stalno nad Jadranskim morjem. Izogibali so se kopnega vse dotlej, dokler nismo prispeli v bližino Trsta oziroma nad Trst. Tedaj nam je bilo ukazano, da si nadenemo padala. Takrat pa me je stisnilo,

kajti v tem trenutku smo se že bližali mojemu rojstnemu kraju. Kakšni občutki! Bom ostal živ? Bom kdaj videl svoje domače? Sama vprašanja brez odgovora. Že smo bili nad Vipavsko dolino. Luna je bila polna, iz letala se je videlo skoraj kakor podnevi. Videl sem,

Urjenje in priprave na prve skoke s padalom.

kako smo preleteli Št. Vid, koj nato smo že bili nad Nanosom. Bližali smo se kraju pristanka...

... Ko smo prileteli na dogovorjeno mesto, ni bilo nobenega sledu o kakšnih ognjih, niti katerega koli znaka. Tedaj so nastale nove skrbi in živčna napetost. Ker znakov ni bilo, je pilot usmeril letalo proti gozdu in nato nad gozdom z namenom, da se vrnemo nazaj v Derno. Med poletom naenkrat zagledajo pod seboj ognje, nas takoj obvestijo, da smo verjetno dospeli na kraj pristanka. Ko je posadka preverila znake, so ugotovili, da so po dogovoru točni. Pričele so se priprave za odskok. Najprej so odvrgli ves tovor, nato smo sledili mi. Bil sem prvi na vrsti. Toda ves čas so bile težave, najprej že zaradi tega, ker nismo skočili na Nanosu. Prepričan sem bil, da so Italijani zavohali naš prihod. Ko sem sedel na klopi in čakal, da dobim ukaz za skok, so me spreletavale misli, da so gotovo spodaj Italijani. Še bolj me je zbegalo, ko sem skozi odprtino videl pod seboj ognje, instruktor pa ni dal ukaza za start. Pilot

je ponovno napravil nekaj krogov, pa zopet nič. Tedaj mi je ponovno šinilo v glavo prepričanje, da so spodaj Italijani in da pobirajo odvržene stvari. Postal sem tako zbežan, da sem izgubil vso prisotnost. V tej odsotnosti sem preslišal povelje »Skoči«, nisem videl ne zelene in ne rdeče luči, kar je bilo znamenje »Pripravi se« in »Skoči«. V tem hipu me instruktor udari po rami ter me potisne skozi odprtino.«

Pristanek na domači zemlji, 18. avgusta 1943

»Ko sem se zavedel iz svoje otopelosti, sem ugotovil, da sem sam v zraku, nikjer nisem videl ostalih. Letalo se je oddaljevalo, jaz pa sem opazoval, kaj je pod menoj. Ognji so bili že daleč od mene oziroma sem se jaz oddaljeval od njih. Mesec je svetil z vso svojo svetlobo, bilo je skoraj kakor podnevi. Zaradi zamude sem imel tako smolo, da me je veter zanašal vedno bolj stran od ognjev. Nič si nisem mogel pomagati. Vdal sem se usodi. Bo kar bo!

Pod seboj sem opazil, da je kraj poraščen, nisem pa mogel ugotoviti ali je visok gozd ali samo zaradi polomljenih vej. Toda jaz sem prepozno ugotovil, da padam v gozd. Šele ko sem začutil lomljenje vej, sem vedel, kam padam. Naenkrat sem se ustavil, ker sem obvisel nekaj metrov nad zemljo in to brez najmanjše praske. Osvobodil sem se padala in skočil. Ker je bila strmina, sem nekaj časa drsel navzdol. Vrnil sem se počasi nazaj do visečega padala, se usedel in pripravil pištolo ter popil požirek viskija, ki sem ga imel pri sebi. Razmišljal sem, kam naj se obrnem. Takrat zapazim, da se nekaj premika po grmovju, pograbim pištolo in skočim pokonci. Naperim orožje in vprašam, kdo je. Oglasil se je ženski glas. Jaz sem kar odrevenel. Nisem vedel, da so tudi ženske v partizanih. Nato je ženska rekla, da je tovarišica Nataša in išče tovariša, ki je padel s padalom. Pa sva se dogovorila, da sem jaz tisti, ki ga iščejo. Skrbelo jo je, če sem kaj poškodovan. Odgovoril sem, da je z menoj vse v redu, le padalo je ostalo na drevesu. Takoj me je potolažila, da pridejo tovariši in bodo spravili padalo z drevesa. Nato je odšla. Kasneje sem izvedel, da je bila ta Nataša doma s Slapa pri Vipavi. Čakal sem, da bo kdo prišel.

Minute so se mi zdele dolge kakor ure. Zopet se mi je vrinila v glavo misel, da je ženska šla po Italijane. To me je spravilo na noge in mahnil sem jo po strmini navzgor. Po naporni hoji sem prispel na vrh. Bil sem prepričan, da me je prineslo čez hrib. Zato so me motili glasovi, ki so prihajali iz moje desne strani. Bal sem se, da so ti glasovi Italijani, ki nas iščejo. Na vrhu hriba sem nekaj časa razmišljal, kaj naj ukrenem. Naposled sem se odločil, da grem tja, kjer so ljudje. Če so prijatelji, bo lepo. Če pa so sovražniki, sem se odločil, da bom streljal, zadnji naboj pa bom prihranil zase. Tokrat me živega ne bodo prijeli.

Naenkrat oster »Stoj« in vprašanje »Kdo je«. Odgovorim, da sem izgubljeni padalec. Oni pa so odgovorili, da iščejo mene in da so partizani. Približali smo se drug drugemu, si podali roke in se objeli. Ponudil sem jim pijačo, ki sem jo še imel. Zadovoljni so jo sprejeli in popili. Nato smo krenili na zbirno mesto. V bataljonu so me veselo sprejeli. Pričelo se je svitati. Vse tovariše je zanimalo, od kod sem doma. Mene je tudi zanimalo, če je kaj domačinov v enoti. Povedali so mi, da je bil pred nekaj dnevi pri njih Štefan Trošt po domače Ljemen, moj najboljši prijatelj. Vendar je že odšel na Dolenjsko. Prisotni so bili sledeči tovariši iz bližine moje vasi: Franc Rosa iz Podnanosa, Slovenko iz Lož pri Vipavi, Škapin Miro-Nanos z Vrabč (z njegovim bratom sem bil v Palestini), dve sestri Malikovi iz Lož, sestri Nataša in Slovenka iz Vogrskega. Mene je zanimalo, kakšna je situacija v Podragi. Povedali so mi, da je moja rojstna vas bila pri prvih za NOB. Zvedel sem tudi, da je moj oče interniran, skupaj z ostalimi vaščani, ki so jih odpeljali v tržaške zapore. Nekaj dni pred mojim prihodom je prispel angleški major Darewsky, po rodu Poljak (*op: v misiji »Livingstone II«, ki je prispela 13. avgusta 1943, sta bila britanski major Neville Darewsky, vodja britanske vojne misije pri IX. korpusu, in radiotelegrafist Frenk*). Komandant bataljona je bil tov. Jakec (*op: Karel Nardin-Jakec komandant I. bataljona Primorskega odreda*). Trenutno so bili v bataljonu tudi tov. dr. Aleš Bebler-Primož, tov. Mirko Bračič, pa še nekdo, ki se ga ne spominjam po imenu.«

Med partizani do kapitulacije Italije

»Tov. Bebler nas je seznanil s trenutno situacijo na Primorskem, o bojih partizanov ter o izdajalcih. Tov. Širca mu je pojasnil najino poslanstvo in izrazil željo, da bi naju sprejel v vrste NOB. Tov. Bebler je bil zelo zadovoljen z našo željo. Najino mnenje je bilo, da prekineva vsako zvezo s Kairom in svoje znanje uporabiva v korist NOB. Toda tov. Bebler se ni strinjal z najinim predlogom. Rekel je, da te zveze morajo obstojati zaradi potreb NOB. Nato je rekel, da ako bi midva sama iskala poročila o premikih, oziroma transportih na železniški relaciji Postojna – Trst, ne bi nikakor uspela, kajti brez kurirjev ne bova prišla nikjer do nobenih informacij. V nadaljevanju se je tov. Bebler pošalil na račun naše prisege kralju Petru. Rekel je, da prevzame odgovornost on sam na svoja ramena. Ker so Italijani slišali letalo, so prišli in nas iskali. Posumili so, da je letalo nekaj odvrгло. Od vseh strani so otipavali teren. ... Proti večeru so se Italijani umaknili, našli pa ničesar. Naj omenim, da se je naš radio pri padcu pokvaril, ter je bil popolnoma onespособljen.

Ko se je stemnilo, se je pričel pohod. Ne spominjam se več, koliko časa je trajal. Hodili smo le v večernih urah. Prva noč je bila najhujša. Opremo sem imel težko in hoje nisem bil vaje. Zato sem se hitro razbremenil. Spominjam se, da sem težko pištolo podaril tov. Nanosu (Miro Škapin), ostalo sem vsak dan po nekaj razdajal tako, da mi je ostalo le še najnujnejše. Obdržal sem eno pištolo, brzostrelko in vse naboje ter štiri ročne angleške bombe. Prehodili smo pot od Javornika skozi ves Trnovski gozd. Zadnjo noč pohoda smo se ustavili na vrhu Čavna. Med celotnim pohodom se ni pripetilo nič posebnega. Proti jutru se je vrnila patrulja iz vasi Kamnje ter sporočila, da je pot prosta. Spustili smo se v dolino, kjer so nas sprejeli vaščani z raznimi dobrotami. To noč smo prespali nad vasjo.

Dva kurirja in tov. Iztok so naslednje jutro naju dva odvedli dalje. Prišli smo na Velike Vrše na Čepovansko planoto oz. nad naselje Vrata. Tukaj je imel svoje taborišče bataljon (op: 2. bataljon Primorskega odreda), ki mu je

poveljeval Anton Korenčič-Tarzan, politični komisar pa je bil Martin Greif-Rudi. V tej enoti sem bil zadolžen za varstvo zastave in vsako jutro sem jo med pesmijo »Naprej zastava slave« dvigal na drog. Ob sončnem zahodu sem jo spet spustil z droga. Skoraj slednji večer smo se s štabom spustili v dolino k Maraževim v Vrata. Ker sva imela z Lojzetom denar, sva vsakič organizirala, da je bilo nekaj za pod zob. Nikoli nismo pozabili na ostale v taborišču. Kadar je šel bataljon na kakšen pohod, so naju

Med pripravami na odhod, julija 1943 v Kairu. Spredaj čepi Franc Vidrih. Od leve proti desni stojijo: Zoro Pišot (kuhar v Kairu, umrl doma leta 1985), Josip Dolenc (preko Barija se je vrnil maja 1944; izginil brez sledu decembra 1945) in Alojz Širca (na domačih tleh pristal skupaj s Francem Vidrihom 18. avgusta 1943, umrl na službeni vojaški poti decembra 1945)

napotili v skoraj eno uro oddaljeno Grudnico. Tu sta bila dva brata Stanko in Julij, zadnji je bil terenski obveščevalec. Stanko je bil načelnik javke ter bunkerja, kjer je sprejemal tudi ranjence, ki so bili odpuščeni iz bolnice na Malih Vršah. Intendant bolnice je bil Polda. Maraževa Marica je prinašala iz Gorice zdravila. Ko sva s Šircem prvič prišla v bunker v Grudnici, sva tam, na najino veliko začudenje, našla ranjenega Nika Severja (op: izginil brez sledu poleti 1945), prijatelja iz Kaira, ki je pred nami prispel v domače kraje, in sicer s skupino, ki je odskočila med 18. in 19.

marcem (*op.: pravilno med 17. in 18. marcem*). Po domače so ga imenovali Matevž in je bil doma iz Budanj pri Vipavi.

Dnevi v bataljonu so potekali enakomerno iz dneva v dan. Italijani iz čepovanske posadke so nas pustili na miru. Naš bataljon je bil ves čas na preži, da bi se vključil v akcije v bližini. Nekega dne so nas kurirji iz naše izvidnice obvestili, da se pomika iz Slapa ob Idrijci vzdrževalna skupina Italijanov, ki je vzdrževala vojaško posadko in karabinjerje v Čepovanu. Komandant je sklical zbor, ter želel nekaj prostovoljcev, ki bi počakali Italijane. Tudi sam sem se prijavil. Tov. Tarzan ni takoj privolil, jaz pa nisem odnehal. Rekel sem, da bi rad imel italijansko brzostrelko. Še vedno sem namreč imel angleško. Končno je privolil.

Odšli smo in zasedli položaje na cestnem zavoju nad Slapom. (*op.: Napad je opisan tudi v literaturi in je bil izpeljan 8. septembra 1943, tik preden se je razširila vest o kapitulaciji Italije.*) Nismo dolgo čakali, ko smo zaslišali ropotanje tovornjakov. Bila sta dva. V prvem, odkritem, so spredaj na kabini sedeli dobro oboroženi vojaki s puškomitraljezi. Ko so se približali na streljaj, je padlo povelje za napad. Delo je bilo hitro opravljeno. Po jurišu je bilo nekaj Italijanov ustreljenih in zajetih, ostali pa so zbežali in vse pustili. Tako smo si nabrali hrane, orožja in streliva, kolikor smo lahko nesli. Ob tej priliki sem dobil nemško brzostrelko, ki sem jo pozneje zamenjal s tov. Tarzanom. V zameno sem dobil italijansko.«

(*se nadaljuje*)

Lilijana Vidrih Lavrenčič

Iz spominov Martina Jelačina

REDNA SLUBŽBA IN SKORAJ NORMALNO ŽIVLJENJE

2. del

Ob nastanku nove občine je bilo v Vipavi mnogo socialnih problemov, s katerimi smo se spoprijeli. Precej družin je bilo socialno ogroženih zaradi posledic druge svetovne vojne. Mnogo hranilcev družin je bilo pogrešanih, zemlja neobdelana, zaposlitve ni bilo, nekaj družin, zlasti otrok, je bilo tudi moralno in socialno ogroženih. Ukrepali smo

takih družin skoraj vedno spremlja pečat, ki so ga vtisnile nenormalne razmere v problematični družini in se ta negativnost rada v življenju ponavlja.

Nekaj otrok je bilo brez staršev. Tem otrokom smo poiskali skrbnike. Seveda je bilo treba poiskati take ljudi oziroma družine, da so v celoti nadomeščali otrokove starše. Naj navedem nekaj takih primerov: Mati otroka je bila v zaporu zaradi suma detomorstva, njena mati je skrbela za njena dva otroka in verjetno ni zmogla napora pa tudi denarja za hrano in obleke ni imela, zato je mlajšega, starega dve leti, prinesla na občino prav tedaj, ko smo se pripravljali, da gremo domov. Otroku je rekla: "Pojdi k tistemu stricu", pokazala je name. Otrok je šel k meni, prijel sem ga v naročje. Vsi prisotni so gledali, kaj bo pa zdaj. Ko sem hotel vprašati ženo, po kaj je prišla, je ni bilo več, izginila je, jaz pa z otrokom v naročju. Začeli smo iskati ženo. Ugotovili smo, da je otrok ves zamazan, smrdel je, lačen je bil, skoraj bos. Žene nismo našli. Kmalu pa smo ugotovili, kdo je ta otrok. Poiskali smo

Ob spomeniku padlim borcem na dan mrtvih leta 1955.

z dodeljevanjem socialnih podpor. Nekaj otrok je bilo odvzeto staršem zaradi moralnih in vzgojnih razlogov. Dali smo jih v rejo k dobrim družinam. Žal je treba ugotoviti, da otroke iz

Vojaška parada v Vipavi okoli leta 1953.

dobro družino v Vipavi, ki je bila pripravljena sprejeti otroka v rejo. Pozneje smo ugotovili, da se je otrokova nona skrila v sosednje stranišče in je zato nismo mogli najti. Žal se zgodba tega otroka ni dobro končala.

Drugi primer: Morali smo poskrbeti za socialno in vzgojno problematične otroke treh problematičnih družin. V dveh primerih smo preko sodišča skušali odvzeti staršem roditeljske pravice, ker so bili otroci tako zanemarjeni, da je šlo že za njihovo življenje. V enem teh primerov smo uspeli, v drugem primeru pa sta starša prišla na sodišče tako urejena, otroka pa v novih oblekah in s slaščicami v rokah, da je sodnik verjel njim, ne pa občini, in je zato naš zahtevek o odvzemu roditeljskih pravic zavrnil. Naknadno smo izvedeli, da sta se starša oblekce za otroka sposodila pri sosedovih, samo da sta dokazala, da njihova otroka nista zanemarjena. Tudi ti otroci niso bili pozneje nič bolj srečni kot pred tem dogodkom. Mnogo primerov s področja sociale smo reševali s starejšimi občani, ki zaradi revščine in starosti niso mogli skrbeti zase. Nekaj primerov socialnih stisk smo rešili tudi na predlog duhovnikov. Za reševanje socialnih vprašanj je imel zelo velik posluš vipavski dekan g. Breitenberger. Občina je rešila še nekaj primerov obnove porušenih in požganih domov iz časa vojne, in to predvsem na Nanosu.

Sedaj, ko to pišem, v Vipavi proslavljajo 50. obletnico ustanovitve Malega semenišča. To novico, da se v Vipavi ustanavlja semenišče, sem zvedel v Novi Gorici na neki partijski

konferenci: Marinka Ribičič, profesorica na Nižji gimnaziji v Vipavi in sekretarka Občinskega komiteja ZK me je obvestila, da hoče z menoj govoriti minister za notranje zadeve Boris Kraigher. Ko me je soočila z ministrom, mi je ta dejal: "V Vipavi se bo ustanovilo malo semenišče, to bo v starem farovžu. Katera cerkvena oblast je sklenila ustanoviti to semenišče, ne vem, niti ne datuma ustanovitve. Vem le to, da je Ministrstvo za notranje zadeve dalo soglasje k ustanovitvi semenišča. Tako me je uradno obvestila Marinka

Ribičič. V farovžu pa stanuje več družin, katere je treba izseliti. Zato naročam, da to stori občina. Ti pa si za izvedbo osebno odgovoren." Zelo me je presenetila ta vest in še bolj zapoved. Se ve, da smo povelje izvršili. Če se ne motim, po izselitvi stanovalcev iz farovža še ni malo semenišče začelo delovati, ker je bil v farovžu takoj za tem kuharski tečaj, ki ga je vodila učiteljica Kmetijske šole iz Lož Potočnikova. Ta tečaj je trajal kar nekaj mesecev.

Leta 1953 oz. 1954 je bil v Vipavi ustanovni občni zbor (CMD) Ciril Metodove družbe. Prišli so duhovniki oz. njihovi zastopniki, delegati iz vseh krajev Jugoslavije. Tudi iz Makedonije je bil delegat. Zopet po zapovedi ministrstva za notranje zadeve sva morala s predsednikom Kostanjevcem prisostvovati na

Občinski praznik v Vipavi 18.4.1958.

tem zboru. Razprave na občnem zboru so bile zelo zanimive: referati so se nanašali na prilagajanje Katoliške cerkve državi ureditvi, poudarek je bil, da se cerkev ne vmešava v državne stvari. O vzgoji otrok v krščanskem duhu je bilo več referatov, mnogo je bilo govora o socialnih problemih. Gostitelj tega

zboru je bil vipavski dekan g. Breitenberger. Zakaj je dekan Vipave gostil te udeležence? Ne da bi se postavljali, pač pa da bi se duhovniki prilagodili takratnim razmeram. Tako mi je gospod Breitenberger povedal. Nikakor pa ne, da je to storil, ker je bil "rdeč", kot sem nekje prebral. Ko sem poročal sekretarju okraja Gorica Mirku Remcu o poteku tega zbora, sem mu dejal, da bi bilo koristno, če bi na našo partijsko konferenco povabili nekaj teh duhovnikov, ki bi predavali o vzgoji otrok. Poudariti sem hotel kvaliteto razprav na občnem zboru, ki zadevajo vzgojo otrok. Tovariš sekretar ni bil zadovoljen z mojim predlogom.

Tudi pozneje, ko nisem bil več v službi na občini Vipava, sem večkrat sodeloval na raznih konferencah CMD. Bil sem več let predsednik komisije za verska vprašanja občine Ajdovščina. Užival sem v razpravah o verskih vprašanjih, zlasti pa o različnih pogledih posameznih duhovnikov na takratne probleme družbe. Ob tem naj omenim, da niso bili vsi duhovniki v CMD, tisti pa, ki so bili, so bili socialno in zdravstveno ter pokojninsko zavarovani. V bistvu pa razlike med člani in nečlani CMD ni bilo v nobenem pogledu. Nekje sem zasledil, da je bil nagnjen k "rdečim" tudi goriški škof Toroš. Ta ugotovitev ne bo držala. Škof Toroš je bil pobožen človek, zaveden Slovenec in je v svoji delovni vnemi iskal najboljše poti sožitja

z oblastjo. Zelo dobro sem ga poznal, še ko sem bil na Okraju.

Še nekaj stavkov o šolstvu. Ob nastanku občina Vipava ni imela velikih pristojnosti v zvezi s šolstvom, razen vzdrževanja zgradb in oskrbe s kurjavo. Pozneje pa skoraj vse zadeve,

Nekateri učitelji in učenci šiviljske šole v Vrhopolju, kjer sem nekaj let učil državno ureditev in zakonodajo. Fotografirano okoli leta 1954.

od štipendiranja kadra, nameščanja oz. zaposlovanja učiteljev, do disciplinskih odpustov z dela in seveda v celoti financiranje. Velikih problemov glede šolstva nismo imeli in za tako stanje gre vsekakor zasluga zelo dobremu učiteljskemu kadru. Vipavska šola in njene podružnice so bile mnogokrat obravnavane na Okraju Gorica, kot vzorne šole. Tudi po toliko letih ne bi smeli pozabiti, koliko je takratna oblast storila na področju vzgoje in izobraževanja, še zlasti če to primerjamo s časom, ko smo bili še pod Italijo. Vsaka vas je imela svojo šolo, tudi Erzelj s petimi učenci. Zelo veliko otrok je dobivalo

šolsko podporo, če že ne drugo, pa za nabavo šolskih potrebščin. Ne poznam primera, da bi učenec srednje šole zaprosil za štipendijo, pa je ne bi dobil. Seveda moramo tudi vedeti, da so bile srednje šole le v večjih centrih, in ne tako številne in raznolike kot so danes. Lahko je danes kritizirati preteklost, ko ne vemo ali pa namenoma pozabljamo, v kakšnem stanju je bila naša država po vojni.

Tudi glede same uprave občine ne morem dajati ocene, pa vendar menim, da je bilo za tisti čas v vseh pogledih na strokovnem nivoju.

Dežurne udeležence gospodinjkega tečaja leta 1954, ki je potekal v prostorih starega župnišča v Vipavi po izselitvi dekana Breitenbergerja.

Izogibali smo se birokratskemu poslovanju. Če si potreboval gradbeno dovoljenje in si predložil načrt in dokaz o lastništvu, si v 30 dneh dobil lokacijsko in gradbeno dovoljenje z vsemi soglasji vodovoda, ceste, komunale,

Vsa dekleta, ki so obiskovale gospodinjski tečaj.

elektrike itd., sedaj pa traja postopek celo večnost. 30-dnevni rok, da mora državni organ izdati odločbo od predložitve vse dokumentacije, je bila zakonska zapoved.

Še mnogo stvari bi rad povedal, kako sem preživel tiste "težke" čase, glede na sedanje ocene takratnega režima, ki se je od sedanjega razlikoval v tem, da je bila takrat splošna revščina zaradi vojnih posledic. Vsega je manjkalo, pa kljub temu je bilo več veselja in družabnosti. Morda je bilo več enoumja, bilo pa je več reda, več tovarštva in prijateljstva. Naj povem samo še ta primer, kako je Vipava dobila novo zobno ambulanto. Po odhodu dr. Pavlice iz Vipave tu ni bilo zobne ambulante. Prijatelju v Gorici Cirilu Mahniču, ki je bil načelnik oddelka za zdravstvo in socialno varstvo, sem potožil, da v Vipavi nimamo zobne ambulante, mene pa zob boli, občina pa nima denarja za nove aparature. Po kratkem premisleku je obljubil pomoč, in sicer pod pogojem, da izpeljem akcijo. Tako je postavil pogoj in dejal: "V skladišču imamo tri kompletne zobnih aparatov od UNRE, to je od mednarodne pomoči; če jutri dopoldne dvigneš aparaturo, jo lahko montirate v Vipavi in seveda, če imate terapevta." Avtoprevoznika ni bilo, v poštev pride le prevoz s konji. Prevoznika smo dobili, Dredelnovega, sedaj ne vem, ali je bil to Lojze ali njegov brat. Že pred poldnem je dvignil opremo in jo pripeljal

v Vipavo. Če se prav spominjam, je za prevoz zaračunal protivrednost 10 kg ovsa. Terapevta pa smo dobili po naključju, in sicer prijateljico Ivanke Žoržove s Slapa, neko Milico iz Zagreba. Kmetijska zadruga nam je odstopila prostore v Zadržnem domu. Kje bi danes ta problem tako rešili? Sedaj pa je več strank, več sovraštva in pohlepa po materialnih dobrinah in položajih. Če bo prilika, bom še kdaj kaj zapisal. Sedaj bi pa rad zaključil to svojo pripoved z doživetji na občini, odhodu z občine in pripojitvi občine Vipava k občini Ajdovščina.

Ne vem, kdo je ugotovil, da so velike občine bolj učinkovite, da je koncentracija kapitala in prebivalstva v veliki občini bolj učinkovita in demokratična. Vse to so razlage ali utemeljitve ustanavljanja velikih občin. Vipavska občina res ni bila velika, bila je nekje srednje velika. To so bili kriteriji za ukinitve občine Vipava in združitve z občino Ajdovščina, ki naj bi postala velika občina. Politiki so iskali še druge grehe majhnih občin: da nimajo dovolj dohodkov za preživetje, da nimajo učinkovitega kadra in da bo z združitvijo vse boljše. Takim pravicam smo se upirali in jih prepričevali, da k Ajdovščini ne gremo, da bo slabše, da smo kmetijska občina in tako dalje. Politična situacija se je zaostila: potekali so sestanki na vseh mogočih nivojih, od partijskih do zborov volilcev. Voditelji okraja so bili vsak dan v Vipavi in nas prepričevali in posiljevali, da se prostovoljno priključimo k Ajdovščini, a niso uspeli. Meni so zapovedali, da naj zapustim občino, sicer mi ne bo lepo.

Namenoma nisem omenil svoje aktivnosti v družbeno-političnih organizacijah. O tem bi lahko mnogo napisal. Poudarim naj le to, da nisem nikoli hotel biti ali pa delati, kot so nekateri politični akterji želeli. Hotel sem biti samostojen in delati, kot velevalo zakoni družbe oz. države, katere predstavnik sem bil. O dogodkih, doživetjih v Vipavi, bom še pisal, za sedaj pa dovolj.

(se nadaljuje)

Martin Jelačin

IZ DELA KS

V tem času smo imeli 3 seje sveta KS Vipava. Največ pozornosti smo namenili pripravi in organizaciji letošnje prireditve Vipavska trgatev 2004.

Vzporedno s pripravami za prireditev Vipavska trgatev 2004 smo izvajali dela za osvetlitev igrišča ob OŠ Draga Bajca v Vipavi. Vsa dela je vodila KS. Posebna zahvala podjetju Elektro Primorska - enoti Ajdovščina, Primorju iz Ajdovščine, ETP Skapin, g. Jakliču in mladim nogometašem iz Vipave. Reflektorje smo financirali z denarjem od srečelova na prireditvi Vipavska trgatev 2004.

VIPAVSKA TRGATEV

Četrta prireditev Vipavska trgatev 2004 v organizaciji KS je pod streho. Slovesna otvoritev je potekala v petek, 10. septembra na trgu Pavla Rušta. Predsednik KS **Boris Ličen** je v pozdravnem nagovoru dejal:

Lepo pozdravljeni, drage Vipavke in Vipavci, spoštovani gostje in dobrodošli v Vipavi, kjer danes začenjamo s praznovanjem našega največjega praznika, praznika trgatev.

Vsako leto v času, ko grozdje v vinogradih dozori, se Vipavci veselimo. Zato, ker je narava do nas radodarna in zato, ker bomo lahko napolnili kleti.

Da bi bilo praznovanje kar najbolj prijetno, smo tudi letos v organizaciji Krajevne skupnosti Vipava pripravili pester program, ki bo zapolnil ta, upajmo, sončen poznopoletni konec tedna.

Danes pa smo tukaj, da odpremo pot veselju, radosti in prijetnim doživetjem.

Naj se ob tej priložnosti zahvalim tudi pokroviteljema prireditve Agroindu Vipava 1894 in Občini Vipava ter vam zaželim lepe in nepozabne dni Vipavske trgatev 2004, tako tiste v vinogradih, kot tiste, ki smo jih za vse ljudi dobre volje pripravili v Vipavi. Hvala.

Slovesnost se je nadaljevala z nastopom kvinteta Ventus in solistkama na violini Špelo in Beti. Sledila je slovesna otvoritev razstave slikarskih del g. Alde Posavec, rojakinje iz Vipave, ki živi in ustvarja v Ljubljani (o njej smo pisali v 67. št. VG) in razstave fotografij g. Mohorčiča iz Lož na Vipavskem. Njegovi motivi so pejsaži, stare hiše iz okoliških vasi in detajli iz narave.

V soboto je potekala gorsko kolesarska dirka na Nanos za državno prvenstvo, odigrali so turnir v malem nogometu in košarki, sledila je nogometna tekma, zvečer pa nas je očaral nastop folkloristov pod vodstvom ge. Vlaste Lokar Lavrenčič in nastop tamburaškega društva iz Buševca. V poznih večernih urah nas je zabaval Vlado Kreslin z Malimi bogovi in Roxoni.

V nedeljo si je bilo mogoče ogledati razstavo grozdja in kmečkih dobrot, popoldne so sledila zabavna tekmovanja, šaljive igre in bogat srečelov. Sodelovala je godba na pihala Vrhpolje-Vipava, podelili so priznanja in razglasili rezultate športnih tekmovanj. Ta dan nas je zabaval ansambel Duple Trouble in Modrijani. Vražja dekleta so prikazala svoje vragolije, nasmejali smo se televizijskemu programu TV Teodozij iz Vrhpolja. Tudi letos smo bili očarani nad čudovitim ognjemetom. Skratka, vsak je lahko našel kaj zase, za svojo dušo in telo.

O prireditvi je predsednik KS Vipava, **Boris Ličen**, zapisal:

Prireditev je uspela z več ali manj pretresov, pripomb, pa tudi pohval je bilo nekaj.

Četrta prireditev brez vstopnine, z dobro gostinsko ponudbo, zmernimi cenami ter obilo zabave. Sama prireditev je zelo velik finančni in organizacijski zalogaj za KS, kot tudi zame, kot organizatorja. Ponovno naprošam zainteresirana društva v Vipavi, da bi poskušali prireditev prevzeti in tako ohraniti tradicijo.

Zahvaljujem se vsem sponzorjem, gasilcem, ETP Skapin, Pavletu Skapinu, darovalcem obitkov za srečelov, Branku Pucu, tajnici KS in članom sveta KS, Škofijski gimnaziji ter vsem, ki ste kakorkoli priskočili na pomoč. Hvala vsem.

Marija Černigoj

KAKO SMO VOLILI V DRŽAVNI ZBOR RS 2004

STRANKE IN KANDIDATI	GLASOVI									
	Volišče Stara šola		Volišče Društvo upok.		Volišče OŠ D. Bajca		Skupaj Vipava		Skupaj VE 2, VO 11*	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
1. STRANKA SLOVENSKEGA NARODA Franc Rado Jelerčič	1	0,32	3	1,14			4	0,46	47	0,39
2. SLS SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA Branko Tomažič	24	7,77	16	6,06	17	5,70	57	6,54	858	7,15
3. ZA PODJETNO SLOVENIJO Miran Vrčon	3	0,97	1	0,38	3	1,01	7	0,80	114	0,95
4. MIHAEL SVANJAK Mihael Svanjak									3	0,02
5. ZDRUŽENA LISTA SOCIALNIH DEMOKRATOV Mag. Borut Koloini	19	6,15	19	7,20	20	6,71	58	6,66	1098	9,15
6. SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA - SDS Eva Irgl	82	26,54	84	31,82	97	32,55	263	30,20	3724	31,03
7. SEG - STRANKA EKOLOŠKIH GIBANJ SLOVENIJE Nataša Mikulin									31	0,26
8. MARKO BRECELJ Marko Breclj									20	0,17
9. LDS LIBERALNA DEMOKRACIJA SLOVENIJE Sonja Božič Pudgar	52	16,83	51	19,32	52	17,45	155	17,80	1707	14,22
10. SMS - STRANKA MLADIH SLOVENIJE Goran Blaško	3	0,97	2	0,76	2	0,67	7	0,80	132	1,10
11. DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE - DeSUS Ljudmila Kovač	6	1,94	5	1,89	8	2,68	19	2,18	303	2,52
12. DEMOKRATSKA STRANKA - DS Alojzij Krapež			1	0,38			1	0,11	75	0,62
13. AS - AKTIVNA SLOVENIJA Aleš Sila	2	0,65	2	0,76	4	1,34	8	0,92	231	1,92
14. GLAS ŽENSK SLOVENIJE - GŽS, ZVEZA ZA PRIMORSKO - ZZP, ZVEZA NEODVISNIH SLOVENIJE - ZNS, NOVA DEMOKRACIJA SLOVENIJE - NDS Aleksander Lemut	3	0,97			7	2,35	10	1,15	244	2,03
15. SLOVENIJA JE NAŠA - SJN Božo Gnezda	5	1,62	2	0,76	1	0,34	8	0,92	281	2,34
16. ZDRUŽENI ZA SAMOSTOJNO PRAVIČNO SLOVENIJO - ZDRUŽENI Marjan Poljšak	5	1,62			1	0,34	6	0,69	217	1,81
17. SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA - SNS Rosana Rijavec	7	2,27	7	2,65	12	4,03	26	2,99	438	3,65
18. NSi - NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKA LJUDSKA STRANKA Andrej Bajuk	93	30,10	69	26,14	71	23,83	233	26,75	2356	19,63
19. ZELENI SLOVENIJE Alma Strle	2	0,65			2	0,67	4	0,46	45	0,37
20. JUNJSKA LISTA Severina Pavlin Nabergoj	2	0,65	2	0,76	1	0,34	5	0,57	78	0,65
Skupaj veljavnih glasov	309		264		298		871		12002	

* 2. volilna enota, 11. volilni okraj (sedež: Ajdovščina): občina Ajdovščina, ki obsega območje krajevnih skupnosti (na dan sprejema zakona 23.9.1992): Ajdovščina, Batuje, Brje, Budanje, Col, Črniče, Dobravlje, Dolga Poljana, Erzelj, Gabrje, Goče, Gojače, Gradišče pri Vipavi, Kamnje-Potoče, Lokavec, Lozice, Lože-Manče, Otlica-Kovk, Planina, Podkraj, Podnanos, Podraga, Predmeja, Selo, Skrilje, Slap, Šmarje, Štomaž, Ustje, Velike Žablje, Vipava, Vipavski Križ, Vrhpolje, Vrtovin, Žapuže, Cesta;

*Podatke posredovala
Okrajna volilna komisija*

IZ NAŠE OBČINE

Komisija za proučitev utemeljenosti vlog na podlagi prejetih listin, potrebnih za oblikovanje prednostne liste za oddajo neprofitnih stanovanj v najem - »Vrhopoljski blok«

Številka: 36004-0000/2004

Datum: 9.9.2004

Na podlagi 23. člena Pravilnika o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem (Ur.l. RS, št. 14/2004 in 34/2004) je dne 9.9.2004 izdana

PREDNOSTNA LISTA

upravičencev za najem neprofitnih stanovanj v »Vrhopoljskem bloku« v Vipavi

Zap. št.	Ime in priimek upravičenca/ke	Naslov	Št. točk
1.	Suzana Kranjc	Gradnikove br. 16, Vipava	330
2.	Erika Ibraimović	Laurinova 8, Vipava	320
3.	Nisveta Malić	Glevni trg 9, Vipava	250
4.	Anja Vončina	Cankarjeva 4, Vipava	220
5.	Mitra Jović	Glavni trg 9, Vipava	220
6.	Ženja Pižent Suhadolc	Goriška c. 2, Vipava	210
7.	Miladinka Draganović	Glavni trg 9, Vipava	190
8.	Mojca Jović	Cesta 18. aprila 7, Vipava	140
9.	Behija Softić	Glavni trg 9, Vipava	130
10.	Pero Ružić	Glavni trg 9, Vipava	130
11.	Stojan Božič	Glavni trg 9, Vipava	130
12.	Andrej Birsar	Vrhopolje 86, Vipava	120

Komisija: Ivan Pavlič, Franc Kopatin, Mojca Vrčon, Boris Ličen, Pavel Krapež

* * *

POŠTA IN MARKET STA ODPRLA VRATA

Zadnji dnevi so v Vipavi minili v znamenju novih pridobitev, prenovljenega marketa ter novih poslovnih prostorov Pošte Slovenija.

V četrtek, 2. septembra, je po treh mesecih temeljite prenove odprl vrata market družbe Mercator Goriška. V prenovljenih prostorih trgovine, ki sicer v Vipavi deluje že več kot 30 let, je zaposlenih 12 delavcev, v njem pa je poleg marketa tudi mesnica poslovnega partnerja, novogoriškega MIP-a. Po besedah direktorja družbe **Silvana Makuca**, želijo s prenovo objekta ter kakovostno ponudbo tudi v prihodnje ohraniti zadovoljstvo kupcev, dobaviteljev, lastnikov in okolja. Prenova je

Sredi Vipave sta odprla vrata prenovljeni market in pošta.

stala 150 milijonov tolarjev. Z željo, da bi vsak potrošnik iz trgovine izstopil boljše volje, kot je vanjo vstopil, je Vipavcem ob tem dogodku čestital tudi predsednik uprave družbe Poslovni sistem Mercator, **Zoran Janković**.

V petek pa je v Vipavi v novih prostorih, v novozgrajenem poslovno stanovanjskem centru Hiša Platana, začela delovati tudi enota Pošte Slovenije. V objektu, ki ga je zgradilo ajdovsko Primorje, je ob poslovnih prostorih tudi 22 stanovanj. Poleg pošte naj bi se vanj preselili tudi zavarovalnica, mesnica in zobozdravstvena ambulanta. Kot je povedal generalni direktor Pošte Slovenije **Alfonz Podgorelec**, so v razvoj v zadnjih desetih letih vložili 54 milijard tolarjev, kar 65 odstotkov za naložbe v prenove poslovnih prostorov po Sloveniji. Tako so odprli več kot 40 novih enot ter prenovili ali uredili na novo več kot 300 poslovnih prostorov. Naložba v Vipavi, ki prinaša večje in sodobno opremljene prostore, je stala 82 milijonov tolarjev. Vipavcem in vodstvu Pošte Slovenije je ob pomembni pridobitvi čestital tudi minister za informacijsko družbo **Pavel Gantar**, ki je poudaril hiter razvoj pošte. (*Primorske novice*, 7. sept. 2004)

(at)

IZ USTANOV IN DRUŠTEV

Iz ŠGV

ŠKOFIJSKA GIMNAZIJA VIPAVA SE PREDSTAVI...

V Zgornjevipavski dolini, v zavetju planot Nanosa in Trnovskega gozda, v krajih, kjer je burja del vsakdana, je doma Škofijska gimnazija Vipava. To je šola, v kateri "gulijo" šolske klopi dijaki z vseh vetrov, in prav vsak izmed njih ji pusti svoj pečat. Pod "pečat" pa ne mislimo pack po stenah in klopeh, ampak tisto "nekaj", kar vsak izmed nas sporoča v svoji drugačnosti in edinstvenosti.

Naša šola šteje letos 303 dijak, od tega 192 deklet in 111 fantov. Ne smemo pa pozabiti omeniti tiste dijak, ki so svoj drugi dom našli v Dijaškem domu Škofijske gimnazije, saj jih je kar veliko. Od 105 dijakov biva domu 65 deklet in 43 fantov.

Vsako leto se veselimo novih pridobitev in ne smemo zanikati veselja, da naša šola navdušuje naše znanke. V šolskem letu 2004/2005 se bomo skušali bolje spoznati z najmlajšimi med nami, s "fazani", kot jim pravimo. Teh je skupaj 64, 39 deklet in 25 fantov. Kljub takemu vzdevku morajo

Zlate maturantke - sprejem pri predsedniku vlade na Brdu pri Kranju.

vedeti, da jih imamo radi in da jih razumemo, saj smo bili tudi mi pred leti v njihovi koži.

Naj za konec pozornost posvetim še dijakom, ki so nas pravkar zapustili in izkoristim priložnost za čestitke, saj so vsi uspešno opravili maturitetni izpit. Junijski rok je opravljalo 57 dijakov, jesenskega pa 1 dijak. Povprečno število doseženih točk na maturi je bilo 20,72. Posebno pohvalo si zaslužijo tri zlate maturantke: Maša Babič, Katarina Fatur in Jakoba Šraml.

Šola je torej ponovno odprla svoje duri in dijaki si že vihamo rokave, saj nas čakajo nove obveznosti, skrbi pa tudi nova presenečenja in lepi trenutki. Tisti lepi trenutki, ki so sad povezane skupnosti, kateri dijaki Škofijske gimnazije Vipava pripadamo, in smo na to ponosni. In prav zaradi tega se bomo svojih srednješolskih časov, preživelih tukaj, v Vipavi, radi spominjali.

Tina Rijavec, 4. c

DELOVNI TABOR V BOSNI

Kotor Varoš, 1.-7.8.2004

Šestnajst udeležencev, večinoma dijaki Škofijske gimnazije Vipava, smo se v nedeljo, 1. avgusta za en teden podali proti Banja Luki, da bi pomagali graditi hišo ljudem, ki so med vojno ostali brez strehe nad glavo. V odpravi je bil tudi g. Matej Kobal, ravnatelj Škofijske Karitas Koper, prof. Andrej Vovk in prof. biologije na OŠ Vipava Klavdij Bajc. Akcijo že četrto leto pripravlja Škofijske Karitas Koper v sodelovanju s Škofijsko Karitas Banja

Delo na strehi.

Luka. Voditelj banjaluške Karitas dr. Miljenko Aničić pravi, da je prošnja veliko in ne bo mogoče vsem ustreči. Odločitev, komu pomagati, ni lahka. Doslej je bilo preko Karitas obnovljenih s pomočjo donatorjev iz vse Evrope približno 2600 hiš. Poteka tudi akcija posvojitev na daljavo, pomoč v hrani, ki jo večinoma pridelujejo sami, Karitas ima odprto ambulanto in patronažno službo, pravno svetovanje, pomoč dijakom in študentom, internat za otroke... Toda vsa ta pomoč je le kapljica v morje. Problem je, da ni politične volje, da so druge institucije odpovedale in Cerkev nosi pretežno breme, opravlja naloge, ki ne sodijo v njeno ožje poslanstvo, npr. upravlja farmo molznih krav, ustanavlja razne delavnice in tako odpira delovna mesta...

Gostoljuben sprejem. Nastanili smo se v prostornem frančiškanskem samostanu v Kotor Varošu, kjer sta nas bratsko sprejela župnik v Kotor Varošu fra Pero Karajica in fra Vinko Marković, župnik v

Sokolinah, kjer ni ostal niti en vernik; vsi prebivalci kraja so bili ali pobiti ali pa so odšli v izgnanstvo. Oba frančiškana sta nam zvečer povedala marsikaj o situaciji v Bosni in njenih župnijah. Cerkev Rojstva Blažene Marije Device v Kotor Varošu, načrte zanjo je napravil slovenski arhitekt Marko Mušič, je bila leta 1992 poškodovana. Minirali so oba zvonika z namenom, da en pade na streho cerkve, drugi pa na župnišče. Na srečo se ni vse izšlo po načrtih. Eden izmed zvonikov je res padel na vogal župnišča. Med leti 1995 in 1998 so župnišče okupirali Srbi. Župnika so hoteli ubiti. Od leta 1998 je tu spet katoliški župnik. Cerkev popravljajo, za mašo pa uporabljajo župnijsko dvorano. Župnija je pred vojno štela 6 tisoč, v vseh treh župnijah pa je bilo okoli 11 tisoč katoličanov. Danes je v Kotor Varošu le ta župnija s približno 500 verniki.

Prva srečanja. Naslednji dan smo se takoj po zajtrku podali v vas Kotorište, kjer smo pomagali graditi hišo sestrama Klari in Mandi Barišić, ženama, starima okoli 60 let, ki sedaj bivata v bratovi hiši, ker je njuna hiša porušena. Zidar Rajko Ganjić nam je dal navodila za delo: mešali smo beton, prenašali grede, opeko... »Majstore« Rajko živi v Bosanski Gradiški, pred tem pa je 16 let skupaj z ženo Dragico, ki perfektno obvlada slovenščino, živel v Sloveniji. Delal je pri IMP Ljubljana; med drugim je bil prisoten pri

Manda in Klara Barišić.

gradnji Cankarjevega doma, Medicinske fakultete in predora skozi Karavanke. Takih primerov v Bosni je veliko; mnogi so delali ali delajo v Hrvaški, Sloveniji, Avstriji, Nemčiji... Kosilo nam je vsak dan pripravljala sosedka ga. Janja Barišić, približali so se nam otroci Snježana, Dragana, Siniša, ki so opazovali naše delo.

Dogajanje na gradbišču in nekatera doživetja v naslednjih dneh. Običajno smo delali od 8h-13h, ko je bil čas za kosilo in popoldne od 14h do 17h, če je bilo potrebno pa smo se prilagodili: prvi dan smo betonirali venec do devetih zvečer. Med delom, pa tudi med počitkom nas je spodbujal Blaž Batagelj s harmoniko. Po delu so mnogi skočili v kakšen kilometer oddaljeno reko Vrbanjo in se tako osvobodili potu, prahu in druge umazanije. Večerjo smo si pripravljali sami, po njej pa je za nekatere sledil tarok. V sredo smo bili gostje družine, kateri smo hišo gradili lansko leto. Miza je bila polno obložena. V četrtek sta skupaj s sosedi pripravile gostijo Klara in Manda: polnjene paprike, pečen kozlič in prašič, slaščice... Kljub temu, da živijo skromno, ti ljudje pretiravajo v gostoljubnosti. O razmerah na vasi pa marsikaj pove dejstvo, da so izpred hiše zmanjkale lesene grede za streho. Ni preostalo drugega, kot da se kupijo nove. V torek smo se razdelili v dve skupini. Ena skupina je odšla v sosednji kraj Vrbanjci in pomagala pri gradnji hiše družini Piličić. Mamo Ružo so Srbi ubili leta 1992 pred hišo. Domači ne vedo, kje je končal oče Mato, ki so ga odvedli neznano kam. Ostali so trije otroci - sirote: Ivica - 21 let, Anita - 17 let in Ivana - 15 let. Sedaj bivajo v domu Karitas v Brezovici pri Zagrebu. Stric Juro in prijatelji so pridno delali in prijazno sprejeli našo pomoč. Ko bo hiša dokončana, se bodo otroci vrnili domov. Pred vojno je bilo v Vrbanjcih 3500 katoličanov in so bili v večini, danes jih je manj kot 30. Kljub temu, da so spomini na vojno še živi, se muslimani, katoličani in pravoslavni med seboj srečujejo in pozdravljajo. Zgodi se, da tudi kakšen Srb pomaga pri obnovi hiše katoliški družini.

Etnične spremembe. Situacija za katoličane v občini Kotor Varoš je brezupna. Pred vojno je v občini Kotor Varoš živelo okoli 11.000 ali okoli 30% katoličanov, 1995 je tu ostalo le 57

vernikov, okoli 450 se jih je vrnilo, tako, da jih je danes okoli 500, kar pomeni le okoli 2% celotnega prebivalstva. Pogled v župnijske matične knjige je več kot zgovoren. Iz Krstne knjige župnije Kotor Varoš je za leto 1990 razvidno, da je bilo tu 119 krstov, leta 1991 je bilo 121 krstov, leta 92 je bilo do konca maja krščenih 47 otrok, zadnji 26.5.1992. Takrat se je življenje ustavilo. Od takrat do danes je bilo skupno v 12 letih le 34 krstov in še ti v večini od drugod. V župniji Sokoline je bilo pred vojno 30-40 krstov letno, po vojni pa v vseh

Aniti so ubili mamo Ružo, oče Mato je končal neznano kje

12 letih le trije. Muslimanov je bilo pred vojno 11 tisoč, danes jih je 8 tisoč, Srbov je bilo pred vojno 13,5 tisoč, danes pa jih je 15 tisoč. Skupno število prebivalstva se je med vojno in po njej zmanjšalo za več kot 15 tisoč. Čeprav se v nekaterih krajih stanje izboljšuje, je se vedno okoli 20 vasi oziroma zaselkov popolnoma uničenih in v njih ne živi niti en prebivalec. Nekaj takih vasi smo si ogledali: pogled na porušene hiše, trgovine, šole, cerkve je grozljiv - popolna tišina: sliši se le veter. Toda zazdela se mi je, da so to kraji duhov, da vendarle ni povsem tiho, ampak se slišijo kriki pobitih in mučenih: tu so ljudem sekali ude in jih žive metali v goreče hiše. V Haagu sodijo le nekaterim generalom, toda koliko je bilo zločincev na mikro ravni, ki jim nikoli ne bo sodilo človeško sodišče in se ne pojavljajo v medijih. Kako se počutijo? Mnogi domačini po teh vaseh so bili pobiti, še več jih je odšlo po svetu: v Avstrijo, Nemčijo, Hrvaško, Slovenijo... in se vračajo v rojstne kraje le na obisk ali počitnice. Zakaj se ne vrnejo na svoje domove? So spomini na preteklost preveč

boleči? Doslej se je v celotni banjaluški regiji vrnilo le okoli 2000 beguncev. Kljub temu je katoličanov v celotni banjaluški škofiji danes manj, kot pred osmimi leti, v času Daytonskega sporazuma. Glavni problem ni v tem, da so hiše porušene, ampak v tem, da za ljudi, ki bi se radi vrnili na svoje domove, ni dela, starejši, ki so ostali na domovih, pa umirajo. Večina tovarn je zaprtih. Tisti, ki so ostali se večinoma preživljajo z vrtom, v hlevu je kakšna krava in kokoš. V trgovinah pa so cene podobne kot v Sloveniji. Edini zaslužek pomenijo priložnostna dela, npr. pomoč pri obnovi hiš,

Slovo - streha je pokrita.

košnja... Pregnani katoličani tudi nimajo nobene večje pomoči za obnovo domov, ki so jim jih vrnili šele prejšnje leto. Torej ni čudno, da katoličani pod ceno prodajajo svoje hiše in si ustvarjajo dom na Hrvaškem in v drugih evropskih državah. Zdi se, da niti stalno spodbujanje duhovnikov in bosanskih škofov niti klic Janeza Pavla II, ki je obiskal Bosno in Hercegovino leta 1997, Banja Luko pa še 22. 6. 2003, nimajo učinka. Za razliko od katoličanov so muslimani bolj trdoživi, vračajo se v prazne in porušene hiše in jih obnavljajo, v njihovih hišah ne manjka otrok, kljub temu, da se tudi oni težko preživljajo. V občini Kotor Varoš je prišlo torej do velikih sprememb glede nacionalnosti in vere. Kotor Varoš je bil katoliški kraj. O tem priča dejstvo, da iz tega kraja izhaja 22 še živih duhovnikov in nad 50 redovnic. Tistim katoličanom, ki ostajajo na svojem domu, in duhovnikom, ki so tu na »mrtvi straži«, ni lahko in težko premagujejo brezup. So pravi »bosanski Čedermaci«. »Jaz sem pastir brez ene same ovce«, nam je povedal fra Vinko. V administrativnih organih

je komaj kakšen katoliški predstavnik, katoličani trdijo, da šole ne omogočajo interkulture vzgoje. Zdi se, da za katoličane tu ni prihodnosti. Toda kdo ve, kako se lahko stvari obrnejo. Zgodovina je nepredvidljiva, spomnimo se samo na veliko število Slovencev, ki so se zatekli v Bosno v času fašistične okupacije zahodne Slovenije, po prvi sv. vojni. Tudi njim danes v Bosni ni lahko. Stari oče mojstra Lojzeta Tavčarja, ki je Mandi in Klari priključil vodo, je prišel v Bosno iz Kobdilja. Mar ni možno, da se bomo spet zatekli v Bosno, ki nam je veliko bližja, kot si mislimo?

Vrednost človeškega življenja ni odvisna le od materialnega bogastva. Žal se materialna revščina pogosto povezuje tudi z duhovno, kulturno in moralno revščino. Toda premagati je potrebno skušnjava, da ti, ki si bogat, pomagaš ubogim revežem in pristopaš k njim zviška. Ali ni pomoč sočloveku najprej premagovanje svoje lastne revščine, pokora za svojo prevzetnost in druge grehe. Vsekakor je izkušnja takega tabora koristna. Trije udeleženci so bili na taboru že četrtič; poleg g. Mateja Kobala, ravnatelja Škofijske Karitas Koper in prof. Andreja Vovka tudi Aljoša Masten - maturant Škofijske gimnazije Vipava. Kaj jih vedno znova pritegne? Verjetno prav spoznanje o koristnosti teh taborov in nagrada za solidarnost, ki jo človek čuti v srcu. Poleg tega, da se tu človek sreča z drugačno kulturo in multietičnostjo, da se tu že čuti bogastvo in originalnost Orienta, da opazi porušene hiše opazi tudi rane v dušah in srcih. Srečali smo se z dekletom, ki so jo kot 12-letno deklico posiljevali srbski vojaki. Zjutraj so jo odpeljali od doma, zvečer pa so jo domači našli v nezavesti. Tega še vedno ne zmore prikriti. Tudi na obrazih drugih ljudi se opazijo posledice vojne: neverbalna govorica, to, kar človek intuitivno zazna na obrazu sočloveka, je močnejše od besed. Prav srečanje s temi ljudmi, z njihovimi skrbmi in prizadevanji je največje bogastvo, ki ga človek prejme na takem taboru. Računica je jasna: veliko več prejmeš, kot daš! Zato se splešča! »Naslednje leto bom spet šel«, so bile ob slovesu besede dijaka, ki je bil letos na taboru prvič. Porušeni vasi in hiš ter stritih src ne manjka. Torej tudi priložnosti za »telesna« in »duhovna« dobra dela ne bo zmanjkalo!

Bogdan Vidmar

SPOZNAVNI DAN

Sobota, 28.08. letos. Za nekatere je bila to čisto navadna sobota. Za druge niti ne. Prav posebna sobota pa je bila za vse tiste, ki so enkrat konec junija dobili domov kuverto in v njej prepognjen list A4, na katerem je pisalo: SPREJETI STE! (oz. nekaj podobnega). Pošiljatelj: Škofijska gimnazija Vipava. Slednja vsako leto prireja spoznavni dan za svojo »fazanarijo«, letos pa so bili vabljeni zraven tudi starši. Saj veste, da se med sabo bolje spoznajo. In predvsem, da se jim na lep način pove, da so za njihove otroke osnovnošolski časi mimo; da bodo njihovi otroci na gimnaziji potrebovali izdatno moralno in, kot so se nekateri bodoči intelektualci šalili ob vprašanju, kaj od svojih staršev pričakujejo sedaj, seveda tudi finančno podporo. Še malo manj resno je zvenela želja, da bi jim pustili »špricati« pouk, ker menda ne bodo imeli prostega časa. Tisti, ki bodo naslednja štiri leta preživel v dijaškem domu, pa od svojih mam pričakujejo, da jim bodo za vikende kuhale same dobrote - očitno so jih predhodniki opozorili na marsikaj!

Kaj pa starši pričakujejo od svojih otrok? Seveda, vsi pričakujejo, da bodo po svojih zmožnostih uspešno končali šolanje in da s poštenostjo do svojega dela, s talenti in odprtostjo do soljudi obogatijo svoje osebnosti. Pričakujejo tudi, da bodo srečni in zadovoljni v svoji okolici in da si bodo tako zmanjšali možnosti, da bi krenili z začrtane poti. Ali če vse skupaj povzamem v dobesečnem navajanju: »Želimo, da naši otroci osebnostno dozori na osnovi zdravih krščanskih vrednot, da se naučijo prenašati poraze in da bi se znali izogniti oziroma zoperstaviti vsem negativnim vplivom družbe.« In da ne pozabim, oboji pričakujejo zaupanje - kot temelj dobrih odnosov.

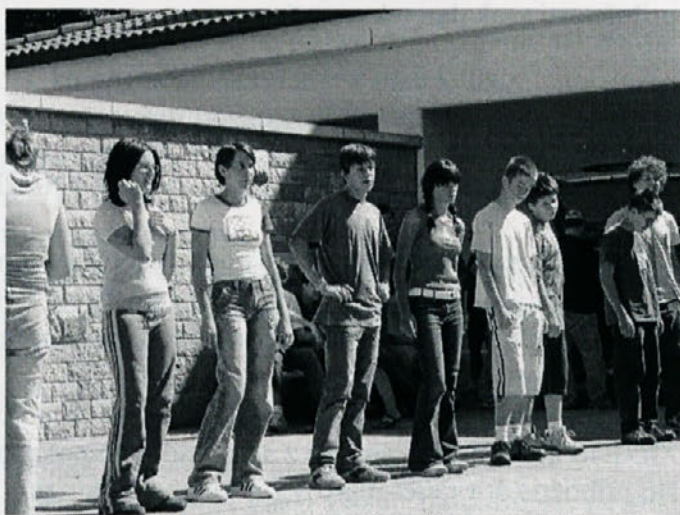
Če potegnem črto: lahko je od drugega nekaj pričakovati, vendar bo potrebno počakati štiri leta, da bo jasno, ali so eden drugemu pričakovanja tudi izpolnili.

Romina Vidmar, 4.c

KRST FAZANARIJE

Bil je četrtek, 10. septembra... In če se še spomnite, je v atriju pred našo šolo deževalo... Ne, to niso bile vremenske fronte, ki so se zaradi kakršnihkoli nenavadnih vzrokov zgrnile nad našo šolo. Bil je krst naših novih fazanov. Kar pošteno smo jih krstili oz. zmočili, ali ne?

Najprej so morali naši perutninarji pokazati, kako jim gre ples. In sicer skupinski. Vsak razred je pripravil svojo koreografijo na izbrano pesem. Ajevci so se postavili na sramotilno polje in čakali na svojo pesem, toda... Da bi preverili njihovo iznajdljivost, nadarjenost in predvsem izvirnost, smo jim zavrteli Račke. Najprej so se pošteno zmedli, se nato začeli otroško prepirati zaradi »tehnične napake«, toda na koncu so le zmogli nekaj oguljenih račkastih korakov. Fazani iz 1. b pa so si zamislili, da bi plesali na nekaj bolj izvirnega, ne boste verjeli - na melodijo

Račk. Ne, to bi bilo prelahko, zato smo se odločili, da jim zavrtimo slavno Na Golici. Na svetovno znano melodijo bi lahko zaplesali pošteno polko (kar je bil tudi naš cilj), vendar so se le zavrteli v krogu. Z veliko tolerance smo se odločili, da so prvi del preizkusa prestali. Ne najbolj uspešno, pa vendar...

Preselimo se k drugemu delu krsta. Ta je bil občutno boljši, saj so imeli fazani le malo besede pri izvajanju programa. Sledile so namreč igre: pihanje moke, igranje z žogico, transport špagetov in nabiranje jabolk. Vas zanima, kako se je vse skupaj končalo? Mokro! Vodne bombe so letele, prvošolčki pa so skušali uspešno izpeljati naloge do konca. Če jim je to uspelo, so dobili nagrado: vodne balončke! Sledil je resnejši del. Obljuba. Dijaki prvih letnikov ŠGV so slovesno prisegli, da bodo spoštovali sebe, profesorje in seveda vse dijake 2., 3. in 4. letnikov. Besede so eno, dejanja pa drugo. Upamo, da ne bodo pozabili na obljubo, saj smo jih sprejeli med častno družbo dijakov ŠGV. Dobrodošli med nami!

Špela Štokelj, 2.c

GORSKO KOLESARJENJE

Če sedaj, v četrtem letniku pomislim, česa se bom iz srednje šole najraje spominjala, bodo to gotovo šolska športna tekmovanja. Zdi se mi zelo pomembna, saj se na njih dijaki med sabo se bolj povežemo, hkrati pa nabiramo izkušnje za javne nastope in si pridobivamo samozavest. Za vsakega človeka je potrebno, da se čuti pomembnega in sposobnega, k temu pa lahko taka tekmovanja gotovo pripomorejo. Naša šola, pa tudi druge srednje šole, se pogosto udeležujejo tekmovanj v atletiki in ekipnih športih, redkeje pa se odločajo za druge športne discipline. Morda se športnim pedagogom ne zdijo tako zanimive ali preprosto ne najdejo učencev, ki bi se jih bili pripravljene udeležiti. Med take spada tudi gorsko kolesarjenje, ki pa se ga je letos že četrto leto udeležila ŠGV. Prejšnja leta smo tekmovali v vzponu (zadnji dve leti na Čaven), letos pa smo merili svoje moči v gorskem kolesarjem bolj znani disciplini »cross countryju«. Tekmovanje je potekalo v Vnanjih Goricah (Brezovica) in se ga je udeležilo okoli 100 učencev in dijakov iz vseh slovenskih osnovnih in srednjih šol (od tega 11 dijakov ŠGV). Proga je bila dolga 5 km za dekleta oz 7,5 km za fante ter zelo blatna in tehnično kar zahtevna.

Dijaki ŠGV smo dosegli naslednje rezultate: ekipno drugo mesto (ekipo so sestavljali dijaki 3. in 4. letnikov, tri dekleta in trije fantje); posamično pa sva osvojili četrto mesto Polona Raspor in Ana Tratnik.

Meni je pri tovrstnih tekmovanjih všeč, da so kategorije za učence z licencami in tiste brez licenc ločene, saj lahko tako pridejo do dobrih uvrstitev tudi tisti, ki ne trenirajo v klubih in tako nimajo priložnosti vsak dan tekmovali.

Ana Tratnik, 4.c

ŠPORTNI DAN

V sredo, 22. septembra letos, smo imeli dijaki ŠGV športni dan. Izbirali smo lahko med pohodoma na Snežnik ali Abram (Nanos), lahko smo šli na rafting, atleti pa so šli na priprave za atletsko tekmovanje v Novo Gorico. Sama sem bila med tistimi, ki so zmrzovali med vzponom na najvišjo nealpsko goro v Sloveniji, na Snežnik.

Tako kot ostali dijaki (razen ubožčkov, ki so se mučili z vzponom na Nanos in so svoj pohod začeli in končali peš), smo se z avtobusom ob pol osmih odpeljali izpred šole. Na Snežnik nas je šlo približno štirideset dijakov z dvema profesorjema in profesorico.

Na start smo prispeli približno ob pol desetih, od koder smo nato dve uri pešačili po dokaj položni poti med gosto meglo. Med hojo na vrh smo se dvakrat ustavili, enkrat, da smo se oblekli v vsa možna oblačila, ki smo jih imeli s seboj, ker smo dobesedno drgetali od mraza, drugič pa, ko smo prišli na vrh. Na žalost nismo imeli preveč lepega razgleda, ker je bila povsod okrog nas megla, ki pa nas ni motila preveč, ker smo končno lahko malicali.

Po malici in ogledu planink smo se odpravili nazaj v dolino. Lahko rečem, da smo se imeli zelo lepo, saj je na koncu celo posijalo sonce na naše premrle obraze.

Medtem ko smo mi zmrzovali na Snežniku, so se adrenalinski navdušenci zabavali na Soči. V posebnih oblekah (v potapljaški obleki, nekakšni vetrovki, posebnih gumijastih čevljih in čeladi) so se v gumijastih čolnih pod vodstvom Nizozemca, Američana in Bogvekoga še, premetavali po brzicah zelenomodre reke,

na koncu pa so skočili v prijetno ledenomrzlo vodo, ki je v obleki, pod katero so nosili samo kopalke, sploh niso čutili. Domov so se 'raftarji' vrnili malo pred pohodniki, z radostnimi nasmehi na obrazih. Profesorica športne vzgoje dodaja, da so se letos za to ponudbo odločili zato, ker je to verjetno za marsikoga edina priložnost, da doživi našo čudovito Sočo še na tak način. Dodaja še, da so bili vsi dijaki (cel avtobus jih je bilo) zelo pridni, disciplinirani in zelo navdušeni.

Na Nanosu pa se je odvijala povsem druga zgodba. Po začetnem razgibavanju premrlih okončin se je enainosemdeset pohodnikov 'razdelilo' v dve skupini (pa ne zanalašč). Skupila jo je zadnja, ki se je skoraj izgubila, na poti navzgor in navzdol. Zapolnelih posledic na dijakih k sreči ni čutiti, saj nam zatrjujejo, da je bilo tudi pri Abramcu lepo. Tudi njih je zaradi truda, ki so ga vložili v vzpon, na koncu obsijalo sonce in jih s tem nagradilo za vztrajnost.

Tanja Bolko, 1.a

Zbrala in uredila Irena Krapš, mentorica novinarskega krožka

Iz OŠ

»KO ZLATI CEKINI SO LISTI RUMENI - HA - HA«

(D. Bajc: Vene, vene - v jesen vene vse -)

Jesen je topla, prijazna, zlata. Veselimo se sadov svojega dela, se počasi pripravljamo na zimski čas. Na čas umirjenosti, tihe zbranosti, na čas, ko pogosteje vzamemo v roke knjigo.

Vipavci se vsako jesen veselimo trgatve. Dozoreli grozdi bogatijo vinograde, veselo govorjenje trgačev se preliva v primorsko melodijo, brnenje traktorjev nas poživlja.

In ko barve jeseni pozlatijo našo dolino in griče, ko večerne zarje z rdečevijoličnim žarom ogrevajo naše duše, nas plemenitijo kulturne prireditve in praznovanja.

Bogat je letošnji oktober na naši šoli, ki nosi ime po Vipavcu Dragu Bajcu. Na šoli, ki je prepoznavna v slovenskem prostoru, s strokovnimi delavkami in delavci, ki ostajajo v prijetnem spominu učencev; z učiteljicami in učitelji, ki smo ponosni na nekdanje učence. Smeh in plamenčki veselja v očeh prvošolcev nam vlivajo optimizem in obveznost, da spodbujamo in razvijamo njihovo radovednost. Odgovorno sooblikujemo njihovo otroštvo.

»...Otroci gredo, čebļajo in se s komolci prerivajo

v srcih veselo pesem pojo...« je napisal v pesmi *K polnočnici gredo* Drago Bajc. Rojak. Pesnik. Rodoljub. Vsako leto se ga spominjamo v teh poznojesenskih dneh ob dnevu šole. Konec meseca pa bomo slovesno obeležili stoletnico njegovega rojstva. Ponovno bomo prebirali njegove pesmi, ponovno razmišljali o bogastvu slovenskega jezika, o svojih koreninah, o samoniklosti našega naroda. Ponovno bomo obujali vedenje o človeku, ki je, čeprav občutljiv in na videz krhek, postal v srcih Primorcev lik prebujajočega se pesnika, publicista, revolucionarja.

Starejši učenci, polni mladosti, »...izpoje vse, kar mlado srce čuti...« (D. Bajc: *Mladost je pesem brez rim*), že več mesecev raziskujejo njegov čas, razmišljajo ob njegovih pesmih, literarno in likovno ustvarjajo. Ob skrbnem vodenju in pomoči mentoric in mentorja so pripravili bogato paleto izdelkov. Objavili jih bomo v zborniku *Pričevanje nekega časa*. Zbornik bomo predstavili učencem na šolski proslavi v naši avli na pesnikov rojstni dan 29. oktobra ob 10. uri. Tudi učence nižje stopnje bomo z interno proslavo ob 9h popeljali v čas, ko je »...nekdo z ogromno roko, potrl je listje in strl je cvet...o, strl je cvet...« (D. Bajc: *Vene, vene – v jeseni vene vse—*)

Zbornik in ponatis Bajčevih pesmi sta bogato darilo ljudem našega časa. Darilo in spomin na rojaka, na težka leta potujčevanja, na ponos in neuklonjivost Primorca.

Upam in želim, da bomo ob tem praznovanju prelili v vsakdanje življenje tudi komaj sluteni optimizem Draga Bajca in zaživali njegov verz:

»Še je sonca dovolj in jutranje rose,
še energije je mlade in zemlje rodovitne.« (D. Bajc: *Slovo*)

Alenka Nusdorfer Bizjak, ravnateljica

Šola nas je pričakovala

Letos je šel moj brat prvič v šolo. Na ta dan smo dolgo čakali. Pripravili smo torbo in šolske potrebščine. Jaz imam že lansko torbo. Kupili smo zvezke in knjige. Prvi šolski dan sem bila zelo vesela. Dobili smo bonbone in ladjico. Napisali smo si urnik. Pogovorili smo se, kako se bomo učili. S pevskim zborom smo nastopali prvošolčkom. Videla sem tudi svojega brata in starše.

Ema Kobal, 2.a

Petra Česen: Naša šola

Med počitnicami sem komaj čakala, da bom šla k pouku. Ko sem bila doma, sem varovala bratca in pomagala mami. Ko je bil zadnji dan počitnic, sem si morala pripraviti šolske potrebščine. Naslednji dan sem šla v šolo in sem se zelo veselila pouka. Ta dan je šla moja sestra prvič v šolo. S pevskim zborom smo jim peli pesmice, ki so se jih zelo razveselili.

Ko smo pevke prišle v svoj razred, smo se pogovarjali, kako se bomo učili. Napisali smo si tudi urnik. Imeli smo štiri ure pouka. Ta dan mi je bilo zelo lepo.

Tea Turk, 2.a

Prvi šolski dan

Komaj sem pričakovala prvi šolski dan. Pripravila sem si torbo in šolske potrebščine. Pripeljala sem se z avtobusom. Preobula sem se in poiskala našo novo učilnico. Naša učiteljica Marija Nabergoj je zelo prijazna in rada pomaga. Za prvi šolski dan nam je pripravila presenečenje - ladjico, v kateri je bil žvečilni gumi in bonboni. S pevskim zborom smo nastopili prvošolčkom. Z gospo učiteljico Zvonko Starc smo jih naučili tudi pesmico o luni.

Prvi šolski dan je zmeraj najlepši, zato mi ostane v lepem spominu.

Mija Horvat, 2.a

Že dolgo sem pričakovala prvi šolski dan v drugem razredu. In prišel je. V šolo me je pripeljala mama. Najprej sem poiskala učilnico. Veselila sem se srečanja s sošolkami. Že prvi dan smo nastopali s pevskim zborom prvošolcem. Prepisali smo si umik. Učiteljica nam je razdelila ladjice z bonboni in žvečilnim gumijem. Prvi šolski dan mi je zelo hitro minil.

Veronika Česnik, 2.a

Prvi športni dan

Komaj sem čakala naš prvi športni dan. Šli smo k cerkvi sv. Miklava. Pred šolo smo se zbrali drugošolci osemletke in devetletke. Najprej smo šli po asfaltni cesti do Gradišča. Pot smo nadaljevali po stezi. Stopati smo morali previdno, da ne bi kdo padel. Končno smo prispeli na cilj. Pri cerkvi smo se oblekli, ker smo bili potni. Malo smo si odpočili, pomalicali in se razgledali po dolini. Čez nekaj časa smo se odpravili proti šoli in potem domov.

Manca Bratož, 2.a

Ko sem izvedela, da bomo šli na športni dan, sem bila zelo vesela. Pred šolo smo se zbrali z nahrbtniki. Vanj sem dala malico in pijačo. Ko smo se vsi zbrali, smo zapustili šolo. Odpravili smo se po ozki poti. Hodili smo zelo dolgo. Ko smo prišli do cerkvice, smo malicali in se igrali igrice. Visoko v gorah smo opazili gamsa. Nekateri so pozvonili z zvonom na cerkvi. Spustili smo se v dolino. Ko smo prispeli do šole, smo se poslovili in odšli vsak na svoj dom. Utrujena, vendar zelo zadovoljna sem doma pripovedovala svoje doživetje. Že zdaj se veselim novega športnega dne.

Petra Česen, 2.a

Iz CUIO

SINDIKALNI POHOD ZA DUŠO IN TELO

Čeprav je minilo že kar nekaj mesecev od zaključka lanskega šolskega leta, so spomini še živi in nepozabni.

V našem Centru vedno zaključimo s podelitvijo priznanj in pohval našim gojencem. To je dan, ko vsak otrok dobi eno ali več pohval za kakršen koli uspeh ali dosežek. Zavedamo se, da ima pohvala posebno čarobno moč pri vzgoji, zato s pohvalami ne skoparimo. Največje zadoščenje je opazovati presrečne otroke pri sprejemanju pohval in odhodu v tople domove na počitnice. Zaključek je preprost, dobra šolska letina. K njej pripomore prav vsak uslužbenec v našem Centru. Delo ravnatelja, tajnice, preko učitelja, knjižničarja, terapevta, medicinske sestre, psihologa, socialnega delavca, perice, kuharice, garderoberke, voznika in šivilje je rodilo sadove. Prav vsak je postavil kamenček v mozaik našega otroka, tudi tista čistilka, ki zna prisluhniti skupinici otrok že v zgodnjih

To je bilo najlepše. Na vrsto smo prišli skoraj vsi

jutranjih urah. Obiščejo jo vsak dan, preden gredo k pouku.

Ko se šolska vrata zaprejo, odhajamo tudi mi na zaslužene počitnice. Ker naš sindikat ne drži križem rok in pridno opravlja svoje poslanstvo, je za vse delavce organiziral pohod po nanoški planoti do Vojkove koče. To je bila priložnost za sproščene, predvsem pa človeško tople medsebojne odnose. Poleg tega pa je imela lepota narave v tem času zdravilno moč za dušo in telo.

Po dveh urah hoje smo prišli do Vojkove koče, kjer smo se okrepčali, nato pa družili in veselili v skrbno pripravljenih družabnih igrah. Domov smo odhajali zadovoljni, obogateni s prepričanjem, da smo storili nekaj zase pa tudi za skupnost, kar je še posebno velika vrednota. Člani sindikalnega odbora smo sklenili, da bomo tako zaključili vsako šolsko leto.

Danica Benčina

MI SMO V EVROPI

Še vedno nosimo v sebi vtise o slavnostni prireditvi ob vstopu Slovenije v EU. ob vsem tem pa razmišljamo o vlogi, mestu in našem poslanstvu.

Najprej smo vsi ljudje. Vsak izmed nas nosi v sebi svoje karakterne značilnosti. Skozi življenje in delo znamo in zmoremo spreminjati sebe, sprejemati druge in živeti z drugačnostjo.

Narava našega dela nas uči, da se veselimo drobnih uspehov, strokovnost pa nam narekuje, da si postavljamo tudi zahtevne cilje. Včasih so dovolj drobne pozornosti in že podiramo ovire. Včasih pa so potrebne dolgotrajne, potrpežljive, naporne ure dela, da opazimo sadove svojega dela.

Prizadevanja za prepoznavnost našega Centra želimo poudariti v prikazu našega dela, življenja in strokovnosti; v druženju, povezovanju in sodelovanju; vključevanju mladih s posebnimi potrebami v širše družbeno okolje, v izmenjavi izkušenj in stalnem strokovnem spopolnjevanju. Že vrsto let se oblike naših prizadevanj širijo tudi preko meja naše Slovenije, v Evropo.

V minulem šolskem letu je naša logopedinja Katja Bucik predstavila logopedsko sekcijo Društva defektologov Slovenije na skupščini logopedov Evrope v Malmu na Švedskem. Plesna skupina Vrtiljak s spremljevalci je sodelovala na Festivalu izraznih umetnosti v Atenah - Grčiji z drugimi mladimi iz Evrope. Preko dramskih, likovnih in kreativnih dejavnosti so predstavili Slovenijo. Cilj - navezovanje novih stikov z mladimi, pridobivanje izkušenj, dvig samozavesti in boljša samopodoba udeležencev, je bil dosežen. Defektologinji Mašenka Rodman Madric in Tatjana Čigon sta aktivno sodelovali na 12. AISSD World Congress (Mednarodno združenje za znanstveno raziskovanje na področju inteligentnostih motenj) v Montpellieru v Franciji.

Zakaj se tega ne bi znali veseliti, zakaj ne bi bili na to ponosni? Če je to sestavni del Evrope, v kateri živimo in ji pripadamo, lahko rečemo, da smo res v Evropi.

Nevenka Tkalcich

POTEPANJE PO RIMU

Varovanci skupine »IVO« so si zaželeli, da bi izvedli ekskurzijo v glavno mesto Italije, v mesto Rim. Obisk mesta nam je uspel tudi s pomočjo prisluženega lastnega denarja. Organizacija ekskurzije se je pričela že nekaj mesecev prej.

Namen je bil obiskati prestolnico Italije in se seznaniti s tamkajšnjo kulturo v najširšem pomenu besede.

Najprej je bilo potrebno rezervirati prenočišča v hotelu. Izmed mnogih je bil le Tiber Camping pripravljen rezervirati prenočišča za tolikšno število invalidov na invalidskih vozičkih. Spali smo v dvopostelnih bungalovih, stavba s tuši in z WC-jem je bila 20m stran. Plačilo preko banke je moralo biti urejeno že ob rezervaciji, nekaj tednov pred odhodom.

Odločili smo se, da pridobimo evropske zdravstvene izkaznice.

V kuhinji smo se dogovorili za pripravo popotnice, ki smo jo vzeli s seboj na potovanje. Zmenjeni smo bili, da bomo kosili v restavraciji, ostala dva obroka pa iz popotnice.

Ker je bilo za 9 varovancev le devet spremljevalcev z voznikom in vodičem vred, smo v spremljevalno ekipo povabili tiste delavce, ki imajo že utečeno prakso za tako spremstvo.

Za izvedbo lokalnega vodenja po mestu smo se dogovorili z gospodom Bogdanom Vidmarjem, ki je študiral na pedagoški fakulteti v Rimu.

Za same potrebe potovanja smo si v knjižnici priskrbeli knjigo o Rimu ter skupaj z vodičem izdelali plan ekskurzije.

Preko interneta smo načrtali pot potovanja mimo Benetk, Padove, naprej do Bologne in mimo Cezene do Rima.

Zaradi prostorske stiske v vozilu je bilo potrebno pripraviti čimmanj obsežno, a uporabno osebno prtljago; s seboj smo imeli tudi pelerine, če bi deževalo.

Z voznikom smo uredili potrebno dokumentacijo za prevoz potnikov v tujino.

1. dan

Po planu smo prvi dan, v sredo, vozili mimo Benetk do Padove, naprej proti Bolognji do Cezene in nato do Rima. Imeli smo dva postanka; enega daljšega, da smo pomalicali, in krajšega. Že med potjo smo se seznanili z zgodovino Rima ter z njegovimi znamenitostmi. Tja smo prispeli ob šestih popoldne in se nastanili v Tiber Camping. Po večerji smo se odpeljali proti središču mesta na nočno panoramsko vožnjo. Ogledali smo si trg Piazza del Popolo, z obeliskom in cerkvijo Santa Maria Maggiore ter vodnjak Fontano di Trevi.

2. dan

V četrtek dopoldne smo si najprej s panoramsko vožnjo ogledali predel mesta Lateran, židovsko četrt in grad Castel Sant'Angelo. Vožnjo smo zaključili pri Vatikanu, kjer smo izstopili. Najprej smo si ogledali notranjost cerkve Sv. Petra, kasneje tudi veličastno dvorišče. Kosilo smo imeli v restavraciji. Po daljšem odmoru smo pot nadaljevali do trga Piazza Navona, ogledali smo si tudi tempelj in cerkev Pantheon. Privoščili smo si najboljšo kavico znamke »Tazza d'oro« in sladoled. V poznih popoldanskih urah smo hoteli obiskati podeželje. Peljali smo se po stari apijski cesti skozi vrata Sv. Sebastjana do bazilike Sv. Sebastjana in mimo Kalistovih katakomb. Vendar nam je dež močno ponagajal, tako da smo sklenili, da se vrnemo v kamp. V kampu smo, v dogovoru z lastnikom, večerjali našo hrano v restavraciji in se prijetno družili.

3. dan

Dopoldne, v petek, smo se odpeljali v stari Rim. Občudovali smo Kolosej, Forum Romanum, sam razvoj Rima, spomenik združene Italije, Trajanov steber in slovensko cerkev. Kosili smo zopet v restavraciji Terminal Gianicolo. Popoldne smo se odpeljali na podeželje proti vasici Frascati. Na poti smo si panoramsko ogledali grad Castel Radolfi, vključno z jezerom pod njim. V vasici nam je g. Bogdan priskrbel kantino, kjer smo poskusili svinjsko meso »porchetta« in domače vino. Ob hrani in pijači smo tudi veselo zapeli. V poznih urah smo se vračali v Rim, ki nas je očaral s svojo nočno podobo.

4. dan

Takoj po zajtrku smo se odpravili proti domu. Prvi postanek smo imeli kar v vasici Assisi, kjer smo si ogledali baziliko Sv. Frančiška in uživali v prečudovitem okolju. Opravili smo še panoramsko vožnjo okoli bazilike Marije Angelske ter krenili naprej. Vožnja nas je peljala po avtocesti, z daljšim postankom v bližini Padove, vse do doma.

Varovanci so si z zanimanjem ogledovali kulturne znamenitosti. Očarani smo bili z bogato in raznoliko kulturno dediščino. Pridobili so si nove izkušnje v drugem okolju, kot so ga vajeni; velike stavbe, velike razsežnosti, več vrst prometa (tramvaj, avtomobili, podzemna železnica),

hitenje ljudi, radoživost meščanov in veselo druženje v nočnih urah. Pridobili so predvsem pozitivne izkušnje glede odnosa ljudi do invalidov ter nad možnostjo neovirane vožnje invalidskih vozičkov čez prehode, na pločnike in v stavbe. Motila jih je predvsem tlakovana cesta, ki jih je kar pretresla. Ugotovili smo, da se z dobrim sodelovanjem spremljevalne ekipe lahko podamo na bolj zahtevne poti. Za posamezne varovance je bil program utrudljiv, za večino kljub naporu pa zanimiv in enkraten. Vsekakor pa je potrebna dobra priprava: začrtan program in pot, prenočevanje, dokumentacija, prehrana, vodenje in prevoz. Obenem je potrebno imeti tudi dovolj poguma za premagovanje novih izzivov.

Matejka Moderc

Iz društev

PESTRO POLETJE

Območno združenje Rdečega križa Ajdovščina je tudi v letošnjih počitnicah poskrbelo za mirnejše počitnice nekaterih družin.

Že takoj ob koncu šolskega leta smo 30 družin obvestili, da bomo enemu otroku v družini kupili komplete delovnih zvezkov, ostalim pa preskrbeli druge šolske potrebščine.

Posebej veselo je bilo v prvi polovici avgusta, ko smo brezskrbne počitnice ob morju omogočili kar 18 otrokom s področja občin Ajdovščina in Vipava. Za en teden smo jih brezplačno popeljali v Mladinsko zdravilišče in letovišče RKS Debeli rtič. V osrčju mediteranskega parka, na urejeni plaži ali ob bazenih s prečiščeno morskovo vodo in na najrazličnejših igriščih so se otroci sprostiti, stkale pa so se tudi številne nove prijateljske vezi. Tudi oni so bili del velike skupine 1000 otrok, ki jim je Rdeči križ Slovenije omogočil brezplačno enotedensko bivanje ob morju.

Sicer smo na OZ RK v letošnjem letu že do sedaj namenili veliko sredstev tudi za druge načine blažitve socialnih stisk naših občanov. V prvi polovici leta smo izdali že preko 1.3 tone pomoči v hrani in toaletnih potrebščinah. Skupna vrednost vseh oblik pomoči našega OZ RK v tem letu znaša že dva milijona tolarjev.

V začetku oktobra pa smo še pred eno zahtevno nalogo, saj bo v Ajdovščini potekala krvodajalska akcija (6., 7. in 8. oktobra v kulturnem domu). Želimo si, da bi bila tudi letos tako dobro obiskana kot je bila prejšnja leta. Letos so naše občanke in občani že 550 krat darovali kri, večina na oddelku za transfuziologijo šempetrske bolnišnice, del pa na enodnevni februarski akciji v Ajdovščini. Zelo pa smo hvaležni Centru za usposabljanje Slovenske vojske Vipava, s katerimi smo sodelovanje obudili lanskega oktobra. Od takrat so za darovanje krvi motivirali že 580 kandidatov.

Polnoletne in zdrave občanke in občane vabimo, da se nam pridružijo in z darovanjem krvi pomagajo reševati življenja.

Območno združenje Rdečega križa Ajdovščina

DVE NOVIČKI IZ ŽENSKE BALINARSKE EKIPE DRUŠTVA UPOKOJENCEV »VIPAVKE«

11. septembra 2004 je v okviru prireditve VIPAVSKA TRGATEV 2004 potekal tudi balinarski turnir. Sodelovalo je osem ekip, med njimi tudi balinarke Društva upokojencev Vipava - edina ženska ekipa. Eno leto smo nabirale izkušnje in pridno vadile na balinišču v Vipavi. In obrestovalo se je. V četvorki smo prejele lep in težko dosegljiv pokal.

Že naslednjo soboto smo se udeležile MEDNARODNEGA BALINARSKEGA TURNIRJA, ki ga tradicionalno organizira Društvo upokojencev Kanal. Od doma smo se odpeljale z željo, da bi se čim bolj uvrstile. Prvo igro smo začele zelo dobre, v zadnjem metu pa nas je za kratek čas

zapustila športna sreča. Toda to nam ni vzelo poguma in v nadaljevanju smo dosegle dobre rezultate. Med enajstimi ekipami smo se uvrstile v finale. Balinarke iz Kanala so bile premočne za nas in so nas premagale. Srebrnih kolajn smo se razveselile, kot da bi bile zlate.

*Anuška in Ana,
iz DU »VIPAVKE«*

RAZMETANO PODSTREŠJE

Društvo za kreativno preživljanje prostega časa

Tako kot poletja je konec tudi razstave ustvarjalcev Lade Jakše in Rafaela Samca. Omenjena razstava se je pričela 5. avgusta, ko se je v prostorih stare šole zbrala večja skupina ljudi, ki imajo radi umetnost. Kulturni dogodek je popestrila tudi glasba, saj je Lado skupaj z mladima vipavskima talentoma, Rokom in Markom Tomažičem, zaigral na pihala.

Lado Jakša kot priznan fotograf in glasbenik je s svojimi deli zagotovo očaral še tako zahtevnega obiskovalca.

Poleg fotografij pa so bile razstavljene tudi Samčeve voščene skulpture, ki so krasile mogočno stopnišče. Ljudje so bili nad njimi navdušeni, kar potrjuje tudi veliko število prodanih svečk. Razstavo si je bilo mogoče ogledati tudi v času Vipavske trgatve, kar je izkoristilo precej ljudi. Društvo se zahvaljuje vsem, ki so pri tem kakorkoli pomagali.

S pričetkom novega šolskega leta tudi letos društvo ponuja kreativne delavnice, ki bodo popestrile prosti čas vašega otroka. Potekale bodo v 1. nadstropju stare šole, v prostorih RP.

Letos ponujamo:

IGRALNICE

Otroci, še poznate *slepe miši*, *barvice* in *gnilo jajce*? Bi se jih radi igrali in obenem spoznali nove prijatelje? Vse to in še več vama zagotavlja vsak petek! Lepo vabljeni!

LUKA PREMRL 05 366 59 62

VID VIŽINTIN 05 366 54 76

Starost: 4-8 let

Kdaj: vsak petek od 16.00 do 17.00

ŠAH

Če ti je všeč šah ali bi se ga rad naučil, se nam pridruži ob petkovih popoldnevih ob skupinski igri. Vabljeni vsi šahisti in šahistke!

MONIKA FAJDIGA 031 880 228

Starost: 7-15

Kdaj: vsak petek od 17.00 do 18.00

GO-KART

Vsem ljubiteljem hitrih avtomobilov in dirkalnih stez ponujava nepozabne nedeljske popoldneve. S seboj prinesi čelado, rokavice in delovno obleko.

KRISTJAN BELTRAM 031 274 213
MATEJ FUČKA 031 496 867
Starost: do 15. leta
Kdaj: v nedeljo od 14.00 do 15.30
Kje: na parkirišču za tehničnimi pregledi

PLANET ZEMLJA

Tudi letos nas čakajo zanimive dežele in novi predavatelji, ki bodo svoje izkušnje in fotografije z veseljem delili z nami. Vabljeni vsi, ki vas privlačijo tuje kulture, pisane pokrajine in raznolikost ljudi!

ŠTEFAN REHAR 041 359 267
Vabljeni!

LITERARNI VEČERI

Predvidoma vsako četrto soboto v mesecu bomo gostili bolj ali manj znane pesnice in pesnike. Toplo vabljeni ljubitelji umetnosti in njeni ustvarjalci.

POLONA PUC 05 366 54 83
DAVID PUC 031 575 272

Za dodatne informacije pokličite animatorje.
Vabljeni!

Maja Rehar

GASILSKA ŽENSKA ČLANSKA DESETINA IZ VIPAVE

Nekega dne nas je Sonja Puc vprašala: »Ste za to, da bi se ponovno zbrala gasilska ženska članska desetina?« Večina nas jo je le začudeno pogledala, vendar so kljub prvemu odzivu »ja, mogoče, če bo čas...«, v vsaki izmed nas te besede še dolgo odmevale.

Čez nekaj mesecev pa je Sonja prišla na dan z odločnejšo besedo, ki nas je ločila od realizacije ideje. »V petek ob 18h imamo sestanek!« In kdo bi si mislil, da bo iz tega sestanka zrasla tako povezana desetina.

Na prvem srečanju smo bile mnoge, ki smo pred leti sestavljale mladinsko desetino, in od tistih časov nismo več imele stikov z gasilstvom. Kljub številnim »izkušenim gasilkam« je bilo v naši vrsti kar nekaj novepečenih.

Ker pač vsaka zadeva potrebuje glavo in rep, smo za glavo naše desetine postavile mentorico Tajano Vitkovič. Drugo glavo dvoglavega zmaja vipavskih članic pa smo soglasno zaupale desetarki Juditi Leban, ki je bila takrat še novinka na gasilskem področju. V gasilstvo pa jo je zvabil njen mož, član moške članske desetine.

Na naslednjem »zmenku z gasilskim domom« smo se dogovorile o vlogi vsake posamezne gasilke. In tako se je začela naša prva prava gasilska vaja. Sprva smo se lovile in spotikale ena ob drugo. Spojke niso in niso hotele skupaj, cevi so vedno znova pristajale na napačnih koncih...če bi seštevali kazenske točke prve vaje...si lahko samo mislimo, koliko bi jih bilo.

Vendar Tajana ni zlahka obupala nad nami. Doma je v prostem času, kolikor ji ga je pač ob družini in službi preostalo, posvetila magični rdeči knjižici, v kateri so zapisana vsa pravila za izvedbo suhe vaje. Čez teden dni, na naslednji vaji je vedela skoraj več kot sodniki.

Petki in kasneje tudi sobote so kar hitro minevali, vse bolj se je približeval tisti dan v oktobru, naše prvo občinsko tekmovanje, ko smo se morale pred vsemi pokazati in, kar je še pomembneje, izvesti vajo v najboljšem možnem času in seveda brez kazenskih točk.

Zadnje vaje pred tekmovanjem nam je šlo odlično. Nekatere vaje so bile seveda tudi katastrofalne, vendar z njimi smo le pridobivale, saj vsak ve, da se človek največ nauči iz lastnih napak.

Dan pred tekmovanjem smo imeli še zadnje vaje. Tisti dan smo prejele še zadnja navodila in nasvete, ki so nam jih delili vsi vipavski gasilci.

In napočila je tista sobota, ki smo jo tako nestrpno čakale. Tista sobota, ko bomo zvedele, koliko smo se naučile v tem kratkem času.

Na članskem tekmovanju, ki se je odvijal popoldne, sta bili kar 2 ženski članski desetini: me in članice s Cola. Sprva so bili naši pogledi nekoliko prestrašeni, saj smo dobile konkurenco. Čeprav smo vedele, da gremo v vsakem primeru naprej na regijsko tekmovanje, smo morale dati vse od sebe, saj nismo smele pustiti na cedilu vseh, ki so tako potrpežljivo in neumorno vlagali svoj trud v nas.

»Desetina za orodjem zbor!« je po vipavskem stadionu močno zadonel Juditin glas. In po zvočniku se je zaslišalo: » Sedaj bodo na progi A nastopile članice iz Vipave, ki so se po mnogih letih ponovno zbrale. Spodbujajmo jih z bučnim aplavzom!« In tako se je tudi zgodilo. Vse oči so bile uprte v nas, kar nam je še dodatno stopnjevalo tremo.

Občinsko tekmovanje v Vipavi 11.10.2003: članice A v izvedbi vaje

»Požarni objekt naravnost, odvzem vode iz bazena...prva, druga v NAPAD!« In tekle smo, sklapljale, »Gor, dol, gor, dol, gor, dol! Sesalni vod veži! Sesalni vod v vodo! Prva vode...druga vode...!« Dvig roke vodarja 1 pri trojaku, konec vaje.

Občinsko tekmovanje v Vipavi 11.10.2003: Gasilska slika članic A skupaj s člani A in B iz Vipave

Vipave!« Veselje je bilo nepopisno. Verjetno so bili tistega dne vsi vipavski gasilci ponosni na svojo žensko člansko desetino.

Na realna tla pa nas je kaj kmalu postavila Tajana: »Punce, čaka nas regijsko. Zato; kdaj bodo vaje?«

In vaje so bile takoj naslednji teden, v petek ob 18h. Kot skoraj vse prej in še potem. Včasih smo uro nekoliko zamaknili naprej, včasih nazaj, glede na to kako je katera izmed nas uspela utrgati vsakdanjim opravilom urico časa.

V slabem mesecu, kolikor nas je ločilo od regijskega tekmovanja v Novi Gorici, smo pridno trenirale. Na vajah je bilo včasih tudi nekaj hude krvi, vendar te pripetljaje smo dokaj hitro pozabili. Pridobivale smo na času in predvsem na spretnostih. Pri tem pa nam je zelo pomagal tudi Mile Matić, naš drugi mentor oziroma strokovni vodja ter prevoznik.

Regijsko tekmovanje se je odvijalo 15.11.2003 na stadionu v Novi Gorici. Na tekmovanje smo šle pozitivnih misli in upov. Na samem tekmovanju je bilo kar nekaj nepravilnosti, predvsem kar se tiče organizacije. Vsi časi izvedb vaj so bili med seboj pomešani, nihče pravzaprav ni vedel vrstnega

Ko so sodniki in desetarka pregledali vse, kar je pač potrebno in nam dali ukaz »prosto!«, smo se z nasmehom in ne bom pretiravala, če rečem tudi s kakšno solzo sreče spogledale in od veselja zakričale.

Šlo nam je kot po načrtih, naš rezultat je bil v okviru naših dotedanjih rezultatov z vaj. Požele pa smo tako bučen aplavz, kot ga tisti dan verjetno ni nobena druga desetina. Seveda pa smo vsi skupaj glasno navijali tudi za članice s Cola.

Na podelitvi je bilo najlepše slišati besede, ki so še dolgo odzvanjale v ušesih: » 1.mesto med članicami pa pripada članicam A iz

reda nastopov. Še najbolj pa je samo desetino zmedel naslednji pripetljaj. Ko smo stale v postroju pred komisijo A, ki pregleduje opremljenost desetin, je imela ena izmed nas pomanjkljivo oziroma nepravilno opremo...Hitele smo iskati naše »fante«, da bi si izposodile opremo, vsaj za izvedbo vaje...in na koncu nam je uspelo. Še pred tem pa smo morale čakati mladince, da so izvedli svojo vajo, saj smo jim posodile svoje čelade. V glavnem zmeda je bila na višku.

Vendar ko smo prišle na samo prizorišče, smo se nekako umirile, saj smo vedele, da nam zmedenost in trema pri tekmovanju prav nič ne pomagajo.

Zato smo se poskušale, kljub navijanju z tribun, zbrati in izvesti vajo, kakor jo najbolje znamo...In mislim, da nam je ta načrt dokaj dobro uspel. Res je, da so nam sodniki upravičeno pripisali 5 dodatnih kazenskih sekund. Vendar nismo še obupale, saj nas je čakala še štafeta. In v njej smo dale res vse od sebe. Tekle smo, kot bi nam gorelo pod nogami.

Občinsko tekmovanje v Vipavi 11.10.2003: članice A štafeta

Po končanem tekmovanju pa so nas še kar nekaj časa pustili v negotovosti. Končno so po zvočnikih dali povelje: »Zbor desetin za razglas rezultatov je na stadionu čez 5 minut!« Res je, da so se te minute prevesile v skoraj pol ure, vendar nič zato.

Stali smo v vrstah...kot se za gasilske ekipe spodobi in čakali, čakali in čakali.

Končno so razglasili uvrstitve. Najprej pionirk in pionirjev, nato mladincev in mladink, končno so bile na vrsti uvrstitve veteranov in članov. In naposled še članic. Kot je v navadi, predvsem da se povečuje napetost, so razglasili uvrstitve od zadnje uvrščene ekipe do prvo uvrščene. Ko so razglasili četrto mesto in med njimi ni bilo vipavske desetine, je med vrstami završalo. Takrat smo se že zavedale, da smo med dobitnicami pokalov...Vendar nobena izmed nas si ni upala ne prej ne kasneje priznati skritih želja po državnem tekmovanju, torej po prvem mestu. In prav to se je zgodilo. **EKIPA ČLANIC IZ VIPAVE JE ZASEDLA PRVO MESTO.** Po novogoriškem stadionu se je zaslilo le glasno vreščanje in vpitje. »Prve smo, prve!!!« Lahko priznamo, da so nam tekle solze sreče. Ko smo se končno spravili na avtobus, verjetno še vedno nismo dojele, da gremo resnično na državno tekmovanje. Vesele pa nismo bile le me, temveč celoten avtobus z nami. Na poti proti Vipavi se je na njem prepevalo in veselilo. Ko pa je avtobus zapeljal pred gasilski dom v Vipavi, nam je preponosno vodstvo vipavskih gasilcev pripravilo presenečenje. Do vhodnih vrat v dom je bila raztegnjena preproga (ni bila rdeča, ker je v tako kratkem času niso uspeli dobiti, ampak je bila zelena), ob njej pa so bili parkirani vsi gasilni avtomobili z utripajočimi lučmi in prižganimi sirenami. Takšnega sprejema mislim, da ne priredijo niti državnim reprezentancam na letališčih. Praznovanje prvega mesta se je potegnilo še dolgo v noč oziroma jutro. Mentorica pa nam je iz usmiljenja dala nekaj mesecev prosto. Ko se je stopil sneg na okoliških hribih, so se začele tudi naše priprave na državno tekmovanje. Poleg veselja ob ponovnem srečanju s cevmi in spojkami ter ročniki smo imeli še poseben razlog za veselje. Naša desetarka je naznanila prav posebno novico... »Da bomo malo sleparili na državnem, ker bo v desetini en član več.« Seveda smo bile skupaj z njo vesele prav vse članice, ki smo v slabem pol letu postale zelo povezane med seboj.

Organizacija naše mentorice, desetarke in še koga, nas je neko soboto pod večer pripeljala v gasilski dom, kjer smo poprijele za krpe, metle in gobe ter počistile dom od vrha pa do tal.

Gasilni dom je »baje« prav oživel, odkar je pridobil tako število žensk pod svoje okrilje.

Vendar niso bila vsa srečanja tako rožnata. Nekatera so bila prav mučna. V slabi uri smo naredile tudi po pet ali več vaj, odtekle po dve štafeti...V glavnem, naporno.

Naporno urico vaj pa sta nam popestrila dva mala člana gasilskega društva; 4-letna Marina (hči mentorice Tajane) in 1-letni Filip (sin desetarke Judite), ki sta nas vedno znala spraviti v smeh.

Vedno bolj pa se je približeval tudi mesec maj in z njim državno tekmovanje. Zadnji teden je bilo v premešani ekipi veliko napetosti. Nekatere so zamenjale vloge v ekipi in izgledalo je, da nam gre odlično. Vendar ni minila vaja brez vsaj manjšega prepira. Predvsem na koncu vaj, ko smo bile vse izmučene in živčne. Prav zaradi tega je naša mentorica Tajana sklenila, da bomo v petek pred tekmovanjem naredile le eno vajo in odteklo le eno štafeto. In tako je tudi bilo. Da nas naslednji dan slučajno ne bi kaj bolelo.

Državno tekmovanje v Kočevju 22.5.2004: Pričetek vaje članic A iz Vipave

imela na voljo 8 minut, za pripravo orodja in izvedbo vaje. In tako je tekmovanje tudi potekalo. Nihče se ni lovil, kje bo tekmoval, kdaj..Vse je bilo vnaprej določeno.

Tudi vreme, je kljub slabim napovedim zdržalo. Vse do razglasitve rezultatov, ko je začelo deževati. Vendar našega veselja ob zasedenem 14.mestu nam niti slabo vreme ni moglo pokvariti. Presegle smo svoja pričakovanja in prejele srebrne značke. Na avtobusu na poti nazaj proti Vipavski dolini je bilo ponovno veselo. Le zakaj pa ne bi bilo?!

Na ta dan pa se je poleg državnega tekmovanja zvečer zgodil še majhen »žur«, saj sta rojstni dan praznovala dva člana gasilskega društva, naša članica Sonja in član moške A desetine Peter. Tudi ta dogodek se je v pesmi, plesu in predvsem veselju prevesil v jutro.

Mislím, da smo članice A iz Vipave vsem dokazale, da smo dobre gasilke, da zmoremo skupaj doseči prav vse in da smo poleg gasilk tudi dobra dekleta in predvsem dobre prijateljice, ki znajo držati skupaj. In kot nam je desetarka že napovedala, smo 25.avgusta 2004 pridobile še enega majcenega člana Jaka. Ob tej priložnosti naj še enkrat čestitamo naši desetarki, da je kljub dolžnostim, ki jih ima do mlade družine, uspela voditi tako ekipo do takih rezultatov kot smo jih dosegle. In predvsem pa ji še enkrat čestitamo za novorojenega Jaka!!!

Vso pohvalo in čestitke pa morata prejeti še naša mentorica Tajana Vitković ter naš strokovni vodja Mile Matić, ki sta nas prepričevala, da smo se potrudile in dale vse od sebe, ko je bilo to potrebno.

Regijsko tekmovanje v Novi Gorici 15.11.2003: Zmagovalna ekipa članic A iz Vipave

V ekipi pa smo bile: desetarka Judita Leban, sel Branka Božič, strojnik Andreja Škvarč, napadalka 1 Jana Puc, napadalka 2 Polona Puc, vodar 1 Tanja Koren, vodar 2 Majda Bajec, cevar 1 Sonja Puc, cevar 2 Tamara Trošt, rezervi Jožka Čuk in Ivana Škerjanec. Še enkrat vsem skupaj: Čestitke in ob letu osorej še enkrat!!!

Na pomoč!

Jana Puc

PERU

Peru, od katerega sta v Južni Ameriki večja samo Brazilija in Argentina. V njem je nekaj najbolj čudovitih pokrajin na Zemlji, hkrati pa so v njem ohranjeni občudovanje zbujujoči ostanki kultur, ki so cvetele pred prihodom osvajalskih Evropejcev (Špancev) v začetku 16. stoletja.

Peru ima tri velika pokrajinska območja: Obala ali Costa ob Tihem oceanu, Gorovje ali Sierra, ki zajema Ande, Gozdovje ali Selva pa tropske deževne gozdove in neprehodne pragozdove. Dežela osupljivih nasprotij!

»Da, to morava videti in doživeti«, sva si rekla z mojim sopotnikom Antonom Bavčarjem. Dober mesec dni je nastajal načrt potovanja: risanje, pisanje, spreminjanje...

Musho 3000 metrov - pričetek vzpona. Levo Huascaran-north 6.655m, desno Huascaran-south 6.768m.

Ogromne ledeniške razpoke med pet in šest tisoč metri višine

večinoma obiskujejo ljubitelji adrenalinskih športov.

Tu sva se odločila za 4-dnevni trekking v čudovito divjino Huayhuash. Gibanje med pravimi domorodci na višini med tri in pet tisoč metri je bilo priprava za kasnejše višje vzpone.

Moja pobožna želja je bila vzpon na šesttisočaka. V Cordielli Blanci je takšnih kar 29 vrhov.

Vsi so me prepričevali, da vzpon na najvišji vrh Peruja 6768m visoki HUASCARAN ni najbolj pametna ideja. Vendar sem bil trmast in sem vztrajal. Odpravo smo pričeli v vasi Musho, na tri tisoč metrih nadmorske višine. Skupaj z vodnikom in nosačem smo se prvi dan povzpeli do tabora na štiri tisoč metrih, drugi dan pa do zavetišča Don Bosco na 4670 metrih. Kolega Anton se je odločil, da ne

In končno odhod: Dunaj - Madrid - Lima. Let do prestolnice Peruja Lime, ki jo je leta 1535 ustanovil Francisco Pizarro in ima danes 8.000.000 prebivalcev, je trajal 12 ur.

Že na letalu sva po naključju spoznala slovaško alpinistično odpravo, ki je bila namenjena v severni del Peruja - gorski Huaraz - mesto, ki ga je leta 1970 do tal porušil potres. Skupaj smo najeli terensko vozilo in se iz obmorske Lime preko 4000 metrov visokih prelazov po celonočni vožnji naselili v HUARAZU. Mesto, ki leži na 3.000 metrih nadmorske višine,

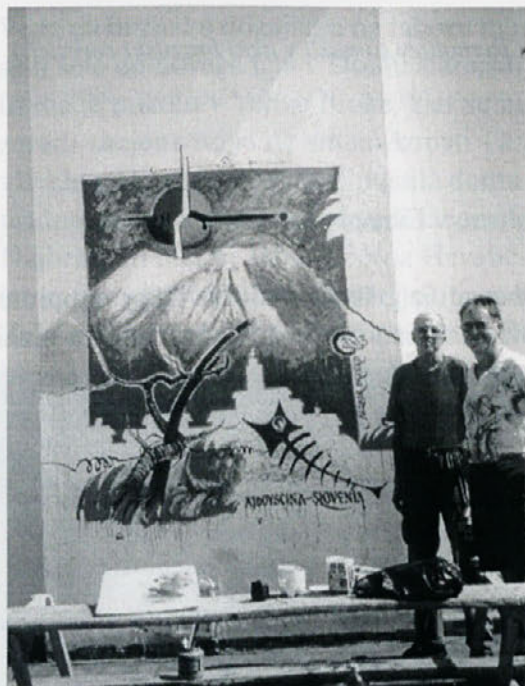
"Mostiček" čez ledeniško razpoko

Ob sončnem vzhodu na vrhu HUASARANA - 6768 m

Vrh sva osvojila v petih urah in pol, dobri dve uri prej, kot je običajno. Ob sončnem vzhodu se nama je odpril čudovit pogled na sosednje šesttisočake - kot bi bil v vesolju.

Večdnevni nadčloveški napori so bili poplačani. Hudega mraza in vetra niti ne občutiš. Občuduješ le svet pod seboj. Stisk rok s Fidenciom in še pred poldnevom sva bila ponovno v baznem taboru, kjer naju je s čajem pričakal nosač. Pospravimo šotor in proti večeru smo zopet v zavetišču.

Anton Bavčar in Branko Jazbar - "Čaven v Nazci"

Od tu naju je pot vodila v CUSCO, prestolnico Inkovskega imperija. Mesto s 300.000 prebivalci na nadmorski višini 3.300m velja za arheološko prestolnico Južne Amerike.

Tu sva dala na pašo svoji umetniški duši in si v tednu dni ogledala skrivnostne ostanke inkovske kulture: inkovsko sveto dolino URUBAMBO, MACHUPICCHU, OLLANTAYTAMBO, PISAC...

nadaljuje poti in nas bo čakal v zavetišču.

Vodnik Fidencio Henostroza Lliuya, nosač in jaz pa smo tretji dan v navezi nadaljevali celodnevni vzpon mimo številnih nevarnih razpok v ledeniku in začeli postavljati še zadnji tabor na šest tisoč metrih. Proti vrhu sva se z vodnikom in hkrati soplezalcem odpravila ob enih zjutraj, v jasni noči in ob polni luni. Zadnjih nekaj sto metrov je stena postajala vedno bolj pokončna in varovanje vedno bolj zahtevno.

Iz goratega Huaraza naju je pot vodila mimo suhega in nerodovitnega obmorskega pasu, kjer je ponekod bolj sušno kot v Sahari. Najprej sva se ustavila v vroči NASCI s skrivnostnimi risbami v puščavski tleh. Najela sva letalo in si risbe dobro uro ogledovala iz ptičje perspektive. Obisk ne bi bil nič posebnega, če lastnik enega od najprestižnejših hotelskih objektov ne bi izvedel, da sem tudi slikar. Takoj mi je ponudil poslikavo ene od sten objekta. Postavili so mi oder, prinesli akrilne barve, čopiče... In tako je v kraju znamenitih zarisov v pesku nastala stenska slika z motivi, ki so mi zelo blizu in domači: moje sonce sije med Čavnom in Kucljem, ki sta odeta v sneg, pod njima je stilizirana podoba Lokavca z značilno vipavsko arhitekturo, spodaj pa vinska trta, skrivenčena od sile vipavske burje, dodano pa je še okostje ribe kot simbol vode, minljivosti in hrepenenja.

Ko mi je v znak pozornosti podaril Kondorjevo pero, je navdušeno dejal: »Prva izvenameriška slika v Nazci.«

Branko Jazbar

Oče naš

*Ne reci "Oče", če se
vsak dan ne obnašaš
kot sin.
Ne reci "naš", če živiš
izoliran v svojem
samoljubju.
Ne reci "ki si v nebesih",
če misliš samo
na zemske stvari.
Ne reci "posvečeno
bodi tvoje ime",
če ga tudi ne častiš.
Ne reci "pridi k nam
tvoje kraljestvo",
če zmotno pričakuješ
materialno rešitev.
Ne reci "zgodi se tvoja
volja", če je ne*

*sprejemaš, ko je boleča.
Ne reci "daj nam danes
naš vsakdanji kruh",
če ne skrbiš za ljudi,
ki so lačni.
Ne reci "odpusti nam
naše dolge",
če v sebi netiš
grenkobo do brata.
Ne reci "reši nas
hudega", če se ne
opredeljuješ proti zlu.
Ne reci "amen",
če nisi razumel ali
nisi vzel resno
besed očenaša.*

(To molitev so našli v neki brazilski cerkvi.)

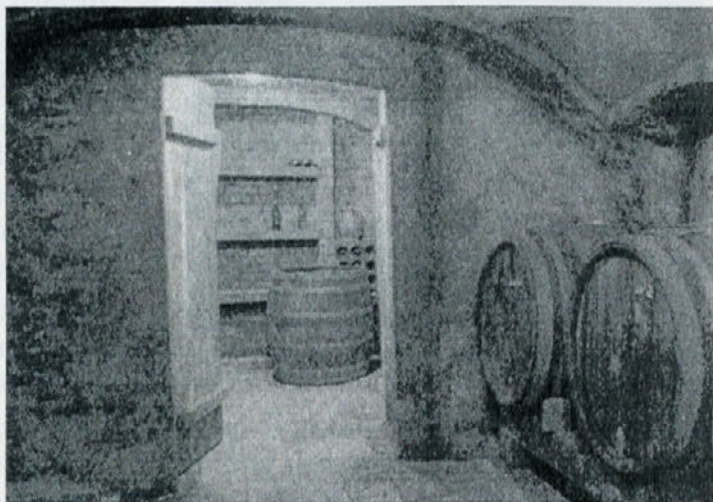
Kelti

Pozabljeni pionirji vinske kulture v Evropi

Kadar govorimo o starejši zgodovini vinske kulture, ponavadi iz grškega obdobja takoj vstopimo v rimsko in ponavadi prezremo tovrstno kulturo Keltov, ki za tisti čas še zdaleč ni bila na nizki ravni. Tako radi prezremo tudi Etruščane, kadar nanese beseda na vinsko trto na Apeninskem polotoku ali v Mali Aziji, od koder so Etruščani prišli.

Znano je namreč, da so Rimljani marsikaj prevzeli od Keltov, ki so že poznali lesene sode s kovinskimi obroči. Kelti so bili namreč veliki mojstri kulture železa. Rimljani so vino tovorili največkrat v znanih amforah, ki so bile primerne za toplejše kraje, na napornih potovanjih po gričevnatem svetu srednje Evrope pa so se te krhke posode pokazale kot neustrezne, pa tudi hladnejše podnebje jim ni bilo naklonjeno. Zato so pri spravljanju vina rade volje posnemali Kelte, ki so bili izumitelji lesenih sodov.

Zakaj je lesen vinski sod tako pomemben? Predvsem zaradi tega, ker je omogočil kakovostno zorenje, staranje vina. V dotedanjih amforah ti procesi niso mogli potekati dovolj kakovostno. Kako pomemben je lesen sod za zorenje vina, pove že to, da danes, v času najrazličnejših iznajdb sodobne tehnologije, najboljša vina zorijo v lesenem sodu in ne v cisterni iz nerjavnega jekla.

Toda Kelti niso znani samo po sodih, temveč prav po gojenju vinske trte, ki so jo negovali povsod, kamor so prišli in kjer so le bile primerne vremenske in druge razmere zanjo. Rimljani so z vinsko kulturo nadaljevali povsod tam, kjer so jo Kelti že začeli.

Po Plinijevem poročanju so Rimljani prvič srečali lesen sod v prvem stoletju pred Kristusom v Galiji. Ze Varro v knjigi o kmetijstvu, ki je nastala približno 50 let pr. Kr., piše, da je vino, ki je nekaj let zrelo v sodu, boljše od mladega.

Specifične oblike posode nam povedo, kakšno pijačo so pili iz njih. Posode za vodo in vino so imele ozke vratove, da se vsebina ni prehitro ogrevala.

*Drago Medved: Sto resnic o vinu
Založba Celovec, Ljubljana, Dunaj: MD 2001*

MEDGENERACIJSKI TABOR FIESA 2004

Vem, da bi znal o dogajanju na taboru marsikdo napisati kaj lepega. Na taboru sem bila prvič, ker sem šele od novega leta v Domu starejših občanov. Saj me poznate - navdušena sem nad gorami, in me je mikalo v Velike Bloke, kjer še nisem bila. Morje me pravzaprav ni nič privlačilo, ker se zaradi ranjene noge ne smem kopati - a rekla sem - poskusiti ni greh. Ker se je Mija tako lepo vživela v Domu, sem jo pač pustila doma - obljubila je, da bodo z našo "cimro" Marto vsak večer pridno ne le molile, temveč tudi klepetale - jaz pravim da kokodakale!

Najbrž sem bila na taboru edina Hrvatica in edina, ki je v šolo hodila na Hrvaškem (razen dveh let italijanske šole med okupacijo), zato bi raje povedala svoje vtise s tega vidika.

Zelo me je zanimalo predavanje o ladji Rex. Čeprav so jo Angleži potopili pred Izolo in čeprav je bila večja od Titanika in še bolj luksuzna, o njej na našem koncu - sem s Sušaka, ki je danes del Reke - nismo vedeli ničesar.

Takratna Dravska banovina, v kateri je bila zaobjeta vsa Slovenija, ni imela izhoda na morje. O Istri smo se v času stare Jugoslavije učili, da v njej živijo Hrvati. Da tam živijo Slovenci in tudi povsem avtohtona italijanska manjšina, se nam ni niti sanjalo. Vedeli smo sicer, da je Trst slovenski, a smo si predstavljali, da je njegova slovenskost izvirala izpod Triglava. Izhajal je časopis "Mladi Istranin" izrazito antifašističen, a le v hrvaškem jeziku in v latinici. Sokolski otroški časopis "Naša radost" pa je imel en članek v latinici, enega v cirilici in enega v slovenščini. O tem, da Slovenci živijo tudi pod Avstrijo, smo se sicer učili. Celu ustoličevanje koroških vojvod smo uprizorili v šoli. Učili pa smo se, da Slovenci pravzaprav nimajo svoje zgodovine. Nekaj so nam povedali o Gorazdu in Hotimirju, o kralju Samu in da so Slovenci sodelovali v kmečkem uporih Matije Gubca. Na to smo še omenili Prešerna - in konec. Tolminskega punta nismo niti omenjali. Za mesto Koper sem prvič slišala šele med vojno - ker so bili tam zaprti nekateri moji someščani.

Slovenščine smo se pravzaprav zelo nevsiljivo učili predvsem pri petju, saj smo se učili mnogo slovenskih pesmi, in so nam učitelji celo razlagali posamezne besede. Včasih je bila ta razlaga tudi napačna.

Ko se je končala prva svetovna vojna, so se meje z Italijo uredile šele 1922. leta. Moj starejši brat in sestra sta se rodila v begunstvu, v Zagrebu. (Kasneje sem dobila še dve sestri in brata.)

Sušak je prva Jugoslavija zelo favorizirala; še jaz se spominjam - rojena sem 1928. leta, kako se je naglo razvijal, enako kot Koper in Nova Gorica po drugi vojni. Zaradi železnice in carine, kjer je delalo mnogo Srbov, je Sušak imel celo pravoslavno cerkev.

Sušak se je razvijal na račun Reke in Trsta. Imel je močno zaledje, železniško progo do Zagreba in Delta (ustje reke Rečine) je bila največje lesno skladišče v srednji Evropi - saj so les vozili ne le iz Gorskega Kotarja, temveč tudi iz Slovenije čez Zagreb z vlakom. V Ljubljano smo raje potovali z vlakom čez Zagreb, kot čez takrat italijansko Postojno. Problem na Sušaku je bila železniška postaja - Sušak leži na griču. Do postaje je vodil zelo dolg predor, ki je bil grajen v zanki, in potekal sam pod seboj ter imel oddušnik pri trsaškem pokopališču. Tovarna železniška postaja je bila pod mojo rojstno hišo, vsi doma smo bili tako navajeni na ropot vlakov, da smo kljub temu vsi odlično spali. Zelo luksuzno in lepo železniško postajo "Sušak" so zgradili tik pred vojno - a potem ni služila svojemu namenu, saj je bil potem Sušak povezan z Reko. Spominjam se, da smo v vlakom morali zapirati okna, ko smo se peljali skozi predor, ker se je kadilo. Ko je v prvih dneh po vojni vlak še vozil skozi predor in je v njem obtičal, je neka zdravnica reševala otroke skozi okno, se na razbitem steklu urezala in umrla.

Na morju so bile žrtve tudi zaradi morskih psov, ki so prišli za ladjami. Neko žensko pri Kraljevići je morski pes pojedel. Blizu Bakra, pri rtu Srščica, se je ribičem v mrežo zapletla samica morskega psa in povrgla kar 52 mladičev, imela pa je tudi zajedavca, bil je velik kot srednje velika postrv in je bil prisen na njen hrbet. To samico, obloženo z ledom, so ribiči potem razkazovali za denar (1 dinar vstopnine), da so z izkupičkom zakrpali mreže. Preparirana je še danes na ogled v naravoslovnem muzeju na Reki.

Slovenska obala se mi zdi povsem drugačna od hrvaške. Zelo so me zanimala tudi soline, saj se o njih v šoli nismo učili niti pod Italijo ne, ko smo morali poznati vse italijanske province.

Moj sosed v Vipavi, pok. Pepe Lekanov, je šel 1910. leta kot 12-letni deček s šolskim izletom v Piran in so si ogledali tudi Soline. Takrat je bil pouk v šolah še slovenski. Iz solinarskih hiš so se vsuli otroci in z metlami napadli slovenske učence. Učitelji pa so, čeprav so stali pri strani, spodbujali otroke, naj se le pretepajo s solinarskimi otroki, in so jih naši nagnali nazaj v hišo...

Pa bodi za danes dosti...

Nada Kostanjević

ROŽICA, ROŽICI, ROŽICE

Ob odcepu glavne ceste zavijemo proti Slapu. Tu je v kratkem času zraslo novo industrijsko središče. Še preden pridemo do mosta, visi tabla z napisom TRS. To je smerokaz za novo kmetijsko trgovino, ki je bogato založena z zaščitnimi sredstvi in s kakovostno zemljo za rože, ki nam krasijo domove. V trgovini dobimo še marsikaj. V njej delata zelo prijazna prodajalca g. Ivo Kobal in g. Dušan Plesničar.

Zelo smo bili presenečeni, ko smo dobili vabilo na predavanje g. Slavka Zgonca. To je znani strokovnjak, ki govori, kot bi rožice sadil. Vsak četrtek ima svojo oddajo na radiu.

V četrtek, 15.7.2004 smo se zbrali v gasilskem domu, kjer je polna dvorana dočkala gosta, Slavka Zgonca. Uvodno besedo je imel gospod, ki je zaposlen v TRS-u. Nato nam je g. Zgonc prikazal barvne diapozitive prelepih rož. Govoril je tudi o raznih škodljivcih in boleznih, ki napadajo rože in sadno drevje. Sledilo je sodelovanje s poslušalci. Vsak, ki je postavil vprašanje, je dobil odgovor, kot da bi g. Zgonc vedel, kaj bo vprašan. Prav nič ni bil v zadregi, ali je vprašanje iz sadjarstva, vinogradništva ali cvetličarstva. Dve uri sta minili kot bi mignil.

Upam, da bo še kdaj prilika, da prisluhnemo predavatelju Slavku Zgoncu. Trgovini TRS se zahvaljujem za ta lep poučni večer.

Karmen Smet Rondič

Čim več let sem na svetu, bolj se mi zdi, da imamo reveži boljše, občutljivejše srce kakor bogati in mogočni. Če je to res, potem smo kljub vsemu mi srečnejši od onih. (Lojze Kozar)

Veliko nam govorijo o vzgoji. Toda čudovit, svet spomin, hranjen iz mladosti, je najlepša vzgoja. Če človek odnese iz življenja mnogo takih spominov, je miren za vse življenje; ta spomin ga bo morda zadržal pred velikim zlom. (Fjodor Mihajlovič Dostojevski)

Skrivnost uspeha v življenju ni v tem, da človek dela tisto, kar ljubi, temveč da ljubi tisto, kar dela. (Winston Churchill)

Poznati druge ni nič drugega ko znanje, poznati samega sebe je prava modrost. (kitajski pregovor)

Čustveno zrel človek zna živeti z bližnjim v miru. Čustvena zrelost je miroljubnost. Kdor je v sebi premagal in poduhovil otroško jezljivost in napadalnost, je osebno zrel. Zrel človek ne trati časa in moči za nepotrebne spore. (Anton Trstenjak)

Ne bojte se porazov! Prvi je potreben, kajti ta nas vadi v volji. Drugi je lahko koristen. Če tretjič ponovno vstanete, ste mož! (Rene Bazin)

Popolnost ni v glavi, ampak v srcu. Popolnosti nisi dosegel, če misliš, da ti ni treba nič več dodati, dosegel si jo tedaj, ko ni treba nič več črtati. (Josip Šimenc)

KAKO SMO ŽIVELI

KAKO SMO ŠVERCALI

*»Jaz sem tihi, zviti tihotapec,
pod okriljem črne polnoči
čez vse meje, skozi gozdne grape,
nosim tihotapljene reči...«*

(Iz knjige flamske pisateljice Monike van Paemel: Razlika)

S tihotapstvom, *kontrabandom*, *švercem* in še kakšna beseda bi se našla, so se ljudje ukvarjali odkar se je začel omejevati prost pretok blaga in je bila uvedena carina. O tem je bila napisana že marsikatera zgodba. Med take literarne junake spada tudi naš Martin Krpan.

Po vojni je veliko ljudi *švercalo* po sili razmer, za golo preživetje. V današnjih časih je tihotapstvo dobilo nove razsežnosti: mamila, orožje in na žalost tudi tihotapljenje ljudi.

Objavljamo zapis spominov iz časov, ko so si ljudje pomagali tudi s *kontrabandom*, da so preživel. Avtorica spominov Julija Sarajlič živi na Švedskem od leta 1954. Spomine je zapisala v 93. letu starosti. Rojena je bila v Budanjah, v zaselku *Žgavska vas* v družini Mikuš - po domače *Mikževi*. Verjetno je bilo takih ljudi takrat veliko. Z veseljem bi objavili tudi druge podobne spomine.

Tako smo začeli

Zvečer v mraku smo šli od doma. Dobili smo se na domenjenem kraju. Največkrat nas je bilo pet. Nikoli nismo šle punce same. Bile smo tri punce in dva fanta ali pa obratno. Ko smo se

dobili, smo šli skupaj do Loga in naprej proti dolejnjskemu mostu. V bližini mosta smo s dekleta skrila v grmovje, fanta sta odložila prtljago in šla brez nje na most pogledat, če je varno. Če je bilo vse v redu, sta prišla po nas.

Na drugi strani mostu smo se vzpeli na Planinski hrib in po hribu navzdol proti coni A. V bližini meje smo se spet skrile in fanta sta šla v izvidnico. Če je bilo vse v redu, smo šli spet naprej v smeri Rihemberka. Tam smo se malo odpočili in kaj pojedli ter nadaljevali

Julija Sarajlić, v mladih letih.

po cesti proti Štanjelu. Tu smo zavili na železniško progo in se po tirih napotili proti Opčinam. Na Opčinah smo sedli na tramvaj in se peljali v Trst. Kupčija je bila hitro sklenjena, saj so nas kupci že čakali. Noč smo prespali pri neki ženski. Drugi dan smo se z avtobusom odpeljali domov. Vedno je bilo tako in pot je bila vedno ista.

Ko smo spet enkrat šli na pot in v Štanjelu zavili na železniško progo ter hodili nekaj časa po tirih, smo zagledali ob progi karabinjerja. Ni nas ustavil in mi smo šli tiho mimo. Eden izmed nas je rekel: "Kako je dober, da nas ni ustavil." Nismo pa vedeli, da je bila to zaseda. Hodili smo nekaj časa, ko nas nenadoma ustavita dva karabinjerja. Morali smo z njima. Peljala sta nas skozi Dutovlje in na policijsko postajo. Tam smo morali odložiti prtljago in zaprli so nas v majhno sobo. Fanta so zaprli v drugo, ločila nas je samo tanka stena. Oglasile smo se, tako da sta vedela, kje smo. Drugi dan so nas peljali s kamionom v Trst. Karabinjer, katerega smo prejšnji dan prvega srečali, nas je spremljal. Sedel je zraven mene in mi potihoma rekel: "Zakaj niste ubrali druge poti, ko ste me videli in zakaj hodite peš? V Štanjelu vzemite avtobus in se peljite v Trst, in nihče vas ne bo nič vprašal."

V Trstu smo se ustavili v bližini železniške postaje. Peljali so nas v veliko stavbo in po stopnicah navzgor v veliko sobo. Sprejel nas je *ta glavni* in štirje uradniki. Začelo se je zasliševanje in uradniki so začeli tipkati in tipkati in tipkati. Šlo je tako naglo, kot da bi letele šibre. Ko je bilo tipkanja konec, nam je rekel *ta glavni*: "Adesso potete andare!"

A to nas ni ustavilo. Trmasto smo nadaljevali z našo kupčijo. Neko noč, ko smo se spet bližali meji in sta šla fanta v izvidnico, ju ni bilo nazaj. Čakale smo in čakale, fantov pa od nikoder. Ena izmed nas je rekla: "Tu ne moremo čakati do jutra." Naprej smo se odpravile same. Prišle smo do neke drče in se nekaj metrov peljale po njej navzdol po tazadnji. Kamenje, zemlja, naša prtljaga in me - vse to je povzročilo kar precej hrupa. Rekle smo si, če nas ni zdaj nihče slišal, ni tu v bližini nikogar. Šle smo skozi grmovje in prišle do velike gmajne. Kam sedaj? Po občutku smo se obrnile proti Rihemberku in prišle srečno na nam že znano zborna mesto. Počivale smo, saj smo bile utrujene. Nosile smo tudi prtljago naših fantov. Šle smo proti Štanjelu, tam počakale na avtobus in se odpeljale v Trst. Zakaj pa ne, saj nas je sam karabinjer podučil, kako se pride z osla na konja. Hvala mu!

V Trst je bila kupčija hitro sklenjena. Popoldne smo se z avtobusom odpeljale domov. Nič nismo vedele, kaj se je zgodilo fantom. Onadva sta nas čakala na domači njivi pri Logu. Bila sta vesela, ko sta nas zagledala. Prodale smo tudi njuno robo. In kaj se je pripetilo njima? V bližini meje sta ju ustavila dva vojaka. Vojska je imela tisto noč vaje. "Kam gresta?", sta ju vprašala. "Na Brje greva prašičke kupovat." Morala sta z njima na Brje. Tam so jima pregledali dokumente in ker nista bila sumljiva, so ju izpustili. Niso pa jima rekli: "*Bejšte domov*" in tudi ne "*adesso potete andare*", temveč "*idite kot kuče*".

O tem, kje smo kupovali cigarete, nismo med seboj nikoli govorili. Vsak je skrbel zase. Jaz sem šla po nakupu najraje v Idrijo. Mesto mi je bilo znano in tam je bilo več *opalt* (toskansko: *apalto di sale e tabacchi* - *trafika*). Povsod niso bili zadovoljni prodati toliko cigaret naenkrat. Bali so se, ker je bilo to prepovedano. Plačevali smo vedno z italijanskimi lirami.

Neki dan sva se odpravili s prijateljico na dolgo pot v Idrijo. Nesli sva vsaka svojo štručko surovega masla za prodajo in nakup. Od doma sva šli zelo zgodaj in seveda peš. Malo naprej od Godoviča je za nama pripeljal kamion naložen s hlodi. Ustavili sva ga. Rekli so nam, da ni prostora v kabini, da se lahko peljeva na hlodih. Meni je bil znan tisti rek, ki pravi, da se bolje slabo voziti kot dobro hoditi in tako so nama pomagali zlesti na hlode. Sedeli ali bolje rečeno čepeli sva med hlodi, tako ni bilo nevarnosti, da bi omahnili. Vozili so zelo previdno. Vozili smo se po Zali, kjer je ovinkov še in še ter voda in strmina na eni in na drugi strani ceste. Srečno smo se pripeljali skozi Zalo in pred Zagodom so nama ustavili ter nama pomagali dol. Niso naju smeli peljati skozi naselje. Zahvalili sva se ter nadaljevali pot proti mestu. Ko sva tako hodili sem in tja, nama prideta nasproti dva mlada miličnika. Ustavila sta naju in naju vprašala, kaj neseva. Povedali sva po pravici: "Ali ne vesta, da se ne sme?" Ne, nisva vedeli in maslo sva kupili tu v Idriji. Onadva sta pa le trdila, da je prepovedano. Miličnika sta bila mlada, medve tudi in moja prijateljica je bila zelo čedna. Opazila sem, da jo gledata malo več kot je bilo treba. Pustila sta nama maslo in nama še enkrat rekla, da je prepovedano. Gotovo je bilo to, da sta nama pustila maslo, prijateljčina zasluga in sem je bila deležna tudi jaz. Ko sva se počutili varni, sva prodali to, kar je bilo prepovedano, in kupili ono drugo, ki je bilo tudi prepovedano. Enkrat sem šla sama v Idrijo. Preden se je prišlo v mesto, je bila ob cesti velika skala in do vrha te skale je vodilo nekaj stopničk. Tam so Idrijčani skakali v vodo. Ali je še danes tako? Tja čez je vodil viseči most. Idrijčani so mu rekli »cigumust«. Na tej strani skale in ceste je bila *opalta*. Šla sem noter, prodajalko sem vprašala po cigaretah in ceni. Ni bila zadovoljna prodati toliko naenkrat. Rekla sem ji, da bom plačala z italijanskimi lirami. Takrat so bile lire zelo iskane. Žena je videla dvojni zaslužek, če menja lire za dinarje. Bila je v zadregi, kaj naj naredi. Po dolgem času je pristala. Sklenili sva kupčijo. Preden sem šla, je rekla, naj malo počakam. Šla je ven in kmalu prinesla nazaj steklenico žegnane vode. Začne me škropiti, jaz pa se križati. Bila sem že dodobra mokra. Ko sem odšla, mi je rekla:

"Bog s tabo!" Šla sem čez cesto k skali in po stopničkih navzgor, po *cigumostu* na drugo stran in po lepi sprehajalni poti, ki so ji rekli Rake, proti mestu k dobri znanki na obisk ter po isti poti nazaj proti domu. In Bog je bil z mano!

Švercali pa smo tudi med vojno in to v Gorico. Fantje niso hodili z nami, ker je bilo zanje nevarno. Tako smo enkrat čakali v Šturjah pri Snici, ker je bilo rečeno, da bo šel gospodar Snicev Gorico s parizarjem. Bilo nas je okrog 8. bili so z Otlice, višenj in še od drugod. K nam prode en moški in nam reče, da naj gremo z njim. Bil je domačin in je znal nemško. Šli smo z njim in prišli do hubeljskega mostu. Nasproti nam prideta nemški oficir in en vojak. Rekla sta nam, da ne smemo v Gorico, ker so ponoči partizani napadli nemško postojanko in da naj gremo domov. Razšli smo se. Jaz sem šla nazaj v Snico. Tam je bil en voznik, doma nekje od Višenj. Vprašala sem ga, če grem lahko z njim. Privolil je in mogoče je bil tudi zadovoljen, da ni šel sam. Ko sva prišla do Slekti in še malo naprej do borovega gozdička, so začeli streljati po nas. Mož je voz ustavil in legla sva v grapo. Ko so nehali streljati, sva se odpravila naprej. Imela sva srečo, da se nama ni nič pripetilo.

Pot v Gorico ni bila nič bolj varna kot pot v Trst. Lahko si bil ob vse. Zato so priskrbele tovarišice. Do Črnič je šlo dobro, brez kontrole. Od Vrtovina naprej se je začelo ustavljanje in kontrole in to se je nadaljevalo vse do onkraj Šempasa. To je bila carina. Uboge ženske, ki so prišle z Otlice, Višenj in drugih krajev, so bile ob tisto revno, kar so imele.

V Gorico smo hodili na razne načine, včasih peš, dostikrat pa tudi z nemško kolono, saj so nas radi vzeli s seboj, počutili so se še bolj varne. Partizani niso napadli, če so bili zraven civilisti. Peljali smo se tudi z vlakom, v živinskih vagonih, sedeli smo na tleh.

Spominjam se, da smo se enkrat peljali s starim avtobusom. Malo pred Šempetrom se je ustavil in ni hotel naprej. Vsi smo šli dol in ga z združenimi močmi porinili. V avtobusu ni bilo sedežev. Stali smo tesno drug ob drugem in se srečno pripeljali v Ajdovščino.

Enkrat, ko smo spet šle v Gorico, je ena izmed nas nesla s seboj živega petelina. Tisti dan ga

ni prodala. Morala je z njim v "hotel". Tako smo rekli prenočišču, kjer smo ponavadi prespali. Petelin se je zgodaj zbudil in po njegovi navadi, posebno pa še zato, ker je prenočil v *hotelu*, je veselo zakikirikal.

Enkrat sva se s prijateljico odločili, da greva v Palmanovo po tobak. Iz Gorice sva se odpeljali z avtobusom in v Palmanovi vprašale, kje bi ga dobili. Rekli sonam, da tega dobimo na deželi. Šli sva in hodili po cesti. Ni bilo prav blizu. Nad sabo sva zaslišali *štorkljo*. Tako so rekli malemu vojaškemu letalu. Začeli so streljati po naju; legli sva v grapo in tam ležali, dokler se ni letalo oddaljilo. Pri prvih hišah sva vprašali po tobaku. Napotili so naju do velike hiše, kjer so živele 3 družine. To so bili koloni. Pri njih sva dobili tobaka po želji. Pokazali so nam tudi, kje nam ga bodo zrezali. Bilo je kar daleč. Hodili sva po stezi med polji in tako prišli do mlina. Liste tobaka so zložili v nekakšno korito, ga poškopili, na vrh pa položili težak pokrov in stisnili. Tako se je tobak *prešal*. Počakati sva morali dve uri. Ker je bila ura kosila, so delavci odšli jest. Tudi medve sva bili lačni, saj nisva tisti dan še nič jedli. Ko so prišli nazaj, so nam rekli, naj greva v kuhinjo. Tam sta naju čakala krožnika *knedlov* in za vsako kozarev vina. Gospodinja naju je samo gledala, kako so *knedeljni* izginjali z najinih krožnikov. Dobri ljudje!

Ko je bil tobak pripravljen, sva plačali, se zahvalili in odšli proti mestu. Treba je bilo poiskati prenočišče. Dobili sva ga pri neki družini ter čakali v kuhinji, da nama bodo pokazali ležišče.

Kuhali so polento in v ponvi je nekaj cvrčalo. Ko je bila polenta kuhana, jo je gospodinja zvrnila na velik krožnik, razdelila jo je po krožnikih in tisto cvrčanje v ponvi je bila omaka s klobasicami. Dali so tudi nama. Pri jedi nismo pili vina. Na mizi je bil liter vode. Taka je bila njihova navada. Po večerji so naju peljali pokazat, kje bova spali. Šli smo v *štalo*, ki je bila zelo snažna in urejena. Živina je ležala in prežvekovala. Ženske so po tleh raztrosile slamo. Usedli smo se na slamo, ženske (bile so tri) so pletle nogavice. Pogovarjali smo se o vsem mogočem. Nato so prišli trije fantje. Ko sva povedali, od kod sva, so nama rekli, da so bili v *Vipacco* pri vojaki. Tako smo se pogovarjali pozno v noč. Jezik nama ni delal težav in družba je bila prijetna. Zjutraj sva se odpravili v mesto Palmanovo, nato z avtobusom do Gorice in nato naprej proti Vipavi.

S *švercem* je bilo pa tako, kakor je rekel Ribničan:

»Ko ručica se prāda
nej dnarca nje blaga.«

1947. leta je bilo naše *švercanje* končano. Meja je bila tesno zaprta in bilo je zelo strogo. Čez nekaj let sem spet šla v Trst, pa ne po Planinskem hribu, temveč z vlakom, legalno - in se nisem več vrnila.

*Julija Sarajlić, roj. Mikuš, 1911 v Budanjah,
bivajoča na Švedskem*

PISALI SO NAM

Pisala nam je hčerka Doroteje Vojković, roj. Petrič, in nam poslala mamino pesem o Vipavi, ki se začenja takole: *O, Vipava, v mehkem domotožju mi srce ob mislih nate zadrhti...* Gospa Doroteja živi sedaj v Zagrebu. Rodila se je 1910. leta očetu Alojzu Petriču in materi Alojziji Jež. Živelci so na Nanosu. Takole se spominja teh časov: Leta 1918 so me starši vpisali v prvi razred ljudske šole... Spominja se starega šolskega vodje, zelo dobre in sposobne učiteljice in častitega gospoda, ki je učil verouk. V lepem spominu ji je ostalo prvo sveto obhajilo in venček, ki ji ga je napravila teta Karla Štacin. Fotografiral pa jo je gospod lekarnar in to je bil "divan" spomin še dolga leta. Ko je dobila šolsko spričevalo, ga ni znala prebrati, ker ni bilo pisano v "mom" jeziku. Prebrala ji ga je mama in rekla: "Dorica, pa ti si odlična. Same ene imaš." Starši so nekaj časa živeli v Kopru, po prvi svetovni vojni pa so emigrirali v Ljubljano.

Gospe Doroteji želimo še dosti zdravih in vedrih let!

UO

ZA RAZVEDRILO

VOLITVE 2004 - KANDIDATI ZA POSLANCE

V križanko so vključeni vsi kandidati strank, ki kandidirajo v 11. volilnem okraju druge volilne enote, katerih imena so bila do 15. septembra dosegljiva na uradnih spletnih straneh strank.

VIPAVSKI GLAS	JUŽNO-AMERIŠKA TOVORNA ŽIVAL	GENERAL-SEKRETAR OZN, KOPI	REKA SKOZI IDRIJO	POVRŠEN IZČEDNIK NA RANI	 KANDIDAT ČETVORKE ALJKSANDER BELZA BUDAU	IME IN PRIMEK KANDIDAT DeSUS	EVGEN BIAVČAR	KITAJSKA UTEŽNA MERA	ŠKODLJIV NARAVNI POJAV	IME VEČ SLOVENSkih GRADOV	 VELIK NERED, ZMEDA	 BOOMER-TRÖST	ZAČETNICI KANDID. SLOVENIJA JE NAŠA	ZNESEK, KI SE PLAČA ZA TREČAJ	SESTAVIL VLADIMIR ANŽEL		
AMATER, NISTRO, KOVNIJAK	L	A	I	K			E		U				B	T	ZAČETNICI KANDIDATA ZA PODJETNO SLOVENIJO		
IME IN PRIMEK KANDIDATA NSI	A	N	D	R	E	J	B	A	J	U	K	DEL TENIŠKE IGRE SPOD. DEL POSODE	P	E			
VELIKA TROPSKA PTICA	M	A	R	A	B		NEPRIJETEN VONJ	S	M	R	A	D	4 IN 24 ČRKA NAŠE ABECEDJE	Č			
JANEŽ (LATINSKO)	A	N	I	S		KRATICA ZA DOKTORSKI NAZIV	D	R		A		O	N	S	A	KNJIGA ZBIRALJE VIDOV	
 POLOŽAJ PRI ŠAHU		JOŽE TOPORIŠIČ	J	T		IME AMERIŠKEGA FOTOGRAFA IN REŽISERJA GIBSONA	M	E	L		INDUSTRIJSKA RASTLINA	S	O	N	J	A	
GORA NA KOROŠKEM	M	I	C	A		ZERAV KRAJ V BOKITOTORSKI	I	G	A	L	O	 STAR SLOVAN	A	N	T		
IME JORALKI GARDINER	A	V	A			OSAMA ... LAJEN	P	L	U	R	A	L	GRŠKI JUNAK PRUJ TROJ	A	H	I	L
TOMAŽ ANŽIN	T	A		B	A	KOSARSKI BOJ PLODNOSTI METALNA VEV Z ZANKO	L			N	I	R	V	A	N	A	
 PRIPADNIKA ILIROV		HUDA JEZA	I	L	I	R	K	A			OSHRNI PRAZNIK	G	O	J		A	S
IME IN PRIMEK KANDIDATA SLS	B	R	A	N	K	O	T	O		A				Č	NOVOB	ČLOVEK Z VELIKIMI OČMI	
EVROPSKA GORODARSKA SKUPNOST	E	G	S			NAMESTNIK POMOŽNI DUCHOVNIK KANDID. STRAN EKOLOŠKI OBANI, NATAŠA	V	I	K	A	R			I		O	
AVTOMOBILSKA OZNAKA SLOVENIJE	S	L	O			SKLADATELJ CERKVIENE OLADNE ALOD	V				ENAKI ČRKI	H	H		T	K	
 UTEMELJITEJ MARKSIZMA, KARL (DVAH PRVA)		KRAJ V IZ SLOVENIJI V PODKRAJSKEM PODOLJU			PRIDRVALEC VIČA		A			GLAVNO MESTO BELORUSIJE				A		A	
ROŽNI VINEC						ZIMSKO PREVOZNO SREDSTVO											
ANTIČNO RAČUNALO						KANDIDAT AKTIVNE SLOVENIJE, ALES											
ENAKA SOGLASNICA						PODLOŽNIK V FEVDALIZMU LAURENCE OLIVIER											
KANDIDAT ZLSJ, BORUT																	
KLIN, KI VEŽE SORO Z VOZOM, SORNIK																	

Rešitev križanke iz 69. številke VG

Vodoravno: potop, pin, Om, KS, prepelica, bikini, GK. Tilen, enolog, **planinsko društvo**, rešeto, rota, kum, **balinarski**, aroma, **klub**, kurz, kad, LB, obla, ala, okra, red, Andrija, Ursus, RN, oscar, krš, AN, boja, Kana, Set, **nogometni**, IK, Izvir, et, AEK, **kolesarski klub**, ab, ME, apertura, gluhost, os, Abano, INRI, Trst, IR, lar, Pija, Ami, kritina, skat, var, Kajetan.

Navpično: PP, PR, ako, ksi, gips, orgle, rak, rezkalnik, **tekaško društvo** **Burja**, OP, Neum, ar, IL, hiat, petit mal, San Remo, Lino, bruno, sestav, Pils, BK, es, Gea, trma, ick, alod, botra, sir, nano, lub, rom, spot, driblanje, kes, KK, Oberon, AN, Atair, IRA, minuta, DO, nektarij, **košarkarski klub**, TE, kilt, sulica, uralit, snov, krajani, banana, Igo, IZ, arak, Oran.

PRISPEVKI ZA VIPAVSKI GLAS OD 1.7.2004 DO 15.10.2004

Dora Ambrožič	Slap	2.000 SIT
Vida Bajec	Gradišče	2.000 SIT
Majda Clemenž	Ljubljana	1.000 SIT
Klelja Dolenc	Kanal	1.500 SIT
Ana in Štefan Furlan	Francija	5.000 SIT
Marija Gul	Lože	3.000 SIT
Stanka Jamšek	Gradnikove br. 13	1.500 SIT
Valentina Kogoj	Budanje	2.000 SIT
Jožefa Krhne	Glavni trg 5	5.000 SIT
Štefka Mahnič	Brestovica	5.000 SIT
Sonja Marc	Ob Beli 3	2.000 SIT
Ivanka Meze	C. 18. aprila 7	1.000 SIT
Ivanka Mohorčič	Vojana Reharja 11	1.000 SIT
Jože Plesničar	Gregorčičeva 3	5.000 SIT
Alda Posavec	Ljubljana	2.000 SIT
Ivan Rehar	Francija	20 EUR = 4.800 SIT
Jurij Rodman	Koper	5.000 SIT
Stegič	Beblerjeva 11	6.000 SIT
Mara in Jožko Virant	Vojkova 3	5.000 SIT
Skupaj		59.800 SIT

Vsem se najlepše zahvaljujemo!

Svoje prispevke lahko nakažete tudi na TRR *KS Vipava* 01336-6450860755
s pripisom ZA VIPAVSKI GLAS.

VIPAVSKI GLAS - glasilo KRAJEVNE SKUPNOSTI VIPAVA
OKTOBER 2004
730 izvodov

Uredniški odbor:

Gizela Furlan - urednica, Magda Rodman, Vladimir Anžel, Boris Ličen in Breda Butinar - lektorica

Sodelovali so še: Ana Kobal, Mojca Lavrenčič, Klara Koradin, Dorica Makuc, Ciril Pelicon, Branko Lušina, Franc Kralj, Lilijana Vidrih Lavrenčič, Martin Jelačin, Marija Černigoj, Tina Rijavec, Bogdan Vidmar, Romina Vidmar, Špela Štokelj, Ana Tratnik, Tanja Bolko, Alenka Nusdorfer Bizjak, Ema Kobal, Tea Turk, Mija Horvat, Veronika Česnik, Manca Bratož, Petra Česen, Danica Benčina, Matejka Moderc, Maja Rehar, Jana Puc, Brane Jazbar, Nada Kostanjevic, Karmen Smet Rondič

VSEBINA

Vabilo	stran 1
Drago Bajc	stran 2
Med starejšimi Vipavci še živi spomini na Draga Bajca	stran 8
Spomini Cirila Peliconi na soborca Milana Bajca - Strica	stran 12
Ob izidu pesniške zbirke Draga Baja	stran 19
<i>Iz naše preteklosti</i>	
Zvonovi na Slapu pri Vipavi skozi čas	stran 20
<i>Predstavljamo vam</i>	
Življenjska pot Franca Vidriha iz Podrage	stran 25
Redna služba in skoraj normalno življenje	stran 30
<i>Iz naše KS</i>	
Iz dela KS	stran 34
Vipavska trgateg	stran 34
Kako smo volili v Državni zbor RS 2004	stran 35
<i>Iz naše občine</i>	
Prednostna lista za najem neprofitnih stanovanj	stran 36
Pošta in market sta odprla vrata	stran 36
<i>Iz ustanov in društev</i>	
<i>Iz ŠGV</i>	
Škofijska gimnazija Vipava se predstavi	stran 37
Delovni tabor v Bosni	stran 38
Spoznavni dan	stran 41
Krst fazanarije	stran 41
Gorsko kolesarjenje	stran 42
Športni dan	stran 42
<i>Iz OŠ</i>	
Ko zlati cekini so listi rumeni	stran 43
Šola nas je pričakovala	stran 44
Prvi šolski dan	stran 44
Prvi športni dan	stran 45
<i>Iz CUIO</i>	
Sindikalni pohod za dušo in telo	stran 45
Mi smo v Evropi	stran 46
Potepanje po Rimu	stran 46
<i>Iz društev</i>	
Pestro poletje	stran 48
Dve novički iz ženske balinarske ekipe DU »Vipavke«	stran 48
Razmetano podstrešje	stran 49
Gasilska ženska članska desetina iz Vipave	stran 50
Peru	stran 54
<i>Za dom in družino</i>	
Oče naš	stran 56
Kelti - pozabljeni pionirji vinske kulture v Evropi	stran 56
Medgeneracijski tabor Fiesa 2004	stran 57
Rožica, rožici, rožice	stran 58
Iskrice	stran 59
<i>Kako smo živeli</i>	
Kako smo švercali	stran 59
Pisali so nam	stran 62
Za razvedrilo	stran 63

Ridovščina
SP 0
VIPAVSKI
2004

352.9(497.4 Vipava)

0083490,70

LIPOVČEVA KNJIZNICA

COBISS

Vipavske strehe
Foto: Oton Naglost